

De Ander en het Zelf

Gevangen in het Systeem

De ervaring van de mannelijke
ex-bewoners van de Beschermd Opvang

Masterthesis Multiculturalisme in vergelijkend perspectief (CA)

Student: Luc Voncken

Studentnummer: 5504805

Begeleider: Yvon van der Pijl

E-mail: Lucvoncken@live.nl

Universiteit Utrecht

Onzichtbare gevangenis

Wie kan er zwemmen
tegen de sterke stroom,
wie kan boven water blijven
en werken aan een illusionaire droom.

In een wereld bekeken in wit en zwart,
reflecteert het een onregelmatig
en onrechtmatig kloppend hart.

vanuit het huis staren twee natte ogen,
en vallen interne tranen
die niet zomaar zijn te drogen.

Maar het is zoals het is
welkom in Nederland
en de onzichtbare gevangenis.

@ Luc Voncken

Voorwoord

Hoewel ik mijn master Multiculturalisme in vergelijkend perspectief afgelopen jaar begon binnen de Algemene Sociale Wetenschappen variant, vastbesloten om iets met asielproblematiek te doen, kwam ik uiteindelijk weer bij antropologie terecht. In dit voorwoord wil ik natuurlijk iedereen die me gesteund heeft bedanken, zoals mijn begeleider Yvon en haar fijne helikopterview, die me af en toe weer terug bracht naar waar ik mee bezig was en die me het zelfvertrouwen gaf. Daarnaast mijn medestudente Carla, met wie ik naar zoveel plekken ben gereisd, die zoveel naar mijn verhalen heeft geluisterd en zelf zoveel heeft ervaren, ze was een echte steun tijdens mijn onderzoek, waarmee ik meer koffies heb gedronken dan met wie dan ook. Ook wil ik Nidos bedanken voor de interessante onderzoeksvraag en de begeleiding bij het zoeken van informanten. Dankzij Nidos kwam ik terug bij de Culturele Antropologie. Ook wil ik Jade Zorggroep bedanken, dat ik mijn participerende observatieperiodes in de Beschermd Opleven mocht uitvoeren. Daarnaast alle organisaties waarmee ik gesprekken heb mogen voeren, zoals: EMM, GGZ de Evenaar, IND, Vreemdelingenpolitie, etc. En natuurlijk mijn moeder, die me zo goed begreep en in telefoongesprekken gerust kon stellen en mijn vader waarvan ik weet dat hij me in al zijn nuchterheid door en door zal steunen. Dat ik toch mag hopen dat hij net als ik een keer trots en tevreden kan zijn.

Tot slot wil ik nog even terug naar het verleden, anders had ik dit nooit geschreven. Toen ik op de basisschool zat had ik meerdere vrienden die in een asielzoekerscentrum verbleven en had ik een voetbalteam met asielzoekers, waar ik als een van de enige Nederlandse jongens aan meedeed. Op een gegeven moment kreeg ik te horen dat de asielzoekerscentra gingen sluiten. Dit vond ik verschrikkelijk, ik heb met mijn vrienden honderden handtekeningen verzameld, maar het mocht niet baten. Ik raakte al mijn vrienden kwijt, van de meeste van mijn oude vrienden weet ik niet waar ze zijn. Als kleine kinderen werden wij door het beleid van de overheid uit elkaar gerukt, zonder dat daar ook maar enige aandacht aan werd besteed. Gelukkig heb ik met een van mijn beste vrienden genaamd Armen wel nog contact. Hij heeft uiteindelijk na meer dan tien jaar in Nederland te hebben verbleven een verblijfsvergunning gekregen. En alhoewel hij en al die andere jongens het misschien zelf niet beseffen hebben zij een grote invloed gehad op mijn leven. Ook al weet ik dat Armen het niet altijd makkelijk heeft gehad en hij het misschien verstandiger had gevonden wanneer ik iets anders had gedaan in mijn leven, wil ik toch deze scriptie aan hem opdragen en eigenlijk aan al die andere jongens waarvan ik niet eens meer weet waar ze zijn en wat ze doen.

Inhoudsopgave

Abstract	9
Inleiding	11
Context	15
Methodologische verantwoording	17
Hoofdstuk 1 De Ander en de zelf gevangen in het systeem	25
1.1 Complexiteit	26
1.2 Onwetende slachtoffers	33
1.3 Machteloosheid	35
1.4 Collateral Damage	38
1.5 Het probleem in het systeem	42
1.6 Conclusie	46
Hoofdstuk 2 Ervaringen van de mannelijke BO	49
2.2 De (wen)periode	49
2.2 Passiviteit in Achterloo	52
2.3 De gekte in Geweste	55
2.4 Mentoren en voogden	62
2.5 Conclusie	66
Hoofdstuk 3: Na de show	67
3.1 Waar terecht gekomen	67
3.2 De procedure	69
3.3 VBL	73
3.4 Stilte na de show	77
3.5 Conclusie	83
Hoofdstuk 4 Het water gevangen in stilte	85
4.1 Het water	85
4.2 Gevangen in stilte	89
Nawoord	95
Literatuur	97
Rapporten	100
Bijlages	101
1. Asielprocedure	101
2. Plaatsing en onbegrip	105
3. Stiltes	108
4. Indicatielijst	110
5 Conceptversie aanbeveling Nidos	112

Afkortingen

Aanmeldcentrum Ter Apel¹: Op het aanmeldcentrum in Ter Apel werken de IND, de Vreemdelingenpolitie en het COA intensief samen om mensen die in Nederland om asiel vragen zo goed mogelijk te helpen.

Asielzoeker: Een asielzoeker is iemand die de bescherming van een ander land inroept. Hij vraagt daarmee in dat land asiel aan.

Asielprocedure²: Het land waar asiel wordt gevraagd moet nagaan of de asielzoeker valt onder het Vluchtelingenverdrag. Dit gebeurt in de asielprocedure. Volgens het Vluchtelingenverdrag is een vluchteling iemand die in zijn thuisland gegronde vrees heeft voor vervolging. Redenen voor vervolging kunnen zijn: ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of seksuele voorkeur. In Nederland beslist de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) over de asielaanvraag en of de asielzoeker erkend wordt als vluchteling.

AMV³: De asielprocedure voor een alleenstaande minderjarige vreemdeling (amv) verschilt van die voor een meerderjarige asielzoeker. Zo krijgt een amv bijvoorbeeld een voogd toegewezen.

BO: Jade Beschermd Opleiding richt zich op slachtoffers van mensenhandel. In dit geval ter bescherming van de jongens die (potentieel) slachtoffer mensenhandel zijn.

campus⁴: Voor alleenstaande asielzoekers tussen de 15 tot 18 jaar oud heeft het COA een speciale amv-campus. Hier komen ook kindgezinnen terecht. Dit zijn broertjes en zusjes die samen zonder ouders naar Nederland zijn gekomen, en waarvan de oudste jonger dan zestien is. Meisjes en jongens hebben hun eigen afdeling. Vanaf 18 jaar moeten zij zich helemaal alleen kunnen redden. Ze gaan dan naar een gewoon asielzoekerscentrum, keren terug naar hun eigen land of gaan op kamers wonen. Dat hangt af van of ze wel of niet in Nederland mogen blijven.

---

¹ <https://ind.nl/organisatie/ketenpartners/aanmeldprocedure-ter-apel>

² <http://www.vluchtelingenwerk.nl/feiten-cijfers/wie-asielzoeker>

³ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/alleenstaande-minderjarige-vreemdelingen-amv>

⁴ https://www.coa.nl/sites/www.coa.nl/files/paginas/media/bestanden/voortgezet_onderwijs_amv.pdf

COA: COA staat voor Centraal Orgaan opvang asielzoekers. Zij zijn verantwoordelijk voor de opvang, begeleiding en uitstroom (uit de opvang) van asielzoekers in Nederland.

DT&V⁵: De Dienst Terugkeer en Vertrek regisseert het daadwerkelijke vertrek van vreemdelingen die geen recht hebben op verblijf in Nederland. Als professionele uitvoerder van het terugkeerbeleid van de regering neemt de DT&V het initiatief om het vertrek zorgvuldig, waardig en tijdig te laten verlopen.

EMM: Het EMM ondersteunt opsporingsdiensten die zich bezighouden met mensenhandel en mensensmokkel.

GGZ de Evenaar: Bij het Centrum voor Transculturele Psychiatrie Noord-Nederland 'De Evenaar' worden mensen met psychische problemen én een andere culturele achtergrond geholpen. Bijvoorbeeld arbeidsmigranten, (oorlogs)vluchtelingen en asielzoekers. Vaak gaat het om mensen met een combinatie van angst, depressie en posttraumatische klachten.

IND: Immigratie- en Naturalisatiedienst, die de gesprekken voeren en de beslissingen maken met betrekking tot het al dan niet verstrekken van de verblijfsvergunning.

IOM: International Organisation for Migration biedt in Nederland verblijvende vreemdelingen hulp bij migratie, remigratie, doormigratie en gezinshereniging.

Illegaal: iemand die niet rechtmatig in Nederland verblijft. In het geval van asielzoekers, vaak de asielzoekers die zijn uitgeprocedeerd.

Jade: Jade Opvang & Begeleiding biedt alleenstaande minderjarige vreemdelingen huisvesting (in KWG's en KWE's en begeleiding (d.m.v. mentoren). Ze doet dit in opdracht van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA). De wettelijke vertegenwoordiger van deze minderjarige jongeren is de voogdij-instelling, Stichting Nidos.

KWG⁶: Kinderwoongroep is een plek waar meerdere amv's verblijven. Er is dag en nacht begeleiding aanwezig. De jeugdigen verblijven tijdelijk in een Kinderwoongroep (KWG), in afwachting van een meer definitieve bestemming, zoals wonen in een pleeggezin of in een Kleine Wooneenheid (KWE).

KWE: Kleine Wooneenheid, is de vervolglocatie na een KWG, daar wonen ongeveer vier amv's met meer vrijheid en is er slechts een paar uur per dag begeleiding aanwezig.

---

⁵ <http://www.dienstterugkeerenvertrek.nl/>

⁶ <http://www.kompaanendebocht.nl/hulp/oplossingen/kinderwoongroep-kwg/>

Nidos⁷: Voor minderjarige asielzoekers/vreemdelingen die zonder ouders in Nederland aankomen moet volgens de Nederlandse wet de voogdij worden geregeld. De voogd is de wettelijk vertegenwoordiger voor alleenstaande minderjarige asielzoekers/vreemdelingen, is verantwoordelijk voor hun welzijn en heeft tot taak de jongeren te beschermen.

VBL Ter Apel⁸: In de vrijheidsbeperkende locatie (vbl) krijgen uitgeprocedeerde asielzoekers gedurende 12 weken begeleiding en ondersteuning bij de terugkeer naar land van herkomst. De maatregel is bedoeld om mensen beschikbaar te laten zijn voor gesprekken en activiteiten in het kader van hun terugkeer.

Vluchteling⁹: Volgens het Vluchtelingenverdrag is een vluchteling iemand die in zijn thuisland gegronde vrees heeft voor vervolging. Redenen voor vervolging kunnen zijn: ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of seksuele voorkeur. De vluchteling kan in eigen land geen bescherming krijgen tegen deze vervolging.

---

⁷ <http://www.nidos.nl/home/organisatie-en-medewerkers/>

⁸ <https://www.coa.nl/nl/ter-apel-col-0>

⁹ <http://www.vluchtelingenwerk.nl/feiten-cijfers/wie-vluchteling>

Abstract

Jaarlijks wordt Nederland geconfronteerd met een instroom van alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv) die slachtoffer of potentieel slachtoffer zijn van mensenhandel en/of mensensmokkel. Om deze groep binnen Nederland bescherming en veiligheid te bieden is uit compassie de ‘Beschermd Opvang’ (BO) opgericht. Om de veiligheid te garanderen worden de bewoners echter in hun vrijheid beperkt. In deze scriptie is er gekeken naar hoe de voormalige mannelijke ex-bewoners de BO ervaren hebben. De ervaringen zijn verschillend, maar al snel bleek dat de situatie complex is. De amv’s krijgen in de BO te maken met beperkingen vanuit verschillende instituties. Deze instituties worden op hun beurt beperkt door de nationale (en internationale) ‘politiek’, die weer wordt beïnvloed door de publieke opinie. De situatie waarin de (ex-)BO-bewoners zich bevinden is hierdoor complex, omdat de BO en de pupillen die ze probeert te faciliteren en beschermen niet geconfronteerd worden met een eenvoudig gelokaliseerd probleem, maar eigenlijk met een mondiale problematiek met meerdere spelers die met elkaar in verband staan. Dit maakt de asielproblematiek een complex, systematisch probleem dat geen simpele oplossing kent. De (ex-)BO-bewoners worden hierdoor geconfronteerd met een grote complexiteit en een wirwar aan beperkende structuren en beeldvormingen. Ze zijn onderdeel van de complexiteit en hebben de indruk redelijk machteloos te staan tegenover ‘het systeem’. Doordat de (ex-)amv’s in de BO in hun vrijheid beperkt worden hebben ze het gevoel in de BO vast te zitten en gecontroleerd te worden in een soort van Panopticon of in hun eigen woorden: gevangenis. De periode na de BO lijken de (ex-)amv’s, gecontroleerd te worden door het (asiel) Panopticon. Zodra de procedure is beëindigd verliest het Panopticon de (ex-)amv’s in de meeste gevallen uit het oog. Uiteindelijk wanneer een ex-BO-bewoner wordt afgewezen dient de goedbedoelde tijdelijke oprechte compassie slechts ter legitimatie van een repressief systeem en het behouden van de welvaartstaat en de eigen economische hegemoniale positie. In dit complexe systeem lijken de ex-BO-bewoners, verschillende instituties en de onderzoeker gevangen te zitten in een kapitalistisch systeem met onzichtbare, maar wel voelbare beperkende structuren.

Inleiding

“Er gebeurt meer dan je ziet en het gebeurt dichterbij dan je denkt”

(Schuurman¹⁰, oprichter Beschermd Opleedingsinstelling Jade).

Kinderhandel is een groot wereldwijd fenomeen waar jaarlijks talloze kinderen slachtoffer van worden. Om alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's) die (mogelijk) slachtoffer van kinderhandelaren zijn tegen hen te beschermen, is besloten de Beschermd Opleedingsinstelling (BO) op te richten. Dit betekent echter dat de jongeren van hun vrijheid worden beroofd. Ze mogen niet zonder toestemming het terrein verlaten en mogen geen eigen geld of telefoon hebben. Dit om te voorkomen dat ze in contact komen met de mensenhandelaren of smokkelaars die hen willen uitbuiten. In deze scriptie wordt gekeken naar hoe (ex-)amv's die in de BO verbleven, deze BO hebben ervaren en waar ze daarna terecht zijn gekomen.

Hoewel dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Nidos en een aantal aanbevelingen vanuit het perspectief van de ex-bewoners heeft opgeleverd (zie bijlage: 5. Conceptversie Aanbeveling Nidos), bleek al snel dat er geen eenduidige oplossingen voor de betrokken actoren (zoals de pupillen, instituties en de Nederlandse bevolking) voortvloeien uit de ervaringen van de voormalige bewoners. De jongeren lijken vast te zitten binnen de beperkingen en mogelijkheden van de structuren. Net als de jongeren ervaren de betrokken organisaties beperkende structuren, maar tegelijkertijd zijn die betrokken organisaties (deels) verantwoordelijk voor diezelfde structuren, omdat ze er onderdeel van zijn. De beperkende structuren worden opgelegd door de nationale en internationale 'politiek'. Dit maakt de kinderhandel en de plaatsing van jongeren in de BO tot een complex mondiaal probleem, waar geen eenduidige oplossing voor is. Tegelijkertijd heeft de publieke opinie invloed op de politiek, waardoor de Nederlandse bevolking indirect de invulling van het asielbeleid kan bepalen. De beperkingen waar de instituties mee te maken krijgen zijn vaak externe factoren zoals een beperkt budget en het politieke beleid, maar de manier waarop er invulling wordt gegeven aan een bepaald beleid is wel degelijk de taak van de instituties. De jongeren kunnen hier indirect (beperkte) invloed op uitoefenen, omdat ze in contact staan met de betrokken instituties. De bestaande structuren beperken en worden tegelijkertijd door de actoren bevestigd. Het bestaan van al deze structuren en de wisselwerking tussen de verschillende actoren daarbinnen, wordt door Giddens "structuratie" genoemd. Dit is een belangrijk begrip om de werking van de structuren beter te begrijpen en in relatie te brengen met macht en *agency*. Door vanuit de structuratietheorie naar de ervaringen van de (ex-)BO-bewoners te kijken, kan de

---

¹⁰ Gesprek met Schuurman, Jade Zorggroep Geeuwenbrug.

complexe situatie waarin de informanten zich bevinden beter begrepen worden. De amv's beïnvloeden elkaar en worden beïnvloed door instituties, die op hun beurt ook weer worden beïnvloed: door de nationale en internationale politiek. Dit maakt de situatie van de (ex-)BO-bewoners tot een complex geheel. De BO-pupillen lijken (machteloos) vast te zitten tussen meerdere beperkende structuren en hebben het gevoel gevangen te zitten in de BO. De BO kan vergeleken worden met het Panopticon concept van Bentham, waar Foucault op voortbordurt door het toe te passen op sociale instituties. In het Panopticon worden de 'gevangenen' in de gaten gehouden door een wachter, die de gevangenen ieder moment kan controleren, alleen weten de gevangenen zelf niet wanneer dit is. De amv's, (mogelijke) slachtoffers van mensenhandel, worden gezien als onwetende slachtoffers en daarom is voor hen besloten dat ze beschermd moeten worden in de BO. Een eigen keuzevrijheid of *agency* (handelingsbekwaamheid) hebben de amv's in dit geval niet echt. Hierdoor hebben de amv's het gevoel niet vrij te zijn en gecontroleerd te worden. De ervaringen en posities van de informanten zijn impliciet verbonden met macht en sommigen voelen zich in dit Panopticon machteloos, omdat ze zelf weinig keuze lijken te hebben. Dit betekent niet dat ze volkomen machteloos zijn; de (ex-)BO-bewoners hebben wel *agency*, maar zoals duidelijk zal worden, voornamelijk binnen de beperkende structuren.

De (ex-)BO-bewoners leven afgezonderd in een BO en zouden in termen van Agamben (2000) in een *camp* geplaatst zijn, afgezonderd van de *polis*, waar ze zich tegelijkertijd wel binnen bevinden. De amv's kunnen in de woorden van Agamben (1998) gezien als mensen die een apolitiek 'naakt leven' leiden omdat ze zich moeten voegen naar het asielbeleid. Echter zijn ze tegelijkertijd onderdeel van de samenleving en politiek. Dit zou omschreven kunnen worden als een 'inclusieve exclusie', waardoor de amv's juist onderdeel van 'de politiek' zijn (De Genova et al. 2014). De Beschermd Opleiding is opgericht om het aantal verdwijningen van amv's te verminderen. Dit is deels gelukt, maar nog steeds verdwijnen er minderjarigen uit de BO. Voor deze vermiste amv's worden geen grootschalige zoekacties opgezet; wel worden ze geregistreerd als Met Bestemming Onbekend (MOB). Dit vertelt hoe de politiek, staat en de instituties de amv's zien. Ze zouden in de bewoording van de socioloog Zygmunt Bauman gezien kunnen worden als 'verwaarloosbare levens' of 'collateral damage', die de staat liever kwijt dan rijk is, omdat het de staat alleen maar geld kost.

Dit heeft alles te maken met het beeld dat de samenleving en de politiek van minderjarigen asielzoekers lijkt te hebben. Waarbij het beeld natuurlijk niet eenduidig is. Er kan namelijk een onderscheid gemaakt worden tussen compassie en repressie. Het beeld vanuit compassie ziet minderjarigen als onwetende slachtoffers die beschermd moeten worden. Het

beeld vanuit repressie ziet de amv's vanuit wantrouwen als wetende participanten die in Europa proberen een beter leven op te bouwen, de zogenaamde 'gelukszoekers'. Ticktin (2011) heeft onderzoek gedaan naar asielzoekers in systemen van compassie in Frankrijk. Zo vertelt Ticktin (2011) dat migranten alleen een verblijfsvergunning krijgen wanneer ze een 'sufficient suffering body' hebben in de ogen van de Europese landen en daardoor bescherming en compassie nodig hebben. Ze geeft in haar onderzoek aan dat het zien van de asielzoekers als slachtoffers en passieve ontvangers voorbij gaat aan de *agency*, die de migranten daadwerkelijk hebben. De amv's (die potentieel slachtoffer mensenhandel zijn) zijn in die zin (potentiële) 'suffering bodies' en tegelijkertijd onwetende passieve slachtoffers die bescherming nodig hebben. Het is discutabel om over de levens van de amv's (potentieel) slachtoffer mensenhandel te beslissen, zonder dat ze daar zelf iets over te zeggen te hebben. Het beeld dat mensen van de minderjarige vreemdelingen hebben bepaald hoe ze worden benaderd en behandeld en dat heeft invloed op de ervaringen van de ex-BO-bewoners.

De ervaringen binnen en met de BO zijn voor alle informanten uniek. Het is namelijk afhankelijk van de sfeer onder de jongeren, het aantal jongeren, de mentoren en de individuele bagage. Daarentegen zijn er ook overeenkomsten: alle (ex-)amv's hebben in de BO verbleven, zijn gedeeltelijk gesocialiseerd door de betrokken instituties en hebben te maken gehad met beperkende structuren en regelgevingen binnen de BO.

Ik heb daarom de ex-BO-pupillen gevraagd naar de ervaringen binnen en met de BO en deze ervaringen waren zowel positief als negatief. De positieve ervaringen hadden te maken met de veiligheid en de goede tijd die ze hebben gehad met de andere jongeren en eventueel de mentoren. De negatieve ervaringen hadden te maken met de vrijheidsbeperkingen en het gevoel niet echt mee te mogen doen. Ze gaven aan het gevoel te hebben in de Beschermd Opleiding in een gevangenis te zitten, waar ze passief en gek werden. Daarnaast heeft de manier waarop de BO is ingericht en daarmee ook de begeleiding van de mentoren en voogden invloed gehad op hoe de jongeren de BO hebben ervaren.

Er lijkt bij de begeleiding een spanning tussen compassie en repressie te bestaan. In het onderzoek van Kromhout et al. (2010) noemen ze dit een aanpak van begeleiden en beheersen. Bij 'begeleiden' zouden de jongeren echt begeleid en met compassie behandeld worden, volgens de (ex-)BO-bewoners zou deze aanpak van begeleiding beter zijn. Een positieve mentor zou veel dingen met de jongeren ondernemen en interesse tonen en zien hoe het met de jongeren gaat. Daarentegen lijken de informanten weinig te voelen voor 'beheersen'. Mentoren die slechts op het kantoor zitten, de regels hanteren en het gedrag uitvoerig controleren door erover te schrijven werden door de informanten over het algemeen als negatief ervaren. Het is in de

ogen van de ex-BO-bewoners belangrijker dat mentoren oprechte interesse tonen en weten wat er in het huis speelt en niet plichtmatig werken en rapporteren in het kantoor. De meeste jongeren lijken zonder te begrijpen waarom in de BO vast te zitten in een Panopticon waar hun gedrag wordt gecontroleerd en bijgehouden door mentoren, terwijl ze meer behoefte lijken te hebben aan meer vrijheid, zorg en compassie.

Daarnaast is het belangrijk te weten waar de ex-bewoners na het verlaten van de BO en het beëindigen van de procedure terechtkomen en hoe ze dan terugkijken op hun periode in de BO. Hier ontbreken onderzoeksgegevens, omdat de ex-bewoners die klaar zijn met de procedure bijna niet te traceren en contacteren waren. Degene die wel te benaderen waren, leven vanwege de asielprocedure vaak nog in onzekerheid. Dit waren minderjarigen in een kindervoorgroep (KWG), kindervooneenheid (KWE), asielzoekerscentrum (AZC), een pleeggezin of op een campus, die zich in een 'liminele fase' bevinden (Van Gennep 1960). Ze behoren noch tot het een, noch tot het ander. Ze bevinden zich in een soort 'limbo' *betwixt and between* (Grillo 2007). Ze wachten tot er keuzes gemaakt worden over het al dan niet toewijzen van een verblijfsvergunning.

Het in procedure zijn en de status van de vluchteling hebben invloed op de levens van de ex-BO-bewoners. De uiteindelijke beslissing van de IND heeft grote gevolgen voor de levens van de asielzoekers na het bereiken van hun achttiende verjaardag. Een verblijfsvergunning betekent dat ze langzaam kunnen gaan bouwen aan een toekomst. Een afwijzing betekent dat ze het land moeten verlaten. Ze gaan dan naar een vrijheidsbeperkende locatie (VBL), waar de terugkeer wordt voorbereid; of ze belanden in de illegaliteit, waar ze nog kwetsbaarder zijn en afhankelijk worden van anderen. In de VBL heb ik gesproken met Onno, Yoram en Ryan; Syl is uitgeprocedeerd en werd opgevangen in een pleeggezin. In de BO worden de amv's (potentieel) slachtoffers mensenhandel dan wel van hun vrijheid beroofd, ze worden er geplaatst ter bescherming. Hierdoor ontstaat bij deze amv's het gevoel dat ze in Nederland een toekomst krijgen. De groep ex-amv's daarentegen, kunnen uiteindelijk in alle kwetsbaarheid op straat belanden. Het verschil is dat deze ex-bewoners dan officieel niet meer minderjarig en daardoor uit het oog van het (asiel) Panopticon en van de organisaties verdwijnen, die ooit zo veel om hen leken te geven. Zoals we zullen zien lijken de (ex-)amv's (potentieel) slachtoffer mensenhandel uiteindelijk vast te zitten in een complex kapitalistisch repressief systeem. Daarin is een (beperkte) plek voor compassie en het humanisme, maar uiteindelijk lijkt deze, zoals duidelijk gemaakt zal worden, slechts te dienen ter legitimering van de hegemonie en het ongelijke, repressieve, kapitalistische systeem.

Context¹¹

Nederland wordt jaarlijks geconfronteerd met een instroom van alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv). Tussen 2004 en 2005 verdween een groot aantal van deze amv's uit de reguliere opvang in Nederland. De verdwijningen kunnen volgens Galloway, Smit en Kromhout (2014) in verband gebracht worden met mensenhandel. Uit onderzoek bleek dat er sterke vermoedens waren dat de verdwenen jongeren in de georganiseerde mensenhandel terechtkwamen om vervolgens (seksueel) uitgebuit te worden. In reactie daarop zijn extra veiligheidsmaatregelen genomen op de campussen en is het 'Koolvis'¹² onderzoek van start gegaan. Dit internationale politieonderzoek was gericht op het opsporen van daders en aan de hand daarvan de georganiseerde mensenhandel aan te pakken. Om binnen Nederland de amv's die (potentieel) slachtoffer mensenhandel zijn bescherming en veiligheid te bieden is de 'Beschermd Opleiding' (BO) opgericht. Door deze vorm van opvang beoogde de Nederlandse overheid om het aantal verdwijningen en de instroom van amv's die behoren tot de risicogroep te verminderen en daarnaast de terugkeer van de amv's te bevorderen (Galloway, Smit en Kromhout 2014).

Zorggroep Jade en Stichting Nidos zijn verantwoordelijk voor de bescherming en veiligheid van deze kwetsbare jongeren. Jade zorgt aan de hand van mentoren voor de begeleiding en bescherming van de jongeren in de Beschermd Opleiding. Daarnaast fungeert Nidos als onafhankelijke organisatie die het (gezins-) voogdijschap van de amv's regelt op grond van de wet. Naast de juridische begeleiding door een voogd, bepaalt Nidos uiteindelijk welke opvang het beste past bij de situatie van de amv's.

Er zijn vier verschillende groepen jongeren te onderscheiden die in de Beschermd Opleiding geplaatst worden. De eerste groep zijn jongeren waarbij nog geen sprake is van uitbuiting, maar die direct vanuit het Aanmeldcentrum Ter Apel naar de Beschermd Opleiding zijn geplaatst om uitbuiting te voorkomen. Daarnaast zijn er jongeren die gezien worden als slachtoffer mensenhandel, omdat ze al te maken hebben gehad met uitbuiting. Een derde groep zijn de zij-instromers, dit zijn jongeren die in een andere opvang bestempeld worden als risicogroep en daardoor in de Beschermd Opleiding worden geplaatst. Tot slot is er de groep amv's die onderdeel zijn van strafrechtelijk onderzoek van de nationale recherche, tot deze groep behoren ook de jongeren die tot de eerste, tweede of derde groep behoren (COA 2013). Daarnaast vindt er een scheiding plaats tussen de Beschermd Opleiding voor mannelijke en vrouwelijke amv's die zich op verschillende locaties bevinden. Dit onderzoek richt zich op de

---

¹¹ Mede-auteur: Carla Lebesque

¹² http://vorige.nrc.nl/achtergrond/article2181306.ece/Operatie_Koolvis

mannelijke opvang en een medestudente heeft hetzelfde onderzoek uitgevoerd, maar richt zich op de vrouwelijke opvang. De verblijfsduur binnen de Beschermd Opleiding (BO) verschilt per amv van een aantal maanden tot anderhalf jaar.

Er zijn binnen de Beschermd Opleiding verschillende regels die noodzakelijk worden geacht om de bescherming te kunnen bieden. De vrijheid van de amv's wordt beperkt doordat de opvang in eerste instantie 'besloten' is. Dit houdt in dat de jongeren de Beschermd Opleiding alleen mogen verlaten onder begeleiding en slechts na toestemming van de mentoren. Daarnaast wordt er om dreigingen van buitenaf te signaleren wordt op de verschillende BO-locaties gebruik gemaakt van cameratoezicht. Tot slot worden de telefoons van de BO-pupillen ingenomen ter bescherming tegen gevaren van buitenaf. Dit leidt ertoe dat het zelfstandig onderhouden en opbouwen van contacten buiten de BO niet of nauwelijks mogelijk is. Het doel van de bovenstaande beperkingen is te voorkomen dat jongeren slachtoffer worden van mensenhandel.

Wanneer een minderjarige asielzoeker vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel is kan een B8-procedure gestart worden. Een amv krijgt tijdens deze procedure maximaal drie maanden bedenktijd om te beslissen of hij/zij al dan niet aangifte wil doen tegen de mensenhandelaar. Gedurende deze strafrechtelijke opsporing heeft de amv recht op verschillende sociale voorzieningen, zoals opvang. Het doel van deze procedure is bescherming te bieden aan de amv en mogelijke 'daders' te vervolgen. Wegens gebrek aan bewijs worden de meeste zaken echter geseponneerd. Dit heeft tot gevolg dat veel amv's die slachtoffer zijn van mensenhandel de asielprocedure boven de B8-procedure verkiezen. Tijdens de asielprocedure wordt door de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND) bepaald of een amv recht heeft op een verblijfsvergunning (zie bijlage: 1.Asielprocedure).

Methodologische verantwoording

*In de spiegel, spiegelen en kijken,
naar mezelf en anderen
in een constant intern vergelijken.*

*Verschillende perspectieven beschenen,
in de spiegels het licht geboren, verloren en verdwenen.*

*Spiegels die omringen als muren
de wereld onzeker maken,
spiegels in hemeluren
belichten onzichtbare deuren, wegen en daken.*

*Spiegels schijnen nieuw licht,
creëren mogelijkheden
en vertroebelen het zicht.*

*Spiegels reflecteren, spiegels maken de wereld verwacht,
maar spiegels bieden ook nieuwe wegen
naar het verstopte hart¹³.*

De doelgroep van het onderzoek zijn de (ex-)amv's die in de Beschermd Opleiding hebben verbleven. Alhoewel deze jongeren als 'mogelijke slachtoffers mensenhandel of mensensmokkel' worden bestempeld en daardoor een speciale doelgroep zijn die extra bescherming nodig heeft. De voormalige bewoners worden na het verlaten van de BO over het algemeen gezien als amv's of reguliere asielzoekers. Het grootste gedeelte van deze (mannelijke) jongeren bevindt zich namelijk in de asielprocedure en niet in de B8-procedure.

Alvorens interviews af te nemen was het relevant voor het onderzoek om participerende observatie uit te voeren in de Beschermd Opleiding in Achterloo en Geweste. Ik gebruik deze (verzonnen) locatienamen, omdat de locatie van de BO geheim moet blijven. Gedurende een periode van twee maal drie dagen in Achterloo en een aaneengesloten periode van vijf dagen in Geweste heb ik participerende observatie uitgevoerd. Dit betekent dat ik gedurende deze periodes heb geleefd als een amv in de BO en me net als de amv's aan alle beperkende regels heb gehouden. Net als de pupillen mocht ik geen geld en telefoon hebben, mocht ik niet zonder toestemming naar buiten, moest ik op tijd naar bed en opstaan, moesten we gezamenlijk eten,

---

¹³ Spiegels, Gedicht van Luc Voncken

schoonmaken en ben ik met de pupillen mee naar school geweest. De ervaringen tijdens deze (participerende observatie) periodes zal ik meenemen in het onderzoek. Ik kreeg te zien hoe de bewoners met elkaar omgaan, met de mentoren, vice versa en tot slot ook met mij. Deze ervaringen waren noodzakelijk om me beter te kunnen inleven in de situatie van de ex-bewoners uit de BO en om de verkregen informatie uit de interviews in de context te kunnen plaatsen.

Daarnaast werden er in deze periode de eerste afspraken gemaakt met ex-bewoners om kennis met elkaar te maken. Dit was relevant om een vertrouwensband met de jongens op te bouwen en om met wat voorkennis een interview in te gaan. Bij een aantal informanten heb ik ervoor gekozen om vóór of na het interview een paar keer af te spreken. Dit heb ik gedaan bij Syl, Raphael, Ron en Onno. Met deze informanten bouwde ik een betere band op en daardoor kreeg ik een betere kijk op hun leven en verliepen de interviews gemakkelijker. De meeste ex-bewoners van de BO gaven aan liever het interview in één keer af te ronden, zodat ze er vanaf waren. Alhoewel Nidos belangen heeft voor dit onderzoek, heb ik ervoor gekozen de ethische waarden (ethics) van de American Anthropological Association te honoreren en de belangen van de informanten op de eerste plek te zetten. Vandaar dat ik persoonlijke informatie heb geanonimiseerd om te voorkomen dat achterhaald kan worden wie wat gezegd heeft.

De eerste contacten verliepen via de voogddijorganisatie Nidos. Vervolgens heb ik mentoren, mijn informanten en anderen gevraagd om me in contact te brengen met andere ex-bewoners, de zogenaamde *snowball sampling*. Zo heeft Carl voor mij gevraagd of Musa mee wilde werken aan het onderzoek. Musa vertelde:

“Ik heb met mijn vriend gesproken en ik zeg ik wil het er niet over hebben, snap je toch mijn situatie dit en dat. Maar we hebben er niks aan te doen. We moeten gewoon positief blijven dit en dat. Ik zeg wie? Hij werkt bij Geweste? Nee maar hij is daar geweest. Is gewoon een onderzoek van school. Ik dacht nou, ik zit ook op school en misschien wil ik straks ook onderzoek doen. Die jongen komt van school, geef door mijn nummer aan hem”.

Musa gaf aan dat hij waarschijnlijk niet zou hebben meegewerkt, als hij niet door zijn vriend was benaderd. Vandaar dat dit viavia contact een handig kan zijn om informanten te bereiken. Dit verliep echter niet altijd even gemakkelijk. Tijdens mijn onderzoek liep ik al snel tegen een aantal problemen aan, waarvoor een vriend (die zelf een ex-amv is) me al had gewaarschuwd. De ex-amv's gaan niet zomaar met een onderzoeker praten en zullen ook niet over alles vertellen. Chase (2009, 2) geeft in haar artikel aan dat uit verschillende onderzoeken blijkt dat veel amv's niet in staat zijn om open tegen professionals te praten, al helemaal niet wanneer ze

het moeten hebben over verlies en scheiding van vrienden en familie. In haar artikel betoogt Chase (2009, 3) dat voor veel amv's de belangrijkste impuls om niet alles te vertellen een verlangen is om een bepaalde mate van *agency* te behouden gedurende hun weg door een complex web van immigratie, asiel, sociale zorg, gezondheidszorg en het onderwijs; en dat ze zich op deze manier staande proberen te houden in hun sociale wereld. Volgens Kohli (2006) kan stilte zowel een tactiek als een verwerking zijn.

Gedurende mijn onderzoek heb ik meerdere stiltes ervaren. Een van die ervaren stiltes komt vanuit de jongeren die niet mee wilden of konden doen aan het onderzoek. Dit is een groep van in totaal meer dan twintig benaderde ex-bewoners. Daarnaast was een groot deel van de oudere ex-bewoners niet terug te vinden omdat Nidos de jongeren na hun achttiende uit het oog verloor. Deze ex-amv's waren ook via het laatst bekende adres niet meer te bereiken vanwege privacyregelingen. Een grote groep ex-bewoners gaf aan niet mee te willen werken aan het onderzoek vanwege gezondheidsproblemen of omdat ze er simpelweg geen zin in hadden. De ex-bewoners wilden niet meer over het verleden praten, waren te druk met school en voetbal, of zaten in een onzekere en lastige situatie vanwege hun procedure. De onzekerheid tijdens de procedure was een belangrijke reden om niet mee te doen met het onderzoek. Zo vertelde Musa dat hij twijfelde of hij wel mee wilde werken aan het onderzoek vanwege zijn procedure. Twee vrienden van Musa die hij had gevraagd, wilden niet meewerken vanwege de stress over hun moeilijke situatie in de procedure.

Deze stilte representeert een afwezigheid van informatie over verschillende personen, maar ook een groep waarmee het niet goed gaat. Dit betekent dat de informanten van dit onderzoek een selecte groep vormen en het onderzoek daardoor gekleurd is: een groot aantal jongeren (waarmee het in veel gevallen niet goed ging) niet mee wilde of kon werken aan het onderzoek. Daarnaast heb ik tijdens de interviews met de informanten een aantal stiltes ervaren (zie bijlage: 3.Stiltes). Zo heb ik met Ron tijdens onze afspraak een ongemakkelijke stilte ervaren. Dit kan ik toelichten aan de hand van het volgende voorbeeld uit mijn onderzoeksperiode.

Ik vraag Ron of hij een interview wil doen. Aan de telefoon had hij aangegeven dat hij mee wilde werken aan het onderzoek en interview, maar nu heeft hij toch geen zin meer in. Ron heeft al teveel interviews gehad, zegt hij. Interviews bij politie, interviews bij Ter Apel, interviews bij Geweste, interviews bij de dokter, interviews bij GGZ, interview bij Rode Kruis. Te veel interviews. Too much, nee Ron wil geen interviews. Ik bel een tolk, omdat ons gesprek vanwege de taalbarrière erg moeizaam verloopt en dacht dat we dan in ieder geval wat beter zouden kunnen praten. We gaan op een bankje zitten en ik leg nog een keer uit wie ik ben en wat ik doe. En vraag nog eens voor de zekerheid of hij niet toch een interview wil doen. Hij zei ja, maar later toen ik vertelde over anonimiteit en de recorder werd het hem teveel. Ron werd boos en schreeuwde “oui!” De tolk vroeg wat hij bedoelde. Hij schreeuwde weer “oui” en nogmaals, “oui!”. De tolk snapte het niet meer, ik snapte het niet meer en beëindigde het gesprek. Het was stil en we keken voor ons uit.

In deze situatie wist ik even niet meer wat ik moest doen. Ik vroeg me af wat ik daar nog deed, maar ik heb me herpakt en vanuit het onbegrip en de stilte sprak de *agency* van Ron. Ik begreep dat ik niet meer moest doorgaan op het interview en ben naar zijn interesses gaan vragen. Daardoor kreeg ik waardevollere informatie dan bij een interview, ik kreeg namelijk informatie over het interview. Het interview is niet heilig, in dit geval soms juist onwenselijk en ongemakkelijk. De (ex-)amv's moeten vaak hun verhaal vertellen. Ryan die uitgeprocedeerd is en in de VBL Ter Apel verbleef deelde deze ervaring.

Luc: kan je nog herinneren, hoe je hier bent gekomen?

Ryan: heb je niet gezien mijn papieren?

Luc: Ik weet daar niks van.

Ryan: heb je gezien mijn papieren?

Luc: ik kan niet in het dossier kijken. Maar je hoeft niet alles te vertellen, want dat zijn allemaal privé-regelingen. Dat niet iedereen erin mag kijken.

Ryan: maar ik ben ook moe van alles zeggen altijd. Zeggen, zeggen, zeggen.

Dit geeft aan dat Ryan moe werd om alles altijd te moeten vertellen en dus fijner zou vinden wanneer ze dit niet zo vaak zouden hoeven te doen.

De interviews die ik uiteindelijk heb afgenomen bij de ex-bewoners duurde tussen de dertig minuten en anderhalf uur. Tijdens deze interviews werd er door middel van een topiclijst gevraagd (en doorgevraagd) naar de ervaringen van de informanten. Om zo dicht mogelijk bij de woorden van de informanten te blijven heb ik de gebruikte citaten letterlijk overgenomen in

het Nederlands of Engels zonder de zinnen op spelling of grammatica te corrigeren.

Uiteindelijk heb ik vierentwintig ex-BO-bewoners gesproken, waarvan zeven in Achterloo verbleven en vijf daarvan ook in Geweste hebben gewoond en de andere informanten hebben alleen in Geweste gewoond. Bij de ervaring van de Beschermd Opleiding is het belangrijk om bewust te zijn dat de Beschermd Opleiding in Achterloo en in Geweste twee verschillende locaties zijn. Achterloo ligt op een afgelegen plek naast een gevangenis en slechts een aantal huizen. Geweste ligt in een groter dorp met een aantal winkels en supermarkten. Dit verschil van locatie zorgde ook voor een verschil in ervaring, dat is voornamelijk terug te lezen in Bijlage 5: Conceptversie Aanbevelingen Nidos.

Tijdens dit onderzoek heb ik naast met de ex-BO-bewoners ook met de betrokken organisaties gesproken om een holistisch perspectief te krijgen en meer vat te krijgen op de situatie waarin de jongeren zich bevinden. Zo heb ik gesproken met mentoren van Jade, Nidos, de oprichter van de BO, IND, VP, EMM, GGZ de Evenaar, Nidos in Ter Apel en de IOM. Door al deze gesprekken en het bezoeken van de locaties kwam ik in contact met de verschillende instituties waarmee de (ex-)amv's uit de BO te maken hadden. Dit heb ik gedaan om de problematiek nog beter te begrijpen en een holistisch perspectief te krijgen. Om zo de complexiteit waarin de amv's uit de BO zich bevinden beter te kunnen begrijpen. Door de informele gesprekken, interviews, participerende observatie en het spreken van de betrokken instituties is het mogelijk een gedegen analyse te maken van het verkregen materiaal.

Het kan niet ontkend worden dat de resultaten die hieruit voortkomen voor een groot gedeelte afhankelijk zijn van de setting en de persoon (Van Maanen 1988). Mclean en Leibing (2007) geven in 'The Shadow Side of Fieldwork' aan dat er tijdens een veldwerkperiode een spanning is tussen de professionele 'werk' sfeer en de private 'leef' sfeer. Volgens Goslinga en Frank (in Mclean en Leibing 2007) komen 'werk' en 'leven' tijdens een veldwerkperiode samen en kunnen de ervaringen van de onderzoeker meegenomen worden in de analyses. Doordat leven en werk samenkomen heb ik besloten mezelf als onderzoeksinstrument mee te nemen. Diphooorn (2012) geeft aan dat eerder de emotionele status van het Zelf die het onderzoek uitvoert buiten beschouwing werd gelaten, om de objectiviteit van het onderzoek te waarborgen. Volgens haar is er echter over het algemeen een consensus dat onderzoekers moeten erkennen dat zijzelf als personen, met hun eigen achtergrond, percepties en grillen het gehele onderzoeksproces beïnvloeden. Zij ziet reflexiviteit en het bespreekbaar maken van de onderzoeker en zijn ervaringen als een wederzijds samenspel van iemands relatie met zichzelf en de Ander. Het is volgens haar dus belangrijk om de onderzoeker en zijn relatie tot de informanten mee te nemen. Bij een etnografisch onderzoek is er volgens Van Maanen (1988)

altijd sprake van de macht van een groep om een ander te bestuderen. Als onderzoeker heb ik namelijk een interessante (machts)relatie ten opzichte van mijn doelgroep en de betrokken organisaties en zij ten opzichte van mij.

Er zijn ‘in het veld’, net zoals Giddens in zijn structuratietheorie beschrijft, structuren geweest die mij beperkten en maakten en tegelijkertijd maakte en bevestigde ik diezelfde structuren. Kortom, er is sprake van een wisselwerking van invloeden die het ontzettend lastig maakten om mezelf in deze wereld te positioneren. Door mezelf als onderzoeker met mijn ervaringen en gevoelens mee te nemen lukt het, zoals later te zien zal zijn, om bepaalde onbesproken, onzichtbare structuren bloot te leggen. Diphorn (2012) geeft ook aan dat emotionele ervaringen niet obstructief en losstaand zijn van de meer objectieve analytische gegevens. De emoties kunnen juist gelinkt worden aan andere data, die zo een toevoeging zijn om tot een rijkere kennis te komen. Emoties zijn niet enkel een onderzoeksinstrument, maar zijn onderdeel van onderzoeksdata, plaatsen data in een bepaald licht en functioneren als data *an sich*. Het is belangrijk om de onderzoeker te onderzoeken en te kijken naar de ‘dialoge’ tussen emoties en kennis. Ik heb tijdens dit onderzoek veel gevoeld en ondervonden, dit heb ik omschreven in de gecursiveerde blokken, waarna ik deze ervaringen koppel aan de verkregen data uit de literatuur, gesprekken en interviews. Door te beschrijven wat ik ervaren heb en dit te koppelen aan de ervaringen van de jongeren (en de betrokken organisaties), kan de complexe situatie waarin de jongeren zich bevinden beter begrepen worden.

Binnen de antropologie is er tegenwoordig steeds meer aandacht voor ‘engaged anthropologists’ die zich inzetten voor hun informanten en actief ingrijpen in het veld door bijvoorbeeld te protesteren. Alhoewel ik af en toe meer tijd aan mijn informanten heb besteed dan noodzakelijk en een keer een activiteit heb georganiseerd voor alle (ex-)BO-bewoners, beschouw ik mezelf niet als een actieve ‘militante antropoloog’ die heeft ingegrepen in het veld. Daar zag ik zelf ook de mogelijkheid niet toe. Ten eerste omdat ik dit onderzoek deed in opdracht van een organisatie als Nidos en ten tweede, omdat ik mezelf machteloos voelde en naar mijn mening niet kon besluiten over de toekomst van mijn informanten. Daarentegen kan ik mezelf niet als passief omschrijven. Tijdens mijn periodes van participerende observatie ben ik met de jongens gaan voetballen, poolen, pingpongen en x-boxen. Door me open op te stellen, kreeg ik voornamelijk tijdens het informele contact relevante informatie voor mijn onderzoek.

In deze scriptie heb ik me niet onthouden van het geven van wat Low en Merry (2010) sociale kritiek noemen. Low en Merry (2010, 208) geven aan dat sociale kritiek refereert aan “Anthropological work that uses its methods and theories to uncover power relations and the structures of inequality”. Deze structuren van machtsongelijkheid heb ik persoonlijk ervaren,

waardoor ik in de analyses tussen compassie en repressie voornamelijk vanuit het oogpunt van de humanitaire menselijke belangen heb bekeken. Ik ben me ervan bewust dat een soortgelijke analyse door een ander persoon andersom vanuit het repressieve economische oogpunt van de ‘securitarian’ belangen gemaakt had kunnen worden. Persoonlijk kan ik me die gedachtegang lastig kan voorstellen, omdat ik het onethisch vind om de belangen van de economie boven die van de mens te stellen. Helaas lijkt het kapitalistische systeem op geld gebaseerd, met daarin een beperkte plek voor compassie. In het kort lijkt het alsof de compassie en moraliteit op een complexe manier ter legitimering dienen van de hegemonie en het ongelijke (kapitalistische) systeem. Hiermee wil ik geen verwijten maken tegen over alle organisaties die uit compassie de amv’s (potentieel) slachtoffer mensenhandel zo goed mogelijk proberen te helpen. Ik weet en heb gezien dat verschillende organisaties en maatschappelijk werkers, als mentoren en voogden ontzettend hard hun best doen om de amv’s zo adequaat mogelijk te helpen. Echter worden de organisaties ook beperkt door bureaucratische regelgevingen van het systeem, ze kunnen daardoor maar tijdelijk helpen zolang daar budget of tijd voor vrijgemaakt kan worden. Ik wil daarom geen verwijten maken jegens de organisaties, maar in dit systeem lijken de repressieve beslissingen over het al dan niet mogen verblijven uiteindelijk zwaarder wegen in de ervaringen van de (ex-)amv’s, want wat voor een zin heeft de (tijdelijke) humanitaire hulp en bescherming gehad wanneer de ex-BO-bewoners uiteindelijk in alle kwetsbaarheid op straat belanden of terug kunnen keren naar het land van herkomst.

In deze scriptie probeer ik verder te kijken dan sec de ervaringen van de informanten en mijzelf. Dit doe ik door te kijken naar waar deze ervaringen vandaan komen. Uiteindelijk blijven de ex-BO-bewoners net als ik tegen dezelfde beperkingen aanlopen van de onzichtbare, maar wel voelbare beperkende structuren in een kapitalistisch systeem. In het kapitalistische systeem lijken zelfverrijking, winst en exponentiële groei alleen mogelijk doordat anderen (daklozen, asielzoekers, de natuur) zoals Bauman betoogt als ‘collateral damage’, buiten het systeem vallen. Er zullen in dit systeem dus altijd slachtoffers zijn die het met minder moeten doen.

In dit onderzoek heb ik me gericht op een van die groepen slachtoffers, die buiten het systeem lijken te vallen: de mannelijke alleenstaande minderjarige asielzoekers (potentieel slachtoffer mensenhandel of mensensmokkel). Deze scriptie zal ik beginnen met een eerste hoofdstuk waarin ik de complexe situatie beschrijf waarin de (ex-)BO-bewoners vast lijken te zitten door een wirwar aan regelgevingen en beeldvormingen. Vervolgens bespreek ik in het tweede hoofdstuk de ervaringen van de informanten en in het derde hoofdstuk kijk ik waar de (ex-)amv’s uiteindelijk terecht zijn gekomen. Tot slot geef ik in het vierde hoofdstuk een

beknopte samenvatting van de scriptie en leg ik uit waarom de Ander en het Zelf machteloos gevangen zitten in het systeem.

Om te beginnen wil ik de lezer gelijk meenemen naar de plek waar het voor een groot deel van de informanten allemaal begon: het landelijke Aanmeldcentrum in Ter Apel, waar de amv's hun asielaanvraag indienen en in gesprek gaan met de AIVD, VP, IND en Nidos. Dit is de plek waar Nidos op basis van een indicatielijst (zie Bijlage: 4. Indicatielijst) beslist of een amv al dan niet in de BO geplaatst wordt.

Hoofdstuk 1 De Ander en de zelf gevangen in het systeem

Ik stap uit de bus die een keer per uur rijdt en loop langs de snelweg. Enkele koppeltjes passeren me, ze sjouwen met veel te zware tassen. Zou ik ze helpen met dragen? Ik besluit niet te helpen, ik moet op tijd komen en dan kan ik straks iedereen helpen met dragen. Ik groet ze, maar ze groeten niet allemaal terug. Misschien hebben ze door hoe hypocriet de wereld in elkaar zit. Dat ik aardig probeer te doen, maar eigenlijk de verwezenlijking van de ongelijkheid ben. In de verte zie ik het landelijke Aanmeldcentrum Ter Apel liggen, deze plek ligt ver van de bewoonde wereld. Dagelijks komen hier tientallen vluchtelingen en daarnaast verblijven hier honderden vluchtelingen in de centrale ontvangstlocatie (COL), procesopvanglocatie (POL) en vrijheidsbeperkende locatie (VBL). Hier worden de beslissingen gemaakt met betrekking tot de asielprocedure. Hier wordt besloten over een verblijfsvergunning en daardoor de toekomst van de asielzoekers. Hier wordt het gemaakte onderscheid tussen mensen zichtbaar. In de wachtruimte zie ik ze zitten: de vluchtelingen. Zij kijken me aan, ik kijk hen aan. Een confrontatie tussen het Zelf en de geconstrueerde Ander. We zijn allemaal mens, maar worden hier in categorieën ingedeeld, puur gebaseerd op eigenschappen als afkomst, geld en een papiertje. Ik ben een van de 'lucky ones' met een papiertje en moet met dit besef maar gelukkig zijn.

Dit is een van de ervaringen uit het veld die aangeeft hoe ik zelf machtsverschillen heb ervaren tussen mijzelf en de anderen. Zo zag ik hoe er een 'wij' en een 'zij' groep zichtbaar werd op deze plek. Volgens Van Houtum (2010) is het vormen van grenzen een sociaal proces is. Grenzen geven een sterk onderscheid aan tussen hier en daar, binnen en buiten, en tussen 'us' en 'them' (De Genova, Mezzadra & Pickels 2014). Ik de onderzoeker, zij degene die onderzocht worden. Bauman (1998) maakt een onderscheid tussen de *tourist* die vrij over de wereld kan bewegen en voor wie nergens grenzen lijken te zijn en de *vagabonds*, die in het asielbeleid een (tijdelijke) locatie toegewezen krijgen en overal grenzen ervaren (Bauman 1998). In dit geval voel ik me als onderzoeker de *tourist* en lijken de (minderjarige) asielzoekers de *vagabonds*. Volgens Khosravi (2010, 66) en ook Bauman is de vrijheid van mobiliteit voor sommigen alleen mogelijk door de georganiseerde uitsluiting van anderen. Hiermee doelt hij op het uitbuitende kapitalistische systeem, een systeem dat gebaseerd is op ongelijkheid en waarbij er geen rijken kunnen zijn, zonder armen. Er lijkt in dit systeem altijd iemand erbuiten te vallen en dat is in dit geval: de illegale migrant, vluchteling of alleenstaande minderjarig vreemdeling (potentieel) slachtoffer van mensenhandel.

In dit eerste hoofdstuk beschrijf ik de complexe situatie waar de (ex-)BO-pupillen zich in bevinden. Ik zal op een constructionistische manier kijken naar deze complexiteit, met aandacht voor de ‘structuratietheorie’, van Giddens en het Panopticon van Bentham. De concepten macht, *agency* en structuren worden gebruikt om de complexiteit beter te begrijpen. Daarna bespreek ik het beeld dat mensen van vluchtelingen hebben en hoe dit invloed heeft op hoe ze behandeld worden. Vervolgens bespreek ik de verdwijningen van de amv’s uit de BO en koppel dit aan wat Bauman beschrijft als de ‘verwaarloosbare levens’ of ‘collateral damage’. Daarnaast ga ik in op het beeld dat er over de migranten bestaat vanuit repressie en compassie. Vervolgens kijk ik naar het gevoel van machteloosheid onder de (ex-) BO-pupillen, omdat er voor hen wordt bepaald zonder dat ze daar zelf keuze in hebben. Tot slot leg ik uit dat de Beschermd Opleiding (BO) een uitingsvorm van goedbedoelde compassie lijkt in een repressief systeem, omdat het uiteindelijke doel van de BO geen opbouw van een duurzaam bestaan is, maar slechts een tijdelijke bescherming, waarna een deel van de mannelijke amv’s uiteindelijk terug zal moeten keren naar het land van herkomst.

1.1 Complexiteit

Het cultuurbegrip is binnen de antropologie al jarenlang een problematisch begrip dat uitvoerig bediscussieerd wordt. Voorheen werd er veelal op een essentialistische wijze over cultuur gedacht, waarbij een antropoloog het veld in ging en daar één cultuur onderzocht. Tegenwoordig ziet de antropologie cultuur steeds meer vanuit een constructionistische visie, waarbij er geen sprake is van het bestuderen van één vaststaande cultuur, maar van meerdere verschillende culturen die elkaar wederzijds beïnvloeden. In het onderzoek dat de criminologe Oude Breuil (2005) heeft gedaan naar de ‘Raad van de Kinderbescherming’ hanteert ze een ‘constructivistische visie’ van cultuur, waarbij de cultuur door individuen wordt geconstrueerd op grond van socialisatie binnen een specifieke politieke, economische, historische en sociale context en is daarbij afhankelijk van de opgedane levenservaringen. Vergelijkbaar met het onderzoek van Oude Breuil, ontdekte ik tijdens mijn onderzoeksperiode dat er sprake was van vele verschillende culturele contexten en patronen in de Beschermd Opleiding en dat de jongeren unieke individuen zijn, met allemaal hun eigen levensverhaal. Deze individuen hebben uiteraard een aantal overeenkomsten: ze zijn allen minderjarig, zijn vanuit een ander land in Nederland terecht gekomen, en zijn hier zonder ouders. Ze hebben niet zelden heftige traumatische ervaringen gehad en verblijven allemaal in de Beschermd Opleiding. Deze Beschermd Opleiding op haar beurt integreert en culturaliseert de jongeren in zekere zin in een groter systeem en schetst de kaders waarbinnen ze zich kunnen bewegen. Dit maakt de invulling

en inrichting van deze opvang voor hen erg belangrijk.

Voor de inrichting van de Beschermd Opgang, is niet één organisatie verantwoordelijk, maar zijn meerdere instituties (zoals Nidos en Jade) verantwoordelijk. De jongeren bevinden zich daarom in een wirwar van regulerende en bureaucratische instituties. Deze worden op hun beurt weer in grote mate gestructureerd door wet- en regelgeving, nationaal en internationaal beleid, politieke keuzes en de ‘waan van de dag’. Genoemde instituties zijn met andere woorden in een zeker systeem van onderlinge, afhankelijke verbanden ingebed en moeten het doen met de mogelijkheden en beperkingen die ze hebben. Denk hierbij aan het budget of opgelegde richtlijnen van overkoepelende organisaties, zoals de overheid. ‘De politiek’ bepaalt bijvoorbeeld de mogelijkheden voor de betrokken organisaties, maar wordt ook weer deels beïnvloed door Europees beleid, zoals het Palermo Protocol, dat is opgesteld om mensenhandel gezamenlijk aan te pakken. Hierbij zijn er verschillende universele mensenrechten, waar rekening mee gehouden dient te worden, zoals bijvoorbeeld de Rechten van het Kind en Recht op Vrijheid. Alhoewel er gestreefd wordt naar harmonisatie en internationale gedeelde benaderingen om mensenhandel aan te pakken, is er sprake van een ‘margin of appreciation’ (Grutters et al. 2014). Hiermee wordt bedoeld dat de nationale overheid vrij is om nationale wetten te maken die geïnspireerd zijn op de lokale normen en waarden, tradities en interpretaties van bijvoorbeeld prostitutie en (illegale) migratie (Siegel et al. 2011).

De Beschermd Opgang en de pupillen die ze probeert te faciliteren en beschermen worden, kortom, niet geconfronteerd met een eenvoudig gelokaliseerd probleem, maar eigenlijk met een mondiale problematiek met meerdere spelers die met elkaar in verband staan. Dit maakt de asielproblematiek een complex, systematisch probleem dat geen simpele oplossing kent. Individuen zijn onderdeel van deze complexiteit en de indruk is al snel dat zij redelijk machteloos staan tegenover ‘het systeem’. Tegelijkertijd bepalen alle individuen samen hoe dat systeem vorm krijgt en in zekere zin functioneert (zie ook Oude Breuil 2011). Dit betekent dat een groep van individuen in principe wel degelijk invloed kan hebben op bijvoorbeeld publieke opinie en daarmee, indirect op politieke besluitvorming. Ook organisaties en genoemde instituties worden niet slechts beperkt door structuren, maar maken tegelijkertijd de structuren of houden deze in stand. Organisaties als Nidos, Jade (als contractpartner van COA) hebben in die zin wel degelijk een (in)directe invloed op de manier waarop er invulling gegeven wordt aan een bepaald beleid.

De socioloog Giddens (1991) noemt dit proces ‘structuratie’ en geeft aan dat er een voortdurende wisselwerking is van wederzijdse beïnvloeding - tussen structuur en actor. Giddens (1991, 204) zegt dat de structuratietheorie “allows one to understand both how actors

are at the same time the creators of social systems, yet created by them”. Dit biedt volgens Giddens (1991) handvatten om subtiel verweven georganiseerde acties en institutionele beperkingen te analyseren. In de structuratietheorie spelen de concepten macht en *agency* een belangrijke rol. De *agency*, is in dit geval de handelingsvrijheid/bekwaamheid van individuele actoren binnen de beperkende structuren. Macht wordt volgens de Franse filosoof Foucault (in Edkins en Pin-Fat 2005) gezien als relationeel. Dit betekent dat macht niet gegeven is, maar uitgevoerd wordt en alleen bestaat in interactie en constant wordt geproduceerd in bepaalde sociale relaties. Ticktin (2011, 81) geeft aan dat er altijd sprake is van een machtsverschil, tussen degene die geholpen moet worden en degene die de hulp aanbiedt.

“The right to intervene, then, is a composite form, a mix of civilizing, messianic, and philanthropic mission, interfering to protect those in need – yet always risking a form of domination in the process’ (Ticktin 2011, 81).

In de Beschermd Opleiding zijn er bijvoorbeeld machtsrelaties tussen de pupillen en de mentor, voogd, docenten etc. en met mij als onderzoeker. Zo had ik als participerende onderzoeker een interessante rol. Ik moest de regels volgen, maar tegelijkertijd wist ik dat ik de Beschermd Opleiding binnen een paar dagen weer mocht verlaten. Als onderzoeker was ik hierdoor mobieler dan de amv’s die (willen ze kans maken op een verblijfsvergunning) voornamelijk door de opgelegde structuren van de opvang en het asielbeleid beperkt worden.

Naast de ‘structuratietheorie’ met aandacht voor de structuren, macht en *agency*, is het Panopticon van Bentham een interessant mechanisme aan de hand waarvan de ervaringen van de ex-BO-bewoners geanalyseerd kunnen worden. Zo denkt ook Chase (2009) dat het mogelijk is om met het ‘panoptische mechanisme’ de complexe werkelijkheid waar amv’s mee te maken hebben te analyseren. In het Panopticon zou een enkele wachter de mogelijkheid hebben om alle gevangenen (pan) van een institutie te observeren (opticon), terwijl de gevangenen niet weten of ze al dan niet bekeken worden. De gevangenen kunnen wel bewegen, maar enkel binnen hun eigen afgebakende structuren. Foucault (1975) geeft aan dat dit concept ook gebruikt zou kunnen worden voor sociale instituties. Het individualiseren van personen en ze in een toestand van constante zichtbaarheid te plaatsen, zou volgens Foucault (1975) de efficiëntie van de instelling maximaliseren. Het asielbeleid en de Beschermd Opleiding zouden op deze manier bekeken kunnen worden: als Panopticon om een groep te controleren. Zo worden de amv’s geconfronteerd met de asielprocedure en een (beschermd) opvang. In de Beschermd Opleiding wordt de aanwezigheid en het gedrag gecontroleerd door mentoren, voogden, gezondheidsmedewerkers, docenten, camera’s en dossiers die worden bijgehouden.

Door deze verschillende instituties worden de grenzen geconstrueerd waarbinnen de amv's zich kunnen bewegen en de amv's weten niet wanneer ze geobserveerd worden. Het Panopticon dient niet te strikt genomen te worden, maar de manier waarop Foucault het bekijkt als surveillancemechanisme biedt een interpretatief perspectief om de ervaringen van de ex-BO-bewoners en mezelf beter te begrijpen.

Ghorashi (in Oude Breuil 2011) geeft aan dat een gegeven sociaal kader, het individuele handelen niet slechts beperkt, maar ook mogelijk maakt. Ghorashi (2005) en Wikan (2002) gaan daarbij ook uit van een genuanceerd, gelaagd en complex cultuurbegrip, waarin individuen noch gevangen zitten in starre culturele regels, noch volledig vrij zijn in het kiezen en toepassen van hun culturele waarden (Oude Breuil 2011). De ex-BO-pupillen in dit onderzoek gaven aan dat ze daarentegen het gevoel hadden dat ze gevangen zaten, ze konden eigen keuzes maken, maar die keuzes waren beperkt binnen de structuren van de Beschermd Opleiding. De jongeren lijken soms 'gevangen' te zitten in het hierboven geschetste complexe systeem dat zich kenmerkt door een veelheid aan instituties en een wirwar aan bepalingen en structuren. Sulaiman die zowel in Achterloo en Geweste heeft gewoond, had het idee dat hij zich in de Beschermd Opleiding behandeld voelde als een 'special kid'.

“maybe to them was normal, for me it was not normal. Because it feels as refugees, you move into mentor, you move in the group, you move like kind of awkward, like”,
“when I was in the protection house I could not go by my own, I could only walk with my someone”.

Sulaiman geeft vervolgens aan dat de jongeren het gevoel hebben dat ze in een gevangenis zitten.

Sulaiman: yea you feel at home, but at the time we feel like we are in prison. We have nothing to do about it. So at the time we get used to it.

Luc: So you feel it a little bit as a prison?

Sulaiman: because you everything was done it for you, so you just need to go outside by the adolescents. We are moving with the mentor, so we have to tell where we are going, where we have to be.

Luc: Did you also feel like you were treated like a prisoner? Or not like that?

Sulaiman: Not like that. But the way it is, the kind of switch in your eye.

Luc: because you have to walk all the way with them?

Sulaiman: Yea we have to walk all the way with them. We are walking in a group, we are like why we have to walk in a group? Wait we have the bus to come for us, bring us to school and back. Even they have to look if we are inside. The bus cannot leave without to see that you are inside the house. You have to be inside, this is really like

Luc: You think they are a little overprotective?

Sulaiman: yea, and I think it has not to be like that.

Volgens Sulaiman hebben de pupillen, net als in het Panopticon, het gevoel constant in de gaten gehouden te worden. Hij noemt dit de ‘the switch in the eye’. Ook Musa heeft ervaren dat hij gecontroleerd werd. Toen ik met hem op de bank zat en thee dronk in zijn KWE vertelde hij:

“Op die tijd, toen zeg maar, als we vakantie hebben. We moesten naar de BIO en naar het strand enzo. Wat heb ik meegemaakt, paar jongens ook gingen daar, heb ik gemaakt, zie je zelf dat je er niet bij hoort. Je bent zegmaar in een groep en die mensen zijn in een groep. De mentoren zijn doorheen de groep. Goed kijken, wat je doet en wat je niet doet. Ja, als je iets verder gaat, ze kaarten enzo. Zo zeggen we gewoon, waarom we zijn hier naartoe gekomen om iets te doen enzo. Waarom die kijkt achter ons? Nee, die tijd ik snap het helemaal niet”, en, “de mentoren zeggen nou, we gingen naar het strand enzo. Met andere mensen ontmoeten enzo spelen. Maar als je daar gaat, de ogen zijn gewoon overal. Ja”.

Dit citaat omschrijft de complexiteit en gelaagdheid van de ervaringen van mijn informanten. Ondanks dat Musa aangaf het fijn te vinden om leuke dingen te doen, voelde hij zich bekeken ‘de ogen zijn gewoon overal’, en niet alleen door de mentoren, maar ook door de mensen daarbuiten.

Tijdens mijn participerende observatie in Geweste zat ik in de bus naar school. De jongeren waren wat druk en ik was stil. Twee jongens zeiden tegen me ‘goed kijken hè, goed kijken’. Ik knikte ‘Ja ik zal goed kijken’, en lachte een beetje. Echter wist ik maar al te goed dat ook ik hieraan meedeed, als onderzoeker was ik daar om mijn onderzoeksgroep (zonder expliciete toestemming van henzelf) te observeren en erover te gaan schrijven. Vervolgens zullen mijn veldervaringen beoordeeld worden door mijn begeleiders (die me uiteindelijk een cijfer of waardering gaan geven) en die worden op hun beurt ook weer gecontroleerd door de universiteit. Niet alleen kan het Panopticon toegepast worden op de (ex-)bewoners van de BO, maar ook op mijzelf als student bij de universiteit. Er zijn bepaalde structuren, belangen en methoden waar ik me als student aan moet houden en waardoor mijn vrijheid enigszins beperkt is om te doen en zeggen wat ik eigenlijk zou willen. Om een zo goed mogelijke waardering te

krijgen, zal de gemiddelde student, zoals ik, zoveel mogelijk proberen binnen de sociaal wetenschappelijke conventies te blijven. In het veld liggen die conventies echter complexer (cf. McLean en Leibing 2007). Er waren weliswaar regels waar we ons aan moesten houden, maar ik bleef een vreemde eend in de bijt, die hen nog eens kwam observeren ook en daar werd ik impliciet en expliciet op aangesproken, zoals je in dit voorbeeld kan zien.

Tijdens mijn onderzoek ontdekte ik dat de meeste ex-BO-bewoners niet zomaar over de problemen praatte, ook niet met elkaar. Dio gaf aan “Well we talked and were nice to each other, but did not talk about all our problems about the past. Everybody minds their own business”. Dio gaf ook aan dat “You have to talk with each other and make friends, but we did not share too much. You have your mentor and Nidos for the problems”. Ook Yassim vertelde dat hij niet echt met anderen over zijn problemen sprak en daar had hij een reden voor.

“Nee, je praat niet echt, je praat een klein beetje met de een en de ander. Alleen de boodschap was dat er dan weer iets verkeerd aan de mentor kan worden doorgegeven. En wat je wel en niet hebt gezegd”.

Yassim houdt in het (asiel) Panopticon persoonlijke informatie liever voor zichzelf om mogelijke problemen te voorkomen. Doordat de jongeren in procedure zijn en gesurveilleerd lijken te worden is het voor hen lastig om überhaupt nog iemand te vertrouwen, zelfs hun medebewoners.

Asielzoekers worden, zoals blijkt, niet alleen door de wachters van het Panopticon gesurveilleerd. Ze lijken ook nog eens daarbuiten bekeken te worden door onderzoekers en de gewone burgers. Khosravi (2010) noemt deze *gaze* (blik) in zijn boek ‘Illegal Traveller’, ten opzichte van de asielzoekers door de gevestigden de ‘invisible border’. Deze onzichtbare grens bestaat in de hoofden van mensen en is geen fysieke grens, maar is daardoor niet minder voelbaar. Dit verduidelijkt Musa, toen ik hem vroeg of hij zich onderdeel van Nederland voelde.

Luc: Oke ik bedoel meer, voelde je je onderdeel van Nederland toen je in dat huis zat of had je het idee dat je op een aparte plek zat?

Musa: Kijk.. ja, 100 % dat idee dat ik ben apart. Ik ben Nederlands, maar nu op die tijd, ik denk ik ben apart, want je woont in de beschermde opvang. Dus ja.

Luc: wat gaf jou dat gevoel dan?

Musa: Dat ik ben gevlucht naar Nederland toe, en yes and this.

Luc: heeft dat ook te maken met de manier waarop ze je behandelen? Je mag daar niet weggaan toch?

Musa: Als je zit daar, de mensen weten eigenlijk je bent vluchteling, ja als je in de bus zat, de mensen weten je bent een vluchteling, je hoort bij Jade groep enzo. Dit is een asielzoeker, ja.

Luc: Daar is eigenlijk toch helemaal niks mis mee toch?

Musa: Hihi, nah ik weet niet hoe sommige mensen, maar ik heb ook een keer in onze bus die ons naar school brengt. Ik heb een jongen we trainen samen Geweste FC. Een keer hij stond op de bushalte enzo. En hij zo 'Ey'.. En vanavond was het, 'hey ik zag de gevaarlijke bus'. Ik zeg: 'wat zeg je nou? Wat is gevaarlijk daar?' Wij gingen zo grappen maken. Het is een grap, maar het zegt toch iets over hoe de mensen denken. Ik kan niks aan doen, ik zeg ja, we zijn gevaarlijk. Ik laat het gewoon, wij lachen enzo. Hij zei ik bedoel het niet verkeerd he, en ik zeg ja ik snap het.

Musa geeft aan dat hij door de mensen om hem heen als 'vluchteling' gezien wordt en hij verduidelijkt dit met het voorbeeld van de 'gevaarlijke bus'. Dit lijkt op wat Bauman in zijn boek 'Collateral Damage' aangeeft dat de *strangers* gezien worden als de *dangers*. Tijdens mijn veldwerkperiode liep ik na te hebben gesport in Geweste met wat pupillen in terug naar de BO. Een jongen reageerde een beetje geïrriteerd op een oude man die hem zojuist voorbij liep. Hij liep scheef achter hem aan, om hem uit te dagen. Ik vroeg hem waarom hij dat deed. "He is racist", vertelde de jongen, "we no criminals, we are refugees". Hij vertelde me dat de man altijd raar en onaardig tegen hem deed. De BO-pupillen krijgen zo het idee dat ze gezien worden als de (gevaarlijke) ander. En wanneer de jongeren het idee hebben als vreemdeling te worden behandeld en bekeken, kan dat ertoe leiden dat ze zich juist zo gaan gedragen. Dit is vergelijkbaar met het *othering* proces dat Ghorashi (2005) in haar onderzoek omschrijft. Dit proces maakt de vreemdelingen tot de Ander en geeft hen het gevoel er nooit echt bij te horen.

Het beeld dat mensen van vreemdelingen hebben is hierbij belangrijk en bepaald hoe er naar de vluchtelingen wordt gekeken en hoe ze worden behandeld. 'De politiek' bepaald het gevoerde asielbeleid, maar is vatbaar voor de publieke opinie en die is de afgelopen jaren door onder andere de economische recessie en crisisgevoelens niet al te rooskleurig jegens de migratie-problematiek. Dit leidt ertoe dat het immigratiebeleid strenger is geworden en het verkrijgen van een verblijfsvergunning minder makkelijk en hierdoor meerdere vluchtelingen uitgesloten worden van de samenleving.

1.2 Onwetende slachtoffers

Om de situatie waarin de amv's, die potentieel slachtoffer mensenhandel zijn, zich bevinden beter te begrijpen is het belangrijk om te kijken naar twee verschillende vormen van onderscheid, namelijk het onderscheid tussen: mensenhandel en mensensmokkel en tussen ouder en kind. Mensenhandel en mensensmokkel worden in de media, door politici en door de burgers vaak door elkaar gehaald, terwijl er een wezenlijk verschil is. O'Connell Davidson (2011) beschrijft dat er bij mensensmokkel sprake is van instemming en vrijwillige migratie waarbij er vaak forse bedragen worden betaald door de gesmokkelde of familie van de gesmokkelde om op een 'illegale' manier grenzen te overschrijden. Mensenhandel wordt volgens O'Connell Davidson (2011) omschreven als een proces van *recruitment*, transportatie en controle dat georganiseerd kan worden en waarbij er in verschillende mate sprake is van dwang. Er is hierbij altijd een gemeenschappelijk doel namelijk: exploitatie (O'Connell Davidson 2011). Alhoewel er een wezenlijk verschil zit tussen mensensmokkel en mensenhandel, is de mogelijke exploitatie volgens Siegel et al. (2011) een van de belangrijkste elementen voor de definitie van mensenhandel in Nederland. Zo vertelde een mentor dat minderjarigen die via mensensmokkel Nederland binnen komen, zonder daarvoor te betalen, een risico lopen uitgebuit te worden, omdat ze het reisticket misschien nog in een bepaalde vorm moeten terugbetalen. In dat geval loopt een amv die hier is gekomen door middel van mensensmokkel ook gevaar slachtoffer te worden van uitbuiting en dient, daarom volgens de sociale instituties beschermd te worden.

De Beschermd Opvang is dus er voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen (potentieel) slachtoffer mensenhandel en mensensmokkel, maar voor het gemak noem ik in het vervolg enkel mensenhandel. Vanwege de belangrijke status van minderjarigen is het belangrijk om te kijken naar het onderscheid tussen kind en volwassene. Iemand is officieel nog een (minderjarig) kind zolang hij geen achttien is, wanneer deze leeftijd is bereikt, is hij volgens de wet volwassen. Minderjarigen hebben internationaal gezien speciale rechten en zouden extra beschermd en verzorgd moeten worden. Minderjarigen worden volgens O'Connell Davidson (2011) gezien als afhankelijk en onschuldige onwetende kinderen die beschermd moeten worden door hun ouders. Vandaar dat er besloten is om alle amv's een voogd van Nidos toe te wijzen en een mentor als dagelijkse begeleider toe te wijzen. In deze gedachtegang zou een kind ondersteuning nodig hebben om beslissingen te kunnen maken. Kinderhandel is in het westen een erkend probleem dat in nationaal en internationaal aangepakt dient te worden, ook al heeft kind toestemming om grenzen te overschrijden.

“we speak of child trafficking when persons under 18 years of age are recruited, transported, transferred, harboured or received for the purpose of exploitation, regardless of eventual consent or the measure of coercion or deceit subjected to” (Oude Breuil 2008, 226).

Dit betekent dat er anders dan bij de volwassenen, een afspraak of overeenkomst tijdens een reis voor kinderen niets afdoet aan het feit dat ze gezien worden als slachtoffer. De minderjarigen worden in die zin gezien als onwetenden die gemakkelijk slachtoffer worden van valse beloftes van een mensenhandelaar. Oude Breuil (2008, 224) geeft aan dat: “The legal definition of child trafficking [...] follows some of these hegemonic ideas on children and their proper place in the social order”. Dit betekent dat de definitie niet ingaat op de *agency* van kinderen en vindt dat de jongeren beschermd moeten worden en een geschikte plek in de samenleving moet worden gegeven. Wat de meest geschikte plek is, wordt niet aan de amv's zelf gevraagd, maar wordt voor hen besloten. Hoe deze plaatsing verloopt en ervaren is wordt uitgelegd in Bijlage 2: Plaatsing en Onbegrip.

Overigens bleek uit onderzoek van Liefwaard (2010) bleek dat er geen legale gronden waren voor de Beschermd opvang op basis van de Nederlandse wet, waardoor er sprake zou zijn van schending van mensenrechten en de Nederlandse wet. De schending van de mensenrechten zou oproepen tot het aanpassen van de wet of de inrichting van de Beschermd Opvang (in Galloway, Smit en Kromhout 2014). Er is gekozen om in de Beschermd Opvang de vrijheidsinperking te beperken. Echter blijft er volgens de jongeren nog altijd sprake van vrijheidsbeperking, omdat ze zich in de BO niet vrij voelen. Het lijkt zoeken, naar wat wettelijk mag en niet mag, maar nog steeds lijken er officieel geen legale gronden in de wet voor de uitvoering van de BO, zoals hij op dit moment vormgegeven wordt (cf. Liefwaard 2010).

1.3 Machteloosheid

Wanneer tijdens de gesprekken bij de asielaanvraag (of later) blijkt dat een amv (potentieel) slachtoffer mensenhandel is, wordt hij in de BO geplaatst (zie Bijlage: 2.Plaatsing en onbegrip). De informanten zelf zijn het niet altijd met deze plaatsing eens. Ze zien zichzelf niet altijd als slachtoffers en snappen vaak niet waarom ze in de BO geplaatst worden. Hakim vertelde me tijdens het interview, dat hij het niks vond om in de BO geplaatst te worden. Hij had hierin geen enkele keuze en voelde zich daardoor machteloos. Hij was hier gekomen vanwege zijn ‘problemen thuis’ en was volgens hemzelf geen slachtoffer en moest toch zes maanden in de Beschermd Opleiding blijven.

Hakim: Nee, ik zie mezelf niet als slachtoffer, mijn oom heeft me aan diegene overgedragen en die heeft mij hier naartoe gebracht. Maar wat verstaat u onder slachtoffer?

Luc: Umm onder slachtoffer, dat is de overheid die dan denkt dat jongens meegenomen zijn naar Nederland zonder dat ze het willen, om iets te gaan doen, werken in de prostitutie, of moeten werken en eigenlijk uitgebuit worden, dat ziet de overheid als slachtoffer.

Hakim: in mijn geval speelt dat geen enkele rol.

Luc: vind je dan dat ze jou naar de verkeerde plek hebben gestuurd? Want ze maken die beslissing dan om jongens daar naartoe te sturen, als ze denken dat de jongens slachtoffer of mogelijk slachtoffer zijn, maar had jij daar dan naartoe moeten gaan, of denk je dat naar een campus moet?

Hakim: Op dit moment heb ik hier geen keuze, het wordt voor mij gekozen. Het maakt niet zoveel uit, ik moet toch doen wat voor mij wordt beslist.

Hakim vond het moeilijk om geen keuze te hebben. De kern van de problemen in de BO ligt volgens Hakim bij de indicatie of iemand (mogelijk) slachtoffer is of niet. Jongeren die volgens henzelf geen slachtoffer zijn begrijpen niet waar ze terecht zijn gekomen.

“Ik kan voor mijn leven zelf de beslissing niet nemen. Als ik thee wil wordt mij water gegeven, als ik water wil, wordt mij thee gegeven. Dus het gaat niet over thee of water, maar ik bedoel daarmee dat ik heel veel keuzes niet mag maken. De keuzes worden voor mij gemaakt”.

Zoals hierboven beschreven hebben de BO-pupillen, zoals Hakim, weinig in te brengen tegen de keuzes die voor hen gemaakt worden.

“Ja ik heb wel een aantal keer aangegeven dat het niet zo was, en ondanks het feit dat het niet zo was, mensen wilde mij niet geloven en werd ik daar toch wel vastgehouden”, en “Ik vind het onbegrijpelijke regel. zij zeggen dat je slachtoffer bent van mensensmokkelaar, maar hoe kunnen ze dat bepalen dat ze twijfelen en ze gaan je vijf, zes maanden vasthouden?”.

De pupillen kunnen aangeven dat ze vinden dat ze niet in de BO thuishoren, maar vervolgens duurt het nog zes maanden voordat ze deze locatie mogen verlaten. Dit was ook het geval voor Sadik, Ando en Raf die samen met acht andere jongeren uit Eritrea in de BO werden geplaatst en daar een aantal maanden moesten verblijven, terwijl ze hadden aangegeven dat ze daar niet hoorde te zitten. Het volgende voorbeeld uit het gesprek met Raf illustreert dit.

Luc: Veenhuizen was er voor bescherming slachtoffers van mensenhandel, had je het idee dat je daar op je plek was?

Raf: Mijn levenservaring is anders, hoe ik hier ben gekomen en waarom ik hier ben gekomen. Ik word hier niet beschermd, ik word juist als een crimineel behandeld. Stel jij bent gevlucht en je wordt ergens zo behandeld, hoe zou jij je voelen? En dan te moeten leven met 10 euro om van te leven. Dat is echt moeilijk.

Luc: Ik zou het heel erg moeilijk vinden... Dus je denkt dat ze je daar verkeerd geplaatst hebben?

Raf: Het is heel goed bekend bij de NL staat, wij zijn bootvluchtelingen, we zijn helemaal door de woestijn gelopen, met de boot over de zee gegaan en we konden elkaar prima helpen. We hadden geen bescherming nodig tegen mensenhandelaren of zoiets. En toch zijn we in zo een concentratiekamp terecht gekomen.

Luc: Was voor jullie duidelijk dat die plek er was voor slachtoffers van mensenhandel?

Raf: Dat weten we ook, ze wisten al wie we waren voor dat we hier waren. Het was niet nodig ons zo lang vast te zetten. Ik heb daar zeven maanden gezeten, dat was echt te lang.

Luc: En niemand heeft je verteld waarom je daar zo lang hebt gezeten?

Raf: Niemand heeft ons dat verteld, er was geen communicatie en nu in de KWG ook niet, niemand praat met ons.

Luc: voelde je je niet goed begrepen?

Raf: mijn gezondheid is goed, dat wil ik graag zo houden.

Zoals uit het bovenstaande fragment gelezen kan worden, is Raf niet te spreken over de BO en omschreef hij het zelfs als een concentratiekamp en wilde hij het er met mij in ieder geval niet meer te uitgebreid over hebben. Veel ex-BO-bewoners en voornamelijk de ‘mogelijke slachtoffers’ lijken niet te begrijpen waar ze terecht zijn gekomen (zie ook Bijlage 2: plaatsing en onbegrip) en geven aan machteloos te staan in de beslissingen die voor hen gemaakt worden.

Ik vertelde Gino over het onderscheid dat er gemaakt wordt, en hij reageerde daar als volgt op: “ik weet niet, omdat ik niet tot die twee categorieën behoor, weet ik niet tegen wie ik beschermd moet worden”. Wanneer amv’s eigenlijk niet in de Beschermd Opvang hoorden te verblijven, zouden ze gezien kunnen worden als slachtoffer van het gevoerde beleid. Alhoewel er veel publieke en beleidsaandacht is voor het lijden van kinderen die slachtoffer zijn van mensenhandel, is er volgens O’Connell Davidson (2011) relatief weinig aandacht voor de andere manieren waarop een amv kan lijden, bijvoorbeeld door het immigratiebeleid en de uitvoering daarvan. Zo zag Gino zichzelf als slachtoffer van de staat. “Ik kan ook zeggen dat ik de dupe, of slachtoffer werd van die periode. Ik heb niks te zeggen. Ik stond onder hen dus ik moest gehoorzamen”. Hij werd van zijn vrijheid ontnomen, terwijl hij zichzelf niet als slachtoffer zag en kon daar zelf weinig aan doen. Volgens Kromhout (2010) verdient de indicatiestelling meer aandacht, omdat er op deze manier geen een legale gronden zijn voor de vrijheidsbeperking en moet het wel de doeleinden van de richtlijnen dienen. Dat lijkt, zoals hierboven beschreven, voor een aantal jongeren uit mijn onderzoek niet het geval.

De informanten gaven aan dat ze het gevoel hebben hier machteloos in te staan. Ze worden gezien als onwetende slachtoffers en daarom wordt er uit goede bedoelingen voor hen besloten en hebben ze daar zelf weinig keuze in. Wanneer ze uiteindelijk aangeven dat ze verkeerd geplaatst zijn, duurt het zes maanden (een aanzienlijke periode) voordat ze doorgeplaatst worden. Dit lijkt voor jongeren die daar naar hun mening niet thuishoren onnodig lang. Ze lijken in die zin machteloos en afhankelijk vast te zitten in een (asiel) Panopticon, waar ze weinig keuze hebben, omdat toch alles voor hen wordt beslist.

1.4 Collateral Damage

De amv's die als onwetende slachtoffers worden gezien en daardoor in de BO zijn geplaatst, worden in hun vrijheid beperkt en lijken daar zelf weinig over te zeggen te hebben. Echter zijn de amv's niet volkomen machteloos. Een aantal mentoren vertelde dat er in principe weinig aan gedaan kan worden, wanneer een amv echt weg wil lopen. De jongeren die verdwijnen worden plichtmatig gezocht en er wordt een melding gemaakt bij de politie. Daarnaast kan er extra beveiliging ingeschakeld worden, maar wanneer een jongere echt weg willen is dit mogelijk. Dit komt doordat de BO niet meer gesloten mag zijn, maar besloten is en deze verandering heeft te maken met het feit dat er geen legale grond is om amv's (mogelijk slachtoffer mensenhandel) in een gesloten opvang vast te houden (cf. Liefwaard 2010). Er zijn de afgelopen periode bijvoorbeeld een aantal Vietnamese amv's geweest die de BO binnen een aantal dagen of weken zelfstandig verlaten hebben. Tijdens het COBO-overleg, waar verschillende organisaties (Nidos, Jade, EMM, COA, IOM en de IND) samenkwamen, om over de aanpak van mensenhandel te spreken, wisten ze nog niet zo goed wat er met deze doelgroep gedaan moet worden. Voor deze specifieke doelgroep lijkt de Beschermd Opgang en hoe deze nu is ingericht niet effectief. De amv's die niet in de BO of Nederland willen zijn vertrekken (volgens de verschillende organisaties) vermoedelijk terug naar een handelaar en dan naar een 'gewenste' eindbestemming. Deze eindbestemming van de jongeren is vooralsnog onduidelijk, maar er zijn onder de organisatie vermoedens dat ze eindigen in de prostitutie of wietteelt. De vrijheidsbeperking in de Beschermd Opgang was voor Syl de reden om te overwegen om weg te lopen. Na samen te hebben gegeten bij zijn pleegouders vertelde Syl hierover.

Luc: Wat doet dat met je als je vrijheid wordt beperkt?

Syl: Dan wil je gewoon weglopen he.

Luc: Heb je dat soort gedachtes wel eens gehad?

Syl: ja, ja, maar ik kon nergens heen dat was het probleem.

Luc: Want dan zit je in Achterloo dan zit je echt in de *middle of nowhere*.

Syl: ja.

Alhoewel Syl eerst in een bordeelhuis moest werken en na het indienen van de asielaanvraag in de BO beschermd werd, wilde hij vanwege de vrijheidsbeperking toch weglopen. Dit heeft hij nooit gedaan, omdat hij niet wist waar hij naartoe zou moeten en hoe zijn toekomst er dan uit zou zien. Echter is het mogelijk aan de structuren te ontsnappen. De amv's die uit de BO verdwijnen lijken dan toch een bepaalde mate van *agency* te hebben door zich aan de structuren van de Beschermd Opgang te onttrekken. Volgens de instituties zijn er mensenhandelaren die

hen hierbij kunnen helpen of daar een rol bij spelen. Volgens Khosravi (2010) zijn kennissen en sociale netwerken erg belangrijk in het migratiesysteem. Zo geeft hij aan dat de migratiebewegingen gefaciliteerd worden en toenemen door het gebruik van sociale netwerken (Khosravi 2010). Echter kunnen de jongeren die op zoek zijn naar bescherming, maar niet in de BO willen zijn en geen netwerk hebben zich minder gemakkelijk onttrekken aan de beperkende structuren. In principe kunnen ze dat wel, maar zoals Syl al aangeeft, waar moeten ze dan heen?

Een van de doelstellingen van de Beschermd Opleiding is het aantal verdwijningen te verminderen. Uit het onderzoek van Galloway, Smit en Kromhout (2014), lijkt de instroom van amv's verminderd, evenals het aantal verdwijningen, maar het is nog niet mogelijk om de verdwijningen helemaal te voorkomen. De jongeren blijven een beperkte periode in de Beschermd Opleiding. Er zijn zorgen over de vervolgsituatie waarin de jongeren terecht komen na het verlaten van de Beschermd Opleiding. Ze worden op de vervolglocatie minder intensief gecoacht en dit draagt een groter risico tot verdwijning met zich mee (Galloway, Smit en Kromhout 2014).

Na een verdwijning van een jongere uit de BO (AZC of KWG, KWE) wordt er in de dossiers 'Met Bestemming Onbekend' (MOB) genoteerd, het is dan onduidelijk wat er met de kinderen is gebeurd en ze worden niet intensief gezocht. Dit in tegenstelling tot wanneer een Nederlands kind vermist is, dan is er een Amber-alert en wordt stad en platteland afgezocht. Voor de amv's is er geen familie die hen zoekt en daarnaast kosten vluchtelingen en dus ook amv's de overheid geld. De verdwenen amv's kunnen vergeleken worden met wat de socioloog Zygmunt Bauman (2004, 33) de 'disposable lives', ofwel verwaarloosbare levens noemt. Deze verwaarloosbare levens kunnen gezien worden als de *homo sacer* van het heden. Agamben (2000) omschrijft een *homo sacer* als 'iemand' die niet wordt gezien als onderdeel van de samenleving, geen (politieke) rechten heeft en op deze manier een *bare life* leeft. In termen van Agamben (2000) zouden de amv's omschreven kunnen worden als *zoë*, die een apolitek 'naakt leven' leiden en in een afgezonderd *camp* binnen de *polis* leven. Het *camp* van Agamben zou vergeleken kunnen worden met het eerdergenoemde Panopticon, waarbij er een groep mensen gesurveilleerd wordt op een bepaalde plek. Gino geeft aan dat "Ja in Geweste kan je zeggen dat je een beetje opgesloten zit en niet in Nederland bent. Als je in Geweste bent, dan ben je eigenlijk nergens". De amv's lijken in de Beschermd Opleiding en de periode tot hun achttiende, in termen van Agamben (2000), een machteloos apolitek leven te leiden, maar doordat ze aangifte kunnen doen en gesprekken hebben met de IND zijn ze door een 'inclusieve exclusie' toch ook weer onderdeel van diezelfde politiek waarvan ze uitgesloten lijken te

worden. De dichotome benadering van Agamben (2000) laat duidelijk zien dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen de volwaardige politieke burgers en de vluchtelingen die afhankelijk zijn van het systeem.

Volgens Bhabha (2001) is het beeld dat mensen hebben van amv's net als bij oudere migranten dubbelzinnig: aan de ene kant een *humanitarian* menselijk beeld van kinderen, gezien als passieve slachtoffers die asielbescherming nodig hebben. Aan de andere kant een beeld van de *securitarian* strenge immigratiecontrole, waarbij minderjarigen gezien worden als wetende en willende participanten in 'illegale' migratiepraktijken. Fassin (2005) noemt dit ook wel de morele economie, waarbij er aan de ene kant menselijke morele belangen zijn en aan de andere kant de economische belangen. Deze economie, waarin er een duidelijk spanningsveld te vinden is tussen compassie en repressie, wordt door Fassin (2005) vaak in verband gebracht met het concept biopolitiek van Foucault. In deze biopolitiek wordt bepaald wie er recht heeft op een verblijfsvergunning en wordt daardoor vaak gezien als cruciaal voor de levens van de 'undesired and suffering others' (Fassin 2005, 366). Asielzoekers, die volgens Ticktin (2011) 'sufficient suffering bodies' hebben kunnen in deze biopolitiek op humanitaire gronden een verblijfsvergunning krijgen. In deze politiek probeert men een balans te vinden tussen gevoelens van sympathie aan de ene kant en zorgen over sociale en economische orde en veiligheid aan de andere kant. Dit kan volgens Fassin gezien worden als het verschil tussen 'a politics of pity and policies of control' (Fassin 2005, 366). De eerdergenoemde dichotome benadering van Agamben (2000) dient echter niet te strikt genomen te worden, omdat de aanwezigheid in de *polis* per definitie al politiek is en de asielzoekers niet volledig apolitiek zijn. Ook zou er voorbij worden gegaan aan de *agency* van de asielzoekers. Zo zijn er volgens Ticktin (2011) asielzoekers die denken een verblijfsvergunning te krijgen door zichzelf iets aan te doen. Ook tijdens mijn onderzoek heb ik verhalen gehoord van jongeren die uit radeloosheid na een negatieve beslissing over de verblijfsvergunning zichzelf met een mes staken, zeep dronken of dreigden met zelfmoord. Een mentor vertelde me dat daar niet teveel aandacht aan besteed moet worden, omdat er een gevaar schuilt in het belonen van dit gedrag, want dan zou iedereen het gaan doen om aandacht of een verblijfsvergunning te krijgen. Deze mentor vond dat ontzettend lastig. In een economisch repressief systeem zijn asielzoekers een last voor de welvaartstaat, kosten ze veel geld en is de overheid de amv's liever kwijt dan rijk. In die economische gedachtegang lijken asielzoekers te worden gedehumaniseerd en worden ze gepresenteerd als "not people who have a problem but as people who are a problem" (Joly et al. 1997 in Khosravi 2010).

Dit soort repressieve gedachtes over vluchtelingenproblematiek zijn onderdeel van hoe er in het huidige *discours* over asielzoekers gedacht wordt. Dit kan geïllustreerd worden met het voorbeeld van Nederlanders die blij zijn dat er bootvluchtelingen verdrinken op de Middellandse Zee. Zo worden er op de sociale media reacties geschreven als: “Ik wilde het net zeggen, scheelt ons weer belasting betalen”¹⁴. Asielzoekers worden in zulke gedachtegangen gezien als mensen die alleen maar dingen ‘nemen’ van de staat en zelf niks bijdragen aan de welvaartsstaat van het ontvangende land (Bloch en Schutser 2002, 404). Ook in de BO is dit spanningsveld tussen repressie en compassie waar te nemen. Aan de ene kant is er een beeld van zielige slachtoffers die uit compassie geholpen moeten worden en aan de andere kant is er een beeld van de ondankbare jongens die blij moeten zijn met wat ze krijgen. Zo heb ik van verschillende mentoren gehoord, dat ze soms niet snappen waarom de BO-pupillen zo ondankbaar zijn. Ze zijn hier te gast, worden beschermd, krijgen onderdak en eten en daarvoor hoeven ze niks te doen.

Ghorashi (2005) stelt dat dit alleen maar ‘nemen’ van de staat veroorzaakt is door het strikte asielbeleid. Dit beleid zou vluchtelingen afhankelijk maken van de staat en het is daarom onmogelijk voor een vluchteling om zich te ontwikkelen tot een actief burger (Ghorashi 2005). In plaats daarvan worden ze door jarenlang verblijf in asielzoekerscentra steeds passiever. Dit geldt ook voor de amv’s die in de BO geplaatst worden. Ze zijn niet vrij, mogen geen sociale contacten aangaan en kunnen niet naar een normale school gaan en worden daardoor niet gestimuleerd om actief deel te nemen aan de samenleving. Dit kan serieuze gevolgen hebben voor de gezondheid van de asielzoekers (Robjant, Hassan en Katona 2009; Dudley et. Al 2012). Zo kampen veel (ex-alleenstaande minderjarige) asielzoekers met psychische problemen als depressies, decepties en het Post Traumatisch Stress Syndroom (PTSS). Tijdens mijn onderzoeksperiode, heb ik meerdere ex-BO-bewoners gezien en (kort) gesproken, waarmee het niet goed genoeg ging om een interview af te nemen. Daarnaast kreeg ik het idee dat een aantal jongeren in de BO problemen hadden, omdat er meerdere jongens verschillende soorten medicijnen toegediend kregen om bijvoorbeeld te kunnen slapen.

---

¹⁴ <http://www.creatov.nl/2015/04/vluchtelingen-middellandse-zee/>

1.5 Het probleem in het systeem

In het rapport van Galloway, Smit en Kromhout (2014) staat dat het een ander doel van de BO is om meer amv's terug te laten keren naar het land van herkomst. Dit om te voorkomen dat ze verdwijnen met onbekende bestemming (MOB) en/of in contact zouden komen met hun handelaren (Galloway, Smit en Kromhout 2014). Dit doel gaat ervan uit dat de amv's slachtoffers van mensenhandel zijn die in Nederland geëxploiteerd worden. Om een volgende dreiging om te verdwijnen te voorkomen kunnen ze in die gedachtegang beter teruggestuurd worden naar het land van herkomst. In de praktijk is dit slachtofferschap helemaal niet zo duidelijk. De transnationale banden en problemen in het herkomstland, maken het een stuk complexer. Deze doelstelling lijkt voorbij te gaan aan deze complexe realiteit en het feit dat er in de BO ook 'mogelijke' slachtoffers verblijven. Uit onderzoek van Nidos, die 49 dossiers van jongens en meisjes analyseerde (in Galloway, Smit en Kromhout 2014) blijkt dat er bij zeventien meisjes en slechts bij één jongen kon worden vastgesteld dat hij slachtoffer was. Bij elf gevallen (merendeel jongens) dacht Nidos dat er geen sprake was van mensenhandel en in de andere twintig gevallen (zowel jongens als meisjes) was Nidos onzeker. Dit geeft aan hoe moeilijk het is om vast te stellen of iemand slachtoffer is (Galloway, Smit en Kromhout 2014), maar geeft ook aan dat een aantal jongeren onterecht hun vrijheid is ontnomen door ze in de Beschermd Opleiding te plaatsen.

Het feit dat het hier om minderjarigen gaat, maakt het lastig om terugkeer te realiseren na het verlaten van de BO. Minderjarigen mogen namelijk zolang ze kind zijn en in procedure zijn, niet zomaar teruggestuurd worden wanneer er geen familie of kennissen zijn die voor ze kunnen zorgen. Het zou gemakkelijker zijn als een minderjarige zelf aangeeft terug te willen. Een minderjarige kan dan geholpen worden door de Internationale Organisatie Migratie (IOM), waarbij de minderjarigen geld en ondersteuning zouden kunnen krijgen wanneer ze (gedwongen) 'vrijwillig' zouden willen terugkeren. Het bedrag is hoger voor minderjarigen en de begeleiding is dan ook beter geregeld zijn (Galloway, Smit en Kromhout 2014).

Ter indicatie: uit een onderzoek van Leerkes, Galloway en Kromhout (2010) blijkt dat 80% van de 108 ondervraagden niet zelfstandig terug zouden willen keren. In deze scriptie gaat het weliswaar om een specifiekere groep ex-BO-pupillen, maar uit de interviews lijkt (versnelde) terugkeer na het verlaten van de BO voor de meeste jongens uitermate onwenselijk. De stress vanwege de onzekerheid in de procedure leidt al tot veel zorgen en slapeloze nachten, wat aangeeft dat ze bang zijn om terug gestuurd te worden en liever hier een toekomst zouden willen opbouwen. Daarnaast heeft iedere amv zijn eigen situatie en zijn eigen ontwikkelingen

in de B8- of asielpcedure. Het bevorderen van de terugkeer na het verlaten van de BO lijkt te gesimplificeerd, zonder oog voor de unieke situaties van de jongeren en de complexere realiteit. Een aantal mannelijke ex-BO-bewoners gaven juist aan weg te zijn gegaan, vanwege de problemen in hun eigen land, zo iemand kan niet eenvoudig teruggestuurd worden. De doelstelling om de terugkeer te verhogen, wordt vooralsnog nauwelijks uitgevoerd en dat is beter, want deze doelstelling lijkt totaal niet in dienst te staan van de belangen en situatie van het kind. Het kan opgevat worden als repressieve doelstelling, waarbij de instroom van migranten beperkt moet worden en ‘het probleem’ verplaatst of teruggestuurd moet worden naar het herkomstland, omdat het Nederland anders geld kost.

Volgens Gupta en Ferguson (1992) is de immigratiewetgeving een manier om ‘een Ander’, namelijk de vluchtelingen te creëren. Verdergaande mondialisering en migratie zouden een culturele menging van de gevestigden met outsiders betekenen en dit zou een gevaar kunnen vormen voor de huidige culturele en economische hegemonie. Ongereguleerde immigratie, zonder restrictief beleid, zou in die zin een gevaar voor de natie vormen, omdat door culturele menging de (grote) culturele verschillen zouden veranderen, vervagen of verdwijnen. De culturele verschillen worden volgens Gupta en Ferguson (1992) gecreëerd en onderhouden door machtsrelaties in een transnationale verbonden wereld. Restrictief beleid is volgens Gupta en Ferguson (1992, 21) een zichtbare manier om de “disempowered” ook zo te houden. Van Houtum (2010) en Bauman (2011) omschrijven het restrictieve migratiebeleid als een manier om een Ander te creëren, die een last is voor de welvaartstaat. Tegen deze (gevaarlijke) Ander moeten we beschermd worden, om de eigen culturele en economische positie te behouden. Hoe dit restrictieve beleid vorm krijgt, werd zichtbaar tijdens mijn bezoek aan het Aanmeldcentrum Ter Apel. Hier werd ik geconfronteerd met het Zelf en de Ander.

Wanneer ik me bij de balie van het Aanmeldcentrum Ter Apel wil afmelden komt er een groep van zo'n twintig vluchtelingen langsgelopen begeleid door de politie en mensen van het COA. Als ik naar buiten loop staan de asielzoekers in een rij te wachten tot hun naam genoemd wordt. Ik passeer de rij en loop naar de bus om deze plek achter me te laten. Het beeld blijft hangen en doet me denken aan scènes uit films over de Tweede Wereldoorlog. Deze vreemde wereld lijkt vreemd bekend en bij het besef van de machtsrelatie tussen het Zelf en de Ander, wordt het Zelf de Ander en die voelt zich hier verdomd machteloos en opgesloten in een inhumane en oneerlijk systeem.

De eerder genoemde machtsrelatie tussen mijzelf als onderzoeker en de asielzoekers werd in het Aanmeldcentrum zichtbaar en voelbaar. Zij moesten de richtlijnen van het asielbeleid

volgen en ik was vrij om naar binnen en naar buiten te lopen. Ondanks dit verschil in vrijheid ervoer ook ik een zekere machteloosheid tegenover het systeem. Ik kon lastig iets aan de situatie veranderen, terwijl dit eigenlijk in theorie mogelijk zou zijn omdat ik onderdeel van het systeem ben en daarmee het systeem deels maak of bevestig.

Net als mij hebben anderen, als onderdeel van het systeem, altijd een (lastige) keuze om iets te doen, maar toch wordt er veelal besloten om niks te doen, omdat ‘we’ het goed hebben en de oplossing zo complex lijkt. Zo creëren we een Ander en laten ‘wij’ ons (on)bewust beperken door structuren. Een humane ideologie wordt dan deels losgelaten en wordt onderdeel van het systeem, waardoor de (voor ons gunstige) economische hegemonie blijft voortbestaan.

Deze economische hegemonie is bij uitstek mogelijk in een kapitalistische systeem, dat gebaseerd is op geld en mondiale ongelijkheid. De documentaire ‘Capitalism a Love Story’, omschrijft het kapitalisme als een systeem gebaseerd op individualistische hebzucht, exploitatie, eindeloze competitie en het maken van winst. In een kapitalistisch systeem voelen mensen volgens Myers (2000) weinig sociale verantwoordelijkheid en zijn ze vaak onverschillig ten opzichte van de externe kosten van hun levensstijl. Onder deze externe kosten vallen de natuur, maar ook de menselijke slachtoffers, door Bauman (2011) ook wel ‘collateral damage’ genoemd. Volgens de socioloog Wright (2012, 2) wordt ‘de politiek’ gedomineerd door geld en is er minder oog voor de menselijke kant. Deze inhumane prikkels lijken onderdeel te zijn van een kapitalistisch wereldsysteem dat zich voornamelijk richt op de economie en dat vertaalt zich in repressief beleid.

Het kapitalisme kan gezien worden als een van de systematische oorzaken waardoor personen van de ene wereld naar de andere (soms onder dwang) migreren in de hoop *a piece of the pie* te krijgen, maar degene die de taart bezit zal deze niet zomaar delen. Ticktin (2011, 46) erkent dat er door het transnationale kapitalisme veel leed wordt veroorzaakt en beschrijft dat de exploitatie een van de hoofdoorzaken is voor veel migratie. “If the global north gets richer at the expense of the south, no wonder then that greater migration flows out of the global south to escape the growing poverty”. Op grote schaal wordt goedkope arbeid geëxploiteerd en worden goedkope producten en arbeidskrachten (ook kinderen) uit niet-westerse landen gehaald, om geld te verdienen en producten goedkoper te maken. Bij mensenhandel is er, zoals hierboven beschreven, sprake van dwang en exploitatie.

Hoewel er veel aandacht is voor de bescherming van onschuldige slachtoffers, wordt er niet gekeken naar de oorzaken van die kinderhandel en exploitatie bestaat. De oorzaken hebben te maken met het feit dat er mensen zijn die er geld mee kunnen verdienen, omdat er blijkbaar vraag en behoefte naar is. Er is namelijk een vraag naar zo goedkoop mogelijke producten en

ook naar (kinder)prostitutie. Ticktin (2011, 63) geeft aan dat er weliswaar geprobeerd wordt dit probleem aan te pakken, maar dat er een afwezigheid is van structurele lange termijn reacties.

“yet, in the absence of other types of long-term structural responses (i.e., curing) coordinated or enacted by political movements, or even by institutions like the state, humanitarian NGO’s end up filling the gaps; the result is a conservative management of social and political problems, one that works to retain what is already there, rather than to change it or to plan for a different future. This leaves no room to imagine a better world, no place to ground hope that spans more than the time of an emergency”.

Ticktin (2011) geeft aan dat NGO’s de gaten van de overheid opvullen en slechts helpen in gevallen van ‘emergency’, als er ‘sufficient suffering bodies’ zijn. Zo ontstaat er wat Ticktin (2011) ‘a new humanity’ noemt. Dit zijn mensen die er eigenlijk niet mogen zijn, tenzij ze genoeg geleden hebben. In een zekere zin gaat dit ook op voor de amv’s (potentieel) slachtoffer mensenhandel. Wanneer blijkt dat ze onvoldoende geleden hebben en volgens de IND geen gegronde redenen hebben om in Nederland te verblijven, worden ze weer teruggestuurd.

Verschillende politieke stromingen denken dat het sluiten van grenzen als uiting van restrictief beleid een oplossing is om het migratieprobleem aan te pakken. Een restrictiever beleid en strengere grenscontroles hebben er volgens Ticktin (2011, 42) al toe geleid dat “the black market and informal economies have grown, and labor conditions have changed to favor temporary insecure forms of labor with no legal protection”. Dit zou volgens haar mensenhandel en uitbuitende situaties alleen maar verergeren. Bauman (2002, 85) is van mening dat de migratieproblematiek niet opgelost kan worden door de grenzen te sluiten en de focus te leggen op de gevolgen.

‘The doors may be locked; but the problem won’t go away, however tight the locks. The locks do nothing to tame or weaken the forces that cause displacement and make humans into refugees. The locks may help to keep the problem out of sight and out of mind, but not to force it out of existence’.

Er dient meer aandacht te komen voor de oorzaken van mensenhandel, die op een complexe manier verweven lijken te zitten in het kapitalistische systeem, dat zich niet richt op compassie en medemenselijkheid, maar op geld. Uiteindelijk zijn veel mannelijke ex-BO-bewoners die eerst beschermd werden niet meer welkom en moeten ze na het bereiken van de achttienjarige leeftijd het land verlaten. De repressieve gedachte met als doel (mogelijke) meerderjarige slachtoffers terug te laten keren, lijkt haaks te staan op het beeld dat minderjarige (mogelijke)

slachtoffers uit medemenselijkheid en compassie geholpen dienen te worden. Het humanisme wordt hierdoor een strijd voor gelijke mensenrechten in een ongelijk systeem.

Toen ik met Syl op een terras zat, uitte hij zijn ongenoegen over het restrictieve grensbeleid van de politiek. “Ik vind dat de politiek echt dom bezig is, ze zijn alleen bezig met de gevolgen maar niet met de oorzaken van het probleem. En het probleem zit hem in het oneerlijke systeem”. Hiermee bedoelt hij het kapitalistische systeem met kenmerken als mondiale ongelijkheid, uitbuiting en exploitatie. Ook journalist en antropoloog Joris Luyendijk (2015, 189) erkent in zijn nieuwe boek ‘Dit kan niet waar zijn’ over de financiële wereld vanuit het oogpunt van de bankiers dat er een probleem in het systeem zit.

“het probleem is het systeem, en in plaats van individuele bankiers woedend te verwijten dat ze toegeven aan perverse prikkels, zouden we onze energie erin moeten steken die aan te pakken en weg te nemen”.

Op een soortgelijke manier zou de energie die nu wordt gestoken in verwijten jegens de IND, kunnen worden gebruikt om te zoeken naar manieren om die inhumane prikkels uit het systeem weg te nemen. De wellicht oprecht (tijdelijk) getoonde en uitgevoerde compassie krijgt in het kapitalistisch systeem uiteindelijk een totaal andere betekenis, namelijk ter legitimering van een repressief nationaal beleid en het beschermen van de eigen markt (Cf. Ticktin 2011; Van Houtum 2010).

1.6 Conclusie

De (ex-)bewoners van de BO bevinden zich in een complexe situatie, waarbij structuren, *agency* en macht een belangrijke rol spelen. De amv's worden beïnvloed door de mentoren, elkaar en de beperkende structuren; tegelijkertijd maken en bevestigen ze ook diezelfde structuren. De Beschermd Opleiding kan vergeleken worden met een *camp*, een Panopticon, waarbij de (ex-)bewoners vastzitten en gesurveilleerd worden door camera's, dossiers en mentoren. De asielzoekers hebben echter niet het gevoel slechts door enkelen bekeken te worden; ook de bredere samenleving, zo ervaren zij, bekijkt hen met argusogen. De situatie van de asielzoekers is complex en leidt ertoe dat zij zich vaak bekeken en ingesloten voelen. Het ontsnappen aan dit Panopticon is lastig omdat er voor veel amv's geen plek is om naartoe te gaan. Het is echter, zoals in dit hoofdstuk beschreven, niet onmogelijk aan het Panopticon te ontsnappen. De beperkende structuren en regelgevingen van de Beschermd Opleiding komen voort uit het migratiebeleid en het beeld dat de nationale en internationale ‘politiek’ en de ‘samenleving’ hebben van de amv's die (potentieel) slachtoffer zijn van mensenhandel. Het beeld van amv's is grofweg onder te verdelen in een beeld vanuit compassie en repressie. De ex-BO-bewoners,

worden aan de ene kant gezien als onwetende slachtoffers van mensenhandel en aan de andere kant als willende participanten, die alleen maar nemen van de staat. Dit ‘nemen’ van de staat wordt volgens Ghorashi (2005) juist gecreëerd door het beleid. Daarnaast wordt de problematiek omtrent mensenhandel voornamelijk aangepakt door de gevolgen aan te pakken en de slachtoffers te beschermen, maar wordt er zelden gekeken naar de structurele problemen voortkomend uit het kapitalistische systeem. Zo lijkt de strijd voor gelijke mensenrechten een strijd in een ongelijk (kapitalistisch) systeem. Wanneer een van de doelstellingen terugkeer van de ex-bewoners uit de BO is, dan lijkt de BO als tijdelijke goedbedoelde compassie te dienen ter legitimatie van de hegemonie en het repressieve kapitalistische systeem.

“Oh, wouldn't it be great if I *was* crazy? Then the world would be okay”¹⁵.

---

¹⁵ Uit de film: 12 Monkeys. 1995.

Hoofdstuk 2 Ervaringen van de mannelijke BO

“If I’m in the government? [...] I could try to listen to people. What they think. Or what people want to, than going myself and do what I want to. I could try to listen to the big number of people. What they think and what they want change and don’t want to change” (Sulaiman).

Dit antwoord gaf Sulaiman op de vraag wat hij zou veranderen als hij de president van Nederland zou zijn. Hij zou luisteren naar de mensen en dat is wat ik heb gedaan tijdens mijn onderzoek, waarbij ik heb geluisterd naar de ervaringen van de ex-bewoners. Op basis hiervan is een aanbeveling voor Nidos geschreven, zie bijlage: 5. Conceptversie Aanbeveling Nidos. In dit hoofdstuk heb ik helaas niet genoeg ruimte om alle bevindingen uitvoerig te bespreken. Vandaar dat ik me beperkt heb tot de wetenschappelijk relevante bevindingen. In dit hoofdstuk zal ik beschrijven hoe Beschermd Opgang en de beperkende en tegelijkertijd beschermende structuren ervaren worden en hoe de ex-bewoners daar invloed op uitoefenden. Ik zal hiervoor eerst de (wen)periode bespreken en de rol die *agency* van de jongeren daarbij kan spelen om deze periodes te verkorten. Daarna laat ik zien hoe jongeren evenals ikzelf in Achterloo passiviteit ervaren hebben. Vervolgens wordt gekeken naar Geweste en waarom dit door een aantal informanten, ook wel omschreven werd als een gekkenhuis. Na te hebben stilgestaan bij deze ervaringen, wordt er gekeken naar de rol van de mentoren en voogden en hoe compassie en repressie terugkomt in het begeleiden, beheersen en controleren van de amv’s.

2.2 De (wen)periode

In de Beschermd Opgang worden drie fases onderscheiden: wennen, wonen en vertrek. De wenperiode is een periode van een aantal weken tot maanden, waarbij de pupillen nog niet zelfstandig naar buiten mogen. Deze periode is er om de jongeren te laten wennen en tot rust te laten komen in de Beschermd Opgang.

“Well that period is good. But it is too big of a time. When you come there at first, everything is new. You don’t want to go outside. You are afraid and don’t know what is there. So it’s okay to stay. But if someone feels more comfortable. They must be able to leave the house. They can be more comfortable with that”.

Deze periode is volgens Sulaiman te lang en volgens hem kunnen ze daar een stuk flexibeler mee zijn. De jongeren moeten deze wenperiode gewoon ondergaan en accepteren, maar voor de ene bewoner is deze periode langer dan voor de Ander. Dit is per individu verschillend omdat

sommige jongeren misschien langer de tijd nodig hebben om te wennen. Musa die in Geweste verbleef liet zien dat hij invloed kon hebben op de wenperiode.

Musa: je kan niet de hele tijd hier zitten. Soms wil ik ook frisse lucht hebben. Ik zat de hele tijd in die woonkamer of op mijn kamer. Ik probeer, maar het lukt helemaal niet.

Luc: Maar wat kun je dan doen?

Musa: Ja nou ehh, toen kwam een tijd, ik zei nee. Ik kan niet he. De mentoren waren ook naar buiten enzo. Ik loop tussen hun, ze zeggen, kom, kom hier jij. Ik zeg: Nee. Ik ga en ik kom terug. Ik ga lopen, ik wil frisse lucht hebben. Dat heb ik gedaan. Toen kwam later *minutes* voor mij.

Luc: wat kwamen er?

Musa: Toen die mentoren heeft geschreven, Musa heeft nu dertig minuten om alleen naar buiten te gaan.

Luc: Dus toen kreeg je wel die vrijheid.

Musa: ja.

Dit laat zien dat de jongeren wel degelijk *agency* en invloed kunnen hebben binnen de beperkende structuren van de Beschermd Opleiding. Zo is het Musa gelukt om sneller en langer naar buiten te mogen. Na de wenperiode mogen de pupillen steeds langer naar buiten. Sulaiman vertelde dat hij weliswaar meer tijd kreeg om naar buiten te gaan, maar dat hij zich nog steeds erg beperkt voelde.

“Yea, maybe you can say you come back before eating, but yea, in two hours maybe I’m doing something and I have to leave what I’m doing, because I have to come back home. And I’m playing football, but I have to leave, because I have to be home in 2,5 hour. [...] I feel that it was a silly rule”.

Er waren regels waar de jongeren zich aan moesten houden en een van die regels was dat ze niet langer dan 2,5 uur naar buiten mochten. De totale periode dat jongeren intern verbleven verschilde van vier of vijf maanden tot maximaal anderhalf jaar. De meeste informanten vonden deze periode te lang.

Op een gegeven moment wil iedereen weg daar “I don’t know but the time I was there, everyone wants to go transfer”, vertelde Sulaiman. Tijdens mijn participerende observatie in de Beschermd Opleiding, kreeg ik ook het idee dat iedereen weg wilde. De pupillen leken er na een aantal maanden genoeg van te hebben om zonder geld, telefoon of vrijheid te leven. De periode was volgens Mounir niet lang, maar zo voelde het voor wel hem. Zo vertelde hij “Het was kort,

maar in mijn hoofd was het lang”, dit had te maken met de onzekere situatie in de procedure en de problemen die ze hadden. “Iedere keer als men sprak over de IND werd ik toch bang, en ik zat in met de problemen”, en “ik beleefde dat slecht en zwaar”. Dio had zich erbij neergelegd. “Well you have to wait for your own times to come. All want a transfer and all wait for their turns. And yea there are rules you have to follow. We have to obey and the rules are okay. And we are all safe, we get food and stuff”.

Zo geeft Dio aan dat ze onderdanig zijn, maar dat ze niet volledig machteloos zijn. Volgens hem zou de periode dat een amv intern verblijft korter kunnen worden naarmate hij zich beter gedraagt. Dit duidt ook op enige *agency* of het gevoel te hebben dat hij hier invloed op heeft. Aan het feit dat Dio in de BO zat kon hij weinig doen, maar hij kon wel invloed uitoefenen op de duur en ervaring van die periode. Door zich zo goed mogelijk te gedragen en zich aan de regels te houden, zou hij naar zijn mening zo snel mogelijk kunnen verhuizen.

2.2 Passiviteit in Achterloo

*Bescherming van jongeren die van hun vrijheid worden beroofd,
met warmte en liefde in het achterhoofd.*

Stroomt het door het hart, om te leven in twee werelden apart.

*Verschilt een visie tussen compassie en restrictie,
jongens als ondankbare pubers, die moeten worden gecontroleerd,
of als slachtoffers, die moeten worden geholpen en geaccepteerd.*

*Ben je hier alleen met hulp of onder dwang,
heftige omstandigheden en zonder gezin,
lever toch voor de zekerheid
je telefoon en portemonnee een aantal maanden in.*

*Liefde aandacht en zorg van mentoren en voogd,
in proces en een aanklacht, maar uiteindelijk ook gedoogd?*

*Het is een leven van 'bare life',
geniet maar van de basics zolang het kan,
beter kijk je positief en maak je er het beste van.*

*Achterloo is oké voor even,
te lang is het niet goed,
en kan psychische problemen geven.*

*Maar het is zoals het is,
ondanks de goede zorgen is Achterloo niet meer,
dan een comfortabele gevangenis¹⁶.*

---

¹⁶ Achterloo, Gedicht van Luc Voncken

De Beschermden Opvang in Achterloo en Geweste waren qua regels hetzelfde, maar werden tijdens mijn participerende observatie als verschillend ervaren door de (ex-)bewoners en mijzelf. Dit heeft met name te maken met de locatie en de samenstelling van de BO.

Sadik: Achterloo was een slechte ervaring voor mij, In Achterloo te zijn was voor mij een slechte ervaring.

Luc: en waarom?

Sadik: Ja, ik had geen fiets en alles was zo ver, de winkel en alles. Het winkelcentrum. En het is er ook echt een dorp niet echt een stad en er is geen vrijheid daar.

Achterloo lag zoals gezegd op een afgelegen plek en het dichtstbijzijnde dorp was op een half uur fietsafstand. De volgende omschrijving komt uit mijn dagboek en gaat over hoe ik Achterloo ervaren had.

Op mijn kamer is het warm, ik heb geen zin om op te staan. Het is mijn laatste dag en ik heb er eigenlijk geen zin meer in. In het begin speelde ik pingpong met de jongens en nam ik de jongens mee naar buiten om te voetballen of basketballen. Ik voelde me erg actief, maar naarmate ik langer in Achterloo verblijf word ik steeds passiever. Voetballen en pingpongen gaf me positieve energie, maar ik heb er geen zin meer in. Het veld is modderig en de pingpongballetjes zijn allemaal kapot. Vervolgens zit ik alleen nog maar in de warme woonkamer televisie te kijken en met de jongens te praten. Ik kan me voorstellen dat een lange periode in de BO psychisch iets met de jongens doet. Voor het slapen afgelopen nacht gingen we sit-ups doen en terwijl ze mijn voeten vasthielden vroeg ik of ze in de Beschermden Opvang anders waren gaan denken. Ze gaven aan dat ze na een maand al gek werden. Dat kan ik me goed voorstellen, ik ben er een paar dagen en ik heb al nergens meer zin in. Ik straks rustig mijn spullen inpakken en langzaam vertrekken. De jongens moeten daarentegen nog een aantal maanden in deze Beschermden Opvang blijven, zij hebben geen keuze.

Gedurende mijn periode intern in Achterloo, had ik steeds minder energie en werd ik de laatste twee dagen steeds passiever en zat ik alleen op de bank TV te kijken en te praten. Ghorashi (2005) geeft in haar onderzoek aan dat het strenge immigratiebeleid ertoe leidt dat asielzoekers, die vaak met een actieve houding naar Nederland zijn gekomen, steeds passiever worden. Deze passiviteit wordt ervaren in AZC's en al helemaal in de BO, waar de bewegingsmogelijkheden beperkt zijn. De bewoners van de Beschermden Opvang hebben deze passiviteit ervaren. Ze kunnen niet weg uit Achterloo en wanneer ze weg gaan was dit bijna altijd onder begeleiding

van een mentor. Volgens Abeje waren er weliswaar dingen te doen en werd er regelmatig iets georganiseerd. In het begin waren die activiteiten leuk, “Maar op een gegeven moment heb je het zo vaak gedaan dat je er geen zin meer in hebt”. Sulaiman gaf ook aan dat het leven in Achterloo op een gegeven moment erg saai en eentonig werd, “Yea, because you do the same thing, the same thing, the same thing, the same thing, every time and you get bored, you get lazy”. Daarnaast had Abeje een beetje het idee dat hij in Achterloo niet echt tot de samenleving behoorde.

“Kijk Achterloo is echt een goede huis hoor. Alleen wat echt niet goed is, is dat je geen vrijheid hebt en dat je een achterstand hebt. Dat je niet echt weet wat er gebeurt in de wereld om je heen”, en “daar word je volgens mij wel een beetje dom van”.

Volgens Sulaiman was dit gevoel van passiviteit in Achterloo erger dan in Geweste, omdat in Geweste meer te doen was, maar ook in Geweste voelde hij zich nog steeds erg gecontroleerd in alles wat hij deed.

2.3 De gekte in Geweste

*In de opvang die beschermd,
de staat haar dochter, die zich over deze
jongens ontfermd.*

*Te lang en teveel op een plek
ergens in het huis,
wordt op een dag wel iemand gek.*

*op een vaste tijd gestuurd naar bed,
jongens onder de achttien,
pubers, en die bieden verzet.*

*Al met al een gevoel van negativiteit,
maar tijdens het poolen of voetballen,
hoeven ze even niet te denken en zijn we
afgeleid.*

*mentoren verschillen, maar doen hun best,
conflicten en zwaarmoedigheid heeft effect
op de rest.*

*onder machteloos toekijkende ogen,
blijft de vrijheid beperkt,
jongens geven aan weg te willen,
maar daar wordt volgens henzelf niet aan
gewerkt.*

*te lang duurt het in dit systeem,
medicatie voor een palliatieve pijn,
het geven om, maar volgens de jongens
niet oprecht zijn*

*Geweste, dat is 2,5 uur per dag weglopen,
Antidepressiva en pillen in de nacht,
de pijn wordt niet verholpen slechts
verzacht.*

*Weinig activiteiten, goedkoop brood,
door een krap budget.
Terwijl men de andere kant van de wereld
uitgebuit ziet,
het systeem, de wereld, dit huis
een beetje hypocriet¹⁷.*

De ervaring van Geweste was anders. Het is een groot huis, dat opgedeeld is in het grote en het kleine huis. Het kleine huis bestaat uit een woonkamer en een paar kleine kamers waar een paar jongeren kunnen verblijven. Bij het kleine huis is er een deur die niet op slot kan, Nasser voelde zich hierdoor niet veilig in de BO. Dat de deur niet op slot kon betekende dat mensen 's nachts nog naar binnen en buiten konden lopen. Wanneer er weinig jongeren zijn, wordt het kleine

---

¹⁷ Geweste, Gedicht van Luc Voncken

huis afgesloten. Toen ik er was, was het kleine huis open. Een van mijn eerste ervaringen in Geweste een stuk onrustiger was dan in Achterloo.

“Welkom in Geweste”, zegt de mentor tegen me terwijl ik zijn hand schud. Ik loop naar mijn kamer en kom in gesprek met de jongeren. “Komen jullie naar de vergadering!?” wordt geschreeuwd door een mentor. Ik kom samen met Jamal te laat binnen en ga op de vensterbank zitten. De jongens bespreken een aantal dingen die ze vervelend vinden. Ik stel me voor aan de jongen die naast me zit. Mounir loopt neerkijkend langs me. Ik geef hem een hand en vraag of alles goed gaat. “goed en met jou alles goed?”, ik zeg “ja, goed”. “Yea too good, too good, he”, zegt hij met een scheve lach. Hij doelt op mijn positie, denk ik. Ik ben Nederlander, able to live the good life. Ik weet niet wat ik terug moet zeggen, niks. Stilte. De jongens hadden het over discriminatie en hadden het gevoel dat ze anders behandeld worden. “Waarom alles met Jade? De bus van Jade, het huis Jade, overal waar wij naartoe gaan zien ze ons als refugees en outsiders en mensen zijn onaardig tegen ons, ze kijken naar ons alsof we criminelen zijn”. We zitten hier in een ‘prison’, zeggen ze. “We are no criminals, we are refugees”. De medewerker schrijven te veel, vinden de jongens. “All mentor are bad, they only like writing”, zegt een jongen. “You act like you like us, but it’s not with the hearth only one mentor is good”. Iedereen praat door elkaar en het wordt erg chaotisch. Ik ben stil en blijf wat afzijdig. Ik ben er pas net en er gebeurt nu al zoveel en dat terwijl ik me nog moet voorstellen. Ik begin in het Nederlands, maar moest het vervolgens in het Engels doen. “I come here for research how the BO is experienced and to look how boys like you who lived here experienced the BO. This is important because we can see what can be done better”. Een aantal jongens knikken. Ik vraag of ze nog vragen hebben. Nee, dat hebben ze niet. Een opmerking wel “This is the problem here”, zegt een jongen, terwijl hij met zijn hand op de tafelt tikt. “Geweste is the problem, the mentors are the problem”, zegt een andere jongen.

Dit was een veldervaring tijdens een vergadering in de Beschermd Opleving Geweste. Eigenlijk vatte deze eerste ervaring al de complexe problematiek waar de jongeren zich in bevinden goed samen. De amv’s voelde zich behandeld als de ‘de Ander’. Ze waren in de Beschermd Opleving niet vrij, maar werden als kwetsbare ‘refugees’ beschermd, die overal naartoe moesten met het busje van Jade en onder begeleiding van hun mentoren. Over de mentoren waren ze tijdens deze vergadering niet al te positief; ze zouden volgens de jongens teveel schrijven en daardoor teveel zitten op (repressieve) beheersing in plaats van (compassievolle) begeleiding. De teamleider

van Jade kon dit gevoel tijdens een gesprek beamen en had zelf ook het idee dat de mentoren in Geweste nog iets te veel op het beheersen zaten.

Na de vergadering deed ik de afwas met een mentor, die vertelde dat ze het erg vond dat de jongeren zo negatief waren. Ze geeft haar hart en ziel voor de jongens en ze waren tijdens de vergadering wel erg ondankbaar. Dit geeft haar het gevoel dat ze het nooit goed kan doen. Meerdere mentoren hadden het idee dat de jongens af en toe wel wat dankbaarder konden zijn en eigenlijk blij moesten zijn dat ze hier veilig waren, zorg, eten en drinken krijgen. De vraag is echter in hoeverre kan dit van een puber verwacht worden? Iemand die veel heeft meegemaakt en hier zonder ouders is, en een lange periode op een vaste locatie verblijft, waar hij van zijn vrijheid wordt beroofd? Misschien is hij wel veilig, maar kan die dankbaarheid van een jongen verwacht worden? En misschien zijn sommige jongens wel dankbaar, maar uiten ze dat op een andere manier? Het zijn slechts vragen die het oproept, antwoorden heb ik niet. Het zijn natuurlijk de luidruchtige jongens die gehoord worden en niet zozeer de rustigere types die misschien wel dankbaar zijn. Het is complex en al helemaal omdat het ook gaat om jongens die ‘mogelijk’ slachtoffer zijn van mensenhandel en vaak geen idee hebben waarom ze daar überhaupt zitten.

Het samenwonen met andere jongens werd door de meeste informanten als interessant en leerzaam beschreven. Echter vonden de informanten dat er soms echt teveel jongeren waren. Han vertelde dat dit wel eens problemen opleverde, zoals kleine ruzietjes of gevechten. “too much people, too much problem”, vond Yoram. Zo werd er volgens Raphael regelmatig wat gesloopt, dit begreep hij niet, de jongens kwamen hier toch voor hun problemen? “Ja maar waarom de jongens vechten, waarom alles kapot gemaakt? Waarom doe je dat?”, daarom gaf Carl aan dat het beter zou zijn als er minder bewoners zouden zijn. “Het aantal jongens dat er zaten was niet zo goed, want daardoor kwamen er veel problemen”, “zeventien of zestien kan nog wel, maar vierentwintig vind ik wel heel veel”, en eigenlijk is dat ook nog veel. Musa vond het ook niet altijd even makkelijk om met zoveel jongeren samen te wonen in Geweste.

Luc: [..]Ik had geen zin meer om iets te doen. Had jij ook zoiets ervaren?

Musa: Vaak, vaak, daar, vaak. Ja.

Luc: waardoor komt dat denk je ?

Musa: Want je hebt niet genoeg tijd naar buiten alleen te gaan. En als je naar buiten gaat, je denkt je moet snel terug. En als je terugkomt en je ziet diezelfde mensen, soms zijn boos, soms zijn niet boos. Soms saai, je hebt geen zin meer. Je gaat naar je kamer slapen, soms je slaapt niet. Dus ik voel me gewoon ziek.

Musa gaf aan dat hij dit vervelend vond, maar dat dit ermee te maken had dat hij dacht dat dit ook kwam doordat hij constant met dezelfde mensen in een huis zat.

“Een van die dingen is die. Je ziet elke dag dezelfde mensen, soms boos, soms niet boos. Jij ook soms bent boos enzo. Nou je wordt er helemaal gek van. Je hebt geen zin meer om daar te blijven. Daarom de mensen ook zeg, ik wil nu eigenlijk verhuizen. Ik heb geen zin meer. Ik wil naar een andere plek, waar ik kan zelfstandig naar buiten gaan. Ja, vrij enzo met mensen contact maken. Ja”.

Deze gekte heb ik zelf ook ervaren tijdens mijn periode in Geweste, hier een fragment uit mijn dagboek.

Tijdens het avondeten op mijn laatste avond, vroeg ik de mentor wat ze ervan vond dat ik een tijd in de Geweste verbleef. Ze gaf aan dat ze het knap vond hoe ik meedraaide en eigenlijk niet opviel. De mentor kon zichzelf blijven en dacht dat de jongens het fijn vonden. Een jongen zei tegen me dat ik een goede jongen was. Ik reageerde hierop vanuit mijn gevoel, door te zeggen dat juist zei goede jongens waren. Ik kreeg bijna tranen in mijn ogen. We hadden toch een aantal leuke dingen samen gedaan afgelopen dagen. Niks bleek minder waar, vervolgens zeiden ze hetzelfde over een andere jongen en hadden ze het erover dat hij naar de dokter ging en dat het eigenlijk niet goed met hem ging. Het leek dus cynisch en niet zo bedoeld. Tijdens het afwassen, vroeg ik een jongen wat ze met die opmerkingen bedoelde, was het serieus of een grap? Het was een grap. Toen werd me alles duidelijk en voelde ik me best gekwetst eigenlijk. Het erge was dat een andere jongen daarna precies weer hetzelfde zei: je bent echt een goede jongen. In hoeverre hij het meende is de vraag. Wat kon ik nog geloven? Ik werd een beetje gek in mijn hoofd, maar ik moest door. Niet lopen jammeren, dat moesten de jongens ook. Ik begon het nu te zien, de psychologische spelletjes, de grote mindfuck die gaande was tussen jongens, tussen de jongens en mentoren en tussen de jongens en de leraren. Ik heb hier nog met Gino over gesproken. Ja, dat is Geweste, een grote mindfuck, knikte hij.

Doordat ik niet begreep wat de jongens nu precies bedoelden is dit gevoel van gekte bij mijzelf ontstaan. Ik wist niet meer wat ze meenden en wat niet. Ik heb Gino nadat hij de BO had verlaten tijdens een interview hier ook nog een vraag over gesteld.

Luc: Toen we in Geweste zaten vroeg je op een gegeven moment hoe ik het vond en toen zei ik dat ik het een beetje een mindfuck vond, heb je dat ook zo gezien of anders ervaren?

Gino: ja het woord mindfuck heb ik begrepen. Ja dat is Geweste, dat is het hele huis, altijd.

Luc: andere jongens omschrijven het als een gevangenis of gekkenhuis heb je dat ook zo ervaren?

Gino: Ja, dat is omdat de mensen niet de vrijheid om vrij rond te lopen en dan voelen mensen zich niet op hun gemak. En ja als ze het hebben over het gekkenhuis, dan is het omdat je daar met je problemen zit en dat je hoofd eigenlijk helemaal verstopt zit eigenlijk, dat je eigenlijk in beslag wordt genomen door problemen.

Het heeft dus volgens Gino te maken met de problemen waarmee de amv's zitten. Mounir vertelde mij op de laatste avond in Geweste dat hij ook het idee had dat hij in een gekkenhuis terecht was gekomen.

Ik sprak die laatste avond met Mounir en hij was van mening dat er in Geweste allemaal gekken zaten. "This house is for crazy people. And I also get crazy". Hij sprak ook zijn ongenoegen uit over de mentoren. Waar waren ze? Niet hier? Waarom geen activiteiten? Ze werden hier gek. Kijk naar die jongen, "he looks normal, but also a lot of problem". Het klopte, de jongen zag er altijd stabiel uit, maar later hoorde ik van de mentoren dat deze jongen 's middags nog had moeten huilen op zijn kamer. De jongens worden hartstikke gek. Ik voelde pijn, ik voelde gekte, dit huis is gek, ik werd een beetje gek. Het voelde (nogmaals) als een grote mindfuck. De dag erna stond ik vroeg op. Ik wilde ontbijten maar at niks, ik kreeg toch alleen maar buikpijn van dat (goedkope) brood, net als de meeste jongens hier. Ik nam koffie. De jongens gaan naar school en nemen een voor een afscheid van me. Niet allemaal overigens, ik begreep Geweste nu. Het is me duidelijk geworden. Dit had ik niet begrepen als ik er maar twee dagen was gebleven. Ik begreep het en bij de jongens gaan we niet huilen, nee iedereen houdt zich sterk en is bezig met zijn eigen problemen. Life goes on, with or without you. Ik moest echt niet denken dat ik zo belangrijk was of ben. En zo ging hij, de onderzoeker vrij om te gaan en staan waar hij wil, de amv's begrensd op hun aangewezen plek in een huis, camp, of in de woorden van de jongens zelf: een gevangenis.

Na vier dagen BO en van alles met de jongens te hebben gedaan, zoals: voetballen, eten, drinken, chillen op de kamer na bedtijd, Nederlands leren, film kijken, naar school gaan en fitnesssen dacht ik de BO en de jongens te begrijpen. Niets was minder waar, op de laatste dag ontdekte ik juist hoe complex het allemaal in elkaar zat. Hoe de jongeren met elkaar omgaan, hoe de jongeren met de mentoren omgaan en uiteindelijk ook met mij. Het is dus niet enkel de relatie tussen de jongeren en de mentoren, maar ook de relaties tussen de jongeren onderling. Deze relaties hebben invloed en bepalen hoe de structuren ervaren worden. Niet voor niets dat drie (ex-)bewoners uit dezelfde periode, Geweste als een gekkenhuis omschrijven. Door het (gekke) gedrag van andere jongens kregen sommige jongens echt het idee dat ze in een gekkenhuis zaten en hadden ze het idee zelf ook gek te worden.

De amv's in de BO zijn een kwetsbare groep jongens die zorg en compassie verdienen en aan de andere kant zijn dit ook pubers die grenzen opzoeken, gek zijn op meisjes en stiekem roken op hun kamer na bedtijd. Er waren regels, maar die worden niet door alle mentoren op dezelfde manier nageleefd. De ene mentor gaf meer dan de andere en het leek daardoor een grote geordende chaos in Geweste. Ook Yassim omschrijft Geweste als een Gekkenhuis.

Yassim: daarna ben ik naar Geweste gestuurd. Nidos heeft een afspraak voor mij gemaakt met een mentor, die vind ik niet leuk, ik had een afspraak en vroeg waar ik terecht was gekomen. Ze zegt dit is misschien wel het huis van de gekken.

Luc: Zei ze dat?

Yassim: Dat heeft ze gezegd, maar ik ben niet gek.

Luc: Heb jij dat ook zo ervaren, dat het een huis was vol met gekken?

Yassim: Ja dat idee heb ik wel. Een plek met gekken.

Luc: Zou jij een voorbeeld kunnen geven van wat hij dan gek vond?

Yassim: Ja het is er echt niet normaal. Ze snijden in hun handen, willen zelfmoord plegen.

Voor Yassim was het heftig dat er amv's waren die zichzelf sneden of zelfmoord wilde plegen, dit gaf hem het idee in een huis met gekken te zitten. Bij de vraag of Yassim nog iets positiefs over de BO kon noemen, gaf hij het volgende antwoord: "Nee, ze noemen het een Beschermd Opleidingscentrum, maar voor ons is het meer een gevangenis". Mounir vertelde ook tijdens het interview dat hij Geweste als een gekkenhuis heeft ervaren, maar dit keer legde hij uit waarom.

Mounir: Ik dacht dat daar waar wij waren was het een gekkenhuis, een plek waar ze gekken stoppen.

Luc: waarom denkt hij dat het een gekkenhuis is?

Mounir: Het is de manier waarop we behandeld worden, en hoe er in het huis met je om wordt gegaan en dat kan als resultaat hebben dat je agressief wordt. Ook waren er jongens die eerst niet rookte en later wel, dat was niet goed.

Mounir laat zien dat volgens hem de mentoren hier ook een belangrijke rol in speelde.

Mounir: Ja die wat goed waren die spraken over hoe je moest leven en je gedragen en die spraken je ook rechtstreeks aan en die anderen die vertelden meer leugens.

Luc: Zou je daar een voorbeeld van kunnen geven?

Mounir: Zijn er teveel om te noemen, maar een voorbeeld is, ze zeiden van we zijn daar om je te helpen, te zeggen hoe je moet leven, maar als je echt concreet iets vroeg was het: nee, mag niet.

Het grootste probleem was volgens Mounir dat ze veel dingen van de mentoren niet mochten: 'mag niet'. Ze mochten geen sociale relaties opbouwen, niet naar buiten zonder toestemming en wanneer ze iets kochten moesten ze altijd een bonnetje meebrengen. Kortom: Ze hadden weinig vrijheid. Als ik vroeg om verbeterpunten was dat de vrijheid. Doordat de jongeren in de vrijheid worden beperkt hebben ze het gevoel vast te zitten in de Beschermd Opleiding en daardoor noemen ze het dan ook een gevangenis. Sadik vertelde me dat hij dit kon beamen.

“ja dat klopt wel, als je de hele dag gesloten zit, dan moet je dat jezelf voorstellen, als jij de hele dag gesloten zit dan heb je het gevoel dat je gevangen zit, omdat jij niks mag. En dat is wel inderdaad het gevoel van, ja het is eigenlijk een soort van gevangenis, want ik mag niks. Terwijl het eigenlijk voor je eigen bescherming is, maar dat weet je op dat moment niet”.

De beperkende regels die de amv's in de BO ervaren hebben, gaven het gevoel in een gekkenhuis of gevangenis terecht waren gekomen, waar ze beschermd en tegelijkertijd gecontroleerd werden.

2.4 Mentoren en voogden

In de Beschermd Opleiding zijn de mentoren degenen die de regels te hanteren en zorg dragen voor het welbevinden van de pupillen. In het onderzoek ‘tussen beheersing en begeleiding’ van Kromhout et al. (2010) wordt aangegeven dat mentoren een verschillende benaderingswijze hanteren. Zo zouden sommige mentoren handelen vanuit een ‘gezond wantrouwen’, waarbij de jongeren worden gezien als potentiële slachtoffers, wiens gedrag gecontroleerd moest worden. Daarentegen zijn er ook mentoren die de nadruk leggen op de begeleiding. Zij zijn meer bezig met de persoonlijke ontwikkeling van de jongeren en proberen het opvanghuis tot een ‘warm nest’ te maken (Kromhout et al 2010). Het beheersen en uitoefenen van controle lijkt in deze zin meer op repressie en het begeleiden lijkt meer op compassie. Volgens de jongeren waren er zowel prettige als minder prettige mentoren. Hakim gaf een omschrijving van wat hij prettige en minder prettige mentoren vond.

“Ik vond de prettige mentoren, de mentoren die begrip hadden voor mijn probleem, dat waren mentoren die zich konden inleven in wat voor een problemen jongeren hebben. En mindere mentoren waren mentoren die daar gewoon plichtmatig daar bezig waren, die kwamen gewoon naar hun werk en gingen daarna naar huis zonder dat ze gevoel hadden voor hoe de jongens zich voelen”.

Syl vertelde over een mentor die hem behandeld had alsof hij uit de bosjes kwam.

“[...] Misschien was het, het doel van de mentor niet. Misschien sommige mensen zijn gewoon niet empathisch, geen inlevingsvermogen, sommige mensen hebben dat gewoon niet. En dat is gewoon lastig. Als je te maken hebt met dit soort mensen”.

Daarnaast had Syl het idee dat niet alle mentoren er altijd voor hem en de jongeren waren.

“We hadden toen het gevoel dat sommige mentoren kwamen werken, omdat ze moesten werken en geld moesten verdienen. Dat gevoel hadden we toen. En als zo iemand binnen een bijzondere instelling komt, dan wordt het gewoon moeilijk”.

Sulaiman vertelt dat hij het idee had dat de mentoren altijd druk waren “Our mentors were busy writing, always in their office”. Hij vroeg zich af “Is it all about the work or come on have some time with the boys?”, volgens hem was het belangrijk om te zien hoe het met de jongens gaat.

“Yea to ask them, how is it in the house? What we have to change in the house? What can we do better? For me more better than they afford it. But what they think, not only head in computer, always typing. Making appointments in the office, why do you do that? You don’t want to know us? It is our house, make us feel like it is our house. Not just go, just come”.

Bovenstaande citaten wijzen erop dat de ex-bewoners juist behoefte hadden aan begeleiding en een mentor die geïnteresseerd is in wat er in de jongeren omgaat en niet zozeer aan een mentor die bezig is met beheersing en administratief werk op kantoor. De jongeren willen gehoord worden en willen dat de mentoren meer luisteren naar wat zij vinden. Er lijkt meer behoefte te zijn aan een compassievolle aanpak. Zo vertelt Ray dat hij het verschrikkelijk vond wanneer mentoren naar hem schreeuwde.

Ray: they not good mentor seriously, not good mentor

Luc: waarom, zou je een voorbeeld kunnen geven?

Ray: they will be shouting, do something. Do something, which is not good. When you want to tell something, tell him or her, rustig, so not by shouting.

Luc: hebben ze ook tegen jou geschreeuwd?

Ray: ja. If shout for me, I don’t listen. So I like rustig, tell something rustig.

Volgens Onno zijn er ook veel verschillen tussen de mentoren en leidt dat regelmatig tot problemen, omdat er sommige mentoren zijn die privileges geven aan een aantal jongens, maar niet aan de rest. Hij denkt dat een lijn belangrijk is.

“Want een mentor doet een mooi dingen, en een mentor doet slechte dingen en dan is er altijd ruzie, bijvoorbeeld. En alle jongens komen dan naar die goede mentor. En die goede mentor is moe en ze kan dat niet doen voor twintig jongens,[...] Daarom is daarom een lijn en klaar?”

In de BO is er volgens Onno te veel verschil, “verschil en dan ja, als je mag niet is, mag niet, overal”. Hij geeft nog een ander voorbeeld:

“Zoals Irak en Iran, [...] zelfde in dit kleine huis, een grote plek en hier Irak en hier Iran, en hier ik en hier die andere jongen. Ik wil dat en hij wil dat. En de mentor zegt, nee mag niet alle twee. En dat op een goede manier uitleggen. Maar niet zo: Ooh jij mag en dat mag niet. En dan komt dat die jongen gaat vechten voor niks”.

De mentoren hebben daardoor een lastige taak: aan de ene kant moeten ze compassievol zorg dragen voor de jongeren, maar tegelijkertijd moeten ze duidelijk zijn in het stellen van grenzen en als team aan die regels en grenzen vasthouden. Dit is lastig omdat er sprake is van een diverse groep jongeren zoals omschreven in de 'context'.

Naast de mentoren heeft ook iedere minderjarige amv een eigen voogd van Nidos. Dit onderscheid tussen mentor en voogd was niet voor iedereen even duidelijk. Sommige jongens leken namelijk liever met hun mentor over bepaalde zaken te spreken dan met hun voogd, omdat de mentor er dagelijks is. Zo vertelde Hakim: "Ik weet niet precies wat het verschil is, maar mentoren werkten daar, maar Nidos kwam af en toe, een keer in de zoveel tijd langs". Voor Syl was het wel duidelijk. "Met de mentor gaat het om huishoudelijke dingen. Met Nidos was het over de procedure, toekomst, ja je visie, je verwachtingen". De meeste informanten, zoals Sulaiman, waren erg positief over hun voogd.

"They do the best thing for you to be like, to feel like, he tries to do his best for you to feel happy. He tries to understand what you feel. And what you're going through".

De voogd van Sulaiman was makkelijk te benaderen en dit vond de informant fijn, ook werd alles duidelijk uitgelegd.

"Yea he explains me, he does a lot of things with me, because since my first time we have been doing things together. Going on my interview, see my doctors, do the best so I can feel better. He has been doing that".

Een aantal informanten hebben de voogd niet zo positief ervaren. "Hij zou me moeten helpen met de procedure en het uitleggen daarvan en dat heeft hij niet gedaan. Zolang ik er was heeft hij niet verteld in welke procedure ik zat", vertelde Yassim, "Ze hebben gezegd dat de Nidos voor ons moet zorgen en als een moeder van ons moet zijn". Dit heeft Yassim bij zijn voogd niet echt gevoeld. De jongeren zien hun voogd ongeveer een keer per maand, soms gaven jongeren aan de voogd wel vaker te willen zien, maar dit leek lastig. "They always busy and have to work. Yea I would like to see them more often, but they are busy". Volgens Onno was zijn voogd altijd druk. "Mijn voogden is altijd druk ook. Soms een keer en dan heel snel gesprekken gehad en dan klaar". Musa had het gevoel dat zijn voogd weinig voor hem gedaan heeft. "De meneer daar is verantwoordelijk voor mij toch? Maar hij was niet verantwoordelijk voor mij, wat hij deed, ik weet niet. [...] Hij heeft gewoon geen tijd voor jou. Hij heeft gewoon geen tijd voor mij daar. Zeg maar, dan moet je wachten op hem".

De voogden en mentoren lopen tegen een aantal beperkingen aan. Ze moeten naast de

begeleiding van en het contact met de amv's dossiers bijhouden waarin zij rapporteren over het gedrag van de jongeren. Foucault gaf in 1970 al aan dat maatschappelijk werk in toenemende mate gedomineerd zou worden door surveillance. Het rapporteren kan worden gezien als een vorm van surveillance en de tijd die hierin gestoken wordt lijkt ten koste te gaan van de (kwalitatieve) begeleiding en ondersteuning van de jongeren. Volgens Chase (2009) worden asielzoekers voor een groot deel gecontroleerd door sociale zorginstellingen en immigratiesystemen, waardoor ze weinig voorrechten hebben en blijft hun toekomst afhankelijk van de beslissing omtrent hun procedure. Chase (2009) geeft aan dat maatschappelijk werkers (de mentoren en voogden) tegenwoordig de individuen moeten controleren en tegelijkertijd proberen op te voeden. Hoewel de medewerkers van Nidos of Jade de rol innemen van de zorgdragende voogd of mentor, moeten ze tegelijkertijd de amv ook berichten over de beleidsgevolgen omtrent hun procedure en de gevolgen die dit zal hebben voor hun leven.

Het beroep van de maatschappelijk werker is in die zin dubbelzinnig: aan de ene kant moet deze optreden als sociale begeleider en aan de andere kant moet er toezicht en controle gehouden worden over deze jongeren. Het lijkt wenselijk dat dit gebeurt door één of twee personen die de amv (door de dagelijkse begeleiding) goed kennen, maar maakt het voor de begeleiders ook dubbelzinnig. De maatschappelijk werker moet niet alleen begeleiden, maar ook de brieven bespreken en een mogelijke repressieve beslissingen uitleggen, waar hij/zij het misschien helemaal niet mee eens is.

De moeilijkheid voor de maatschappelijk werkers (mentoren en voogden) is dat ze beperkt worden door bepaalde regelgeving en organisatorische grenzen die hen worden opgelegd door beleidsmakers. Er is in dit geval vanuit de mentoren en voogden sprake van goedbedoelde begeleiding uit compassie, maar aan de andere kant een repressief systeem dat documentatie en surveillance vereist, waar de maatschappelijk werkers niet aan kunnen ontsnappen. Het is per slot van rekening niet de begeleider of maatschappelijk werker (die de jongere door en door kent) die de belangrijke beslissingen maakt, maar dit is de IND, die in dit asielbeleid bepaalt wie van de ex-amv's uit de BO al dan niet een verblijfsvergunning krijgt.

In het huidige asielbeleid begeleiden en verzorgen de mentoren en voogden de jongeren tot hun achttiende verjaardag. Op dat moment hebben zij de taak de voormalige amv te vertellen dat deze geen (officiële) begeleiding meer krijgt en al dan niet terug moet keren naar het land van herkomst. Er kan sinds januari 2015 door een voogd besloten worden om de jongeren ook na hun achttiende nog te begeleiden. Echter staat dit nog in zijn kinderschoenen en geven de mannelijke amv's aan dat de voogd slechts een paar keer langs kunnen komen en toch weinig

voor ze kan doen. Zo vertelde Ryan “Nee, die is klaar met Nidos, als je achttien bent dan ja. Ja hij komt een keer hier”. En dan was het volgens hem maar een paar minuten. Dit heeft ermee te maken dat de voogden dit contact naast hun andere pupillen moeten onderhouden en hier dus geen extra budget of tijd voor krijgen. Op deze manier lijken de maatschappelijk werkers hun rol niet enkel uit te voeren voor het kind, maar ook ter legitimatie en uiteindelijk in dienst van het repressieve systeem dat een aantal (ex-)amv’s uit de BO toelaat, maar niet iedereen kan toelaten, want dat zou de Nederlandse welvaartstaat niet aankunnen. Hoewel de IND een afgewogen beslissing op grond van de vluchtredenen, lijken de afgewezen mannelijke ex-BO-bewoners als ‘collateral damage’ erbuiten te vallen en worden ze uiteindelijk terugstuurt om de economie van het land zoveel mogelijk te beschermen.

2.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is besproken hoe de ex-bewoners de BO hebben ervaren. De periode dat de amv’s intern verbleven wordt over het algemeen als lang en zwaar ervaren. De jongeren leken echter invloed uit te kunnen oefenen op deze periodes door zich op een bepaalde manier te gedragen. Daarnaast werd er in Achterloo passiviteit ervaren en werd Geweste omschreven als een gekkenhuis, omdat er zoveel jongens met problemen bij elkaar zaten. Er waren volgens de (ex-)BO-bewoners, zowel positieve als negatieve mentoren. De mentoren die veel tijd en aandacht aan de jongens besteden worden positief ervaren en een plichtmatig werkende mentor wordt negatief ervaren. Tot slot worden de mentoren en voogden geconfronteerd met beperkende organisationele surveillance structuren. Er lijkt een spanning te bestaan tussen repressie en compassie. De maatschappelijk werkers, mentoren en voogden, lijken als uiting van compassie in dienst te staan van een repressief surveillance systeem, met als doel de eigen markt te beschermen.

Hoofdstuk 3: Na de show

Ryan: ik voel nou niks he, ik weet niet wat moet ik zeggen. Niks, ga gewoon doen, als afspraak ik ga doen, beetje praten, dan ik kom hier. Niks. Omdat ik ben moe van alles. Praten, blijven thuis, hier, hier, hier, verhuizen.

Luc: heb je geen dingen meer die je energie geven? Vrienden, vriendin?

Ryan: .. (schudt hoofd)

Luc: helemaal niks, Moeilijk man..

... Stilte.

Ryan woont in de vrijheidsbeperkende locatie (VBL) in Ter Apel waar hij wordt voorbereid op zijn terugkeer. Hij is hier zoals hij het zelf omschrijft moe geworden van alles. Ryan en zijn kamergenoot Yoram zijn ondertussen al meer dan tien kilogram afgevallen. Ze zijn uitgeprocedeerd, de procedure is voorbij en ze wachten (tegen hun wil) al meerdere maanden in de vrijheidsbeperkende locatie (VBL) om terug te keren naar het land van herkomst, maar dat is vooralsnog niet mogelijk.

In dit laatste hoofdstuk geef ik aan waar de ex-BO-bewoners als Ryan en Yoram terecht zijn gekomen. Daarnaast wordt er gekeken naar de implicaties van de asielprocedure. Vervolgens sta ik stil bij de ervaringen van de ex-amv's die uitgeprocedeerd zijn en in de VBL verblijven. Tot slot eindig ik niet met een conclusie, maar met de vraag waar de jongeren na het beëindigen van de procedure terecht zijn gekomen?

3.1 Waar terecht gekomen

De ex-pupillen die ik heb gesproken verbleven op het moment dat ik ze sprak in een Kinderwoongroep (KWG), Kleine wooneenheid (KWE), pleeggezin, asielzoekerscentrum (AZC) of vrijheidsbeperkende locatie Ter Apel (VBL). Abeje heeft veel moeten verhuizen, dat vond hij moeilijk, telkens weer moest hij afscheid nemen van zijn vrienden. Hij was liever op een plek gebleven "maar in ieder geval niet in Achterloo". Alhoewel een aantal informanten de bescherming in de BO nodig hadden, vonden ze allemaal de vervolgplek beter dan de Beschermd Opleiding. Op de vervolgplek waren de jongeren echter nog steeds niet helemaal vrij. Zo vertelt Sulaiman.

"It was also the same as in Geweste, but I got a little bit of more freedom. Because I was getting my money and could do anything I wanted with my money. But the time I was living in Geweste I had to bring the bonnetje, receipt, for them to see what I've done with my money. And now no matter what I do, it is my money. If it is mine, then I think it is. I can do whatever I want with it. No give me that to no".

Sulaiman geeft aan dat hij in een KWE niet overal een bonnetje van hoeft te bewaren en zelf kan beslissen wat hij met zijn geld doet. Nasser vertelt dat er veel geleerd kan worden in een KWG en KWE. Het bereid hem voor op het leven en nu kan hij eindelijk vrienden maken.

“well in the KWG you learn to be a man, you learn a lot, you make your own decisions and get to learn to be a man. If you use the time well. Here is everything around for you, it prepares you for life and that is good, it is a good time. I am now able to share, make friends”.

In een KWG wonen de jongeren samen met zo'n vijftien jongeren in een huis. Ze worden daar begeleid door een aantal mentoren die iedere dag aanwezig zijn en meestal voor de jongeren koken. In een KWE hebben de amv's meer vrijheid, de jongeren wonen dan samen met ongeveer vier jongens in een huis. In een KWE kunnen de pupillen zelf koken en komt de mentor een paar uur per dag langs om te kijken of alles goed gaat.

“KWE, is anders. Jij mag wel de hele dag naar buiten, je kan slapen, je kan niet slapen. Dit is jouw probleem. De mentor komt drie uur om te kijken, of je probleem hebt of niet. Als je een brief hebt, moet je praten over die brief”, vertelt Ryan.

In een pleeggezin moeten de jongeren zich houden aan de regels van dat gezin en in een AZC zijn de jongeren in principe vrij om te doen wat ze willen, maar dienen ze zich wel te houden aan de stempelplicht. In een campus bij een AZC worden de minderjarigen nog begeleid door een mentor en dienen ze zich iedere dag te melden.

Mounir vertelde dat hij zich op de campus in het AZC beter voelde “In Geweste voelde ik me niet zo best, maar hier wel”. De overgang van een BO naar een AZC lijkt groot. Echter gaf Ron, die in een AZC verbleef, aan dat hij het in ieder geval beter vond dan in Geweste. Alhoewel de ex-BO-bewoners zich vrijer voelde, zaten ze nog steeds op een toegewezen locatie, waren er nog steeds regels en werden ze nog steeds gecontroleerd door pleegouders, COA, mentoren en een voogd. Daarnaast zitten een groot deel van de informanten nog in de asielprocedure en dat zorgde ervoor dat ze niet helemaal vrij zijn om te doen wat ze willen. Zolang de ex-BO-bewoners in procedure zijn blijft de toekomst onzeker en moeten ze op de toegewezen locatie verblijven en zich houden aan de regels die voor hen gelden.

3.2 De procedure

“Ik weet het nog niet precies. Ik heb nog niet positief, nog niet negatief. Maar ik heb echt geen contact met mijn mama, niemand heeft contact met mijn land. Ik weet niet waarom hij gelooft mij niet. Waarom mag ik nog niet blijven? Waarom nog niet niks? Maar geloof mij, niemand heeft nou contact met mijn land. Alleen op Facebook heeft iemand van mijn land een ‘friend request’ gedaan, vroeger zou ik dat accepteren, maar nu heb ik alles geblockt. Ik ben nu in Nederland. Ik zeg tegen mijzelf ze hebben voor mij too much bad things, Waarom?”, “Maarja ik weet niet, als ik ben achttien wat ik krijg” (Raphael).

Raphael is onzeker over zijn toekomst in Nederland, omdat deze afhankelijk is van of hij al dan niet een verblijfsvergunning krijgt. Gedurende de asielpcedure bevindt Raphael zich op de drempel tussen binnen en buiten. Hij zou gezien kunnen worden als een persoon in een ‘liminele fase’. Dit is een begrip dat door Arnold Van Gennep (1960) werd geïntroduceerd. Hij onderscheidt transitiefasen die iemand doorstaat door middel van rituelen, waardoor iemand een nieuwe status binnen een bepaalde gemeenschap of samenleving krijgt. Het begrip liminaliteit kan begrepen worden als een (onzekere) tussenfase voor een persoon in transitie. Deze fase is ambigu, waarbij de persoon noch behoort tot het een, noch tot het ander (Van Gennep 1960). Volgens Malkki (1992) zouden asielzoekers in een *camp*, zichzelf zien als een liminele categorie die niet vaststaat. Zij formuleert dit als volgt: “Refugeeness is a matter of becoming” (in Khosravi 2010, 71). Vluchtelingen in een tijdelijke accommodatie of asielzoekerscentrum bevinden zich in ‘limbo’, *betwixt en between* (Grillo 2007), terwijl ze wachten tot er een keuze gemaakt wordt over het al dan niet verkrijgen van een verblijfsvergunning (Williams 2006). Zolang de amv’s in procedure zijn hebben ze een onzekere toekomst en mogen ze een aantal dingen niet. Ze mogen bijvoorbeeld niet werken of naar het buitenland. Dit geeft de jongeren een beetje het gevoel alsof ze anders zijn. Zo omschrijft Carl:

“Dat was wel moeilijk, maar ze kunnen niks beslissen ofzo. Ja ik weet nog niet of ik nou mag blijven ofniet. Ik weet niet, ze geloven mij niet ofzo en daarom weet ik nog niet of ik nu mag blijven ofniet”, en “Nouja dat is wel vervelend er zijn bepaalde dingen die ik daardoor niet mag doen. Bijvoorbeeld met school mag ik niet meegaan naar België. Ik mag niet buiten Nederland komen”.

Manau was bang dat hij uiteindelijk geen professionele voetballer te worden, omdat hij nog in procedure zit.

Ja we hebben echt moeilijke tijden gehad. En nu nog steeds. Daar zit ik wel een beetje mee, Ik heb geen status he, dus daar baal ik wel een beetje van. Want omdat ik bij een professionele club zit [...] Ja je weet niet zeker of je mag blijven of niet. En waarschijnlijk word ik ook uit de club gezet, terwijl ik prof wil worden. Dat is altijd al mijn droom geweest”

Hij is bang dat de procedure uiteindelijk een beperking gaat zijn om zijn dromen te verwezenlijken. Wanneer een amv achttien wordt ondergaat hij een transitie en is hij geen amv meer met speciale kinderrechten, maar een volwassen asielzoeker of in andere termen een ex-amv. Hoewel voor Nederlandse kinderen de achttiende verjaardag niet per se negatieve consequenties heeft, kan dit voor een amv wel het geval zijn. Een amv dient dan de campus, KWG, KWE te verlaten en dient te verhuizen na een AZC of naar de VBL. De opvang en de (officiële) voogdijschap komen te vervallen en de amv krijgt dan of een verblijfsvergunning of moet het land ‘vrijwillig’ of ‘gedwongen’ verlaten. Raphael is bang voor wat gebeuren gaat wanneer hij achttien wordt, ‘Ja maar als zij geloof mij niet. Dan wat kan ik doen? Zeggen ik ga mijzelf doodmaken?’. Musa weet dat hij op zijn achttiende Nederland moet gaan verlaten, “Als je 18 bent, moet je sowieso terug. Dus ik ben niet welkom hier”. Dit geeft hem veel stress en daarom wilde hij eerst ook liever niet meedoen aan dit onderzoek.

“Elke dag denk ik erover. Mijn situatie nu in Nederland, krijg ik vaak hoofdpijn. Ja ik doe sport, maar soms lukt het helemaal niet. Net als gisteren, ik was bij de mensen gegaan ik ging terug naar huis en had ik helemaal geen zin. Ik moest vanavond trainen. Ik heb ook gezegd, nee ik heb geen zin om te trainen vanavond. Ja gelukkig hebben wij geen training door het weer”.

Musa gaf aan soms geen zin meer te hebben om te sporten, terwijl voetbal een van zijn favoriete activiteiten is. De procedure speelt een belangrijke rol in de levens van de jongeren en deze bepaalt uiteindelijk waar de jongeren terecht gaan komen nadat ze achttien zijn geworden. De jongeren uit Eritrea en Nasser hebben een verblijfsvergunning gekregen. De rest zit nog in procedure, heeft zoals Musa negatief gekregen of is al uitgeprocedeerd. Ik had Nasser gevraagd of hij wist waar jongens zoal terecht kwamen na de periode in de BO, “they end up on the streets”, vertelde hij. Han vertelde dat de jongeren waarmee hij in de BO zat er niet meer zijn.

“Sommige mensen gaan terug naar hun eigen land en sommige in Nederland, maar een andere plaats”, “Ik heb een vriend. Maar hij zit nu in Ter Apel en we kunnen niet meer met elkaar contact hebben, hij is uitgeprocedeerd”, “Ja en ik ken ook twee jongens uit Afrika, maar zij zijn weer weg”.

Raphael vertelde over een jongen waarmee hij in de BO had gezeten, die nu uit het AZC is weggelopen omdat hij uitgeprocedeerd is.

Raphael: maar veel jongens hebben nu achttien en zitten daar in Assen en de jongen heeft geen huis, hij slaapt in KWE. Maar hij heeft geen eigen huis, geen geld, hij moet een beetje betalen.

Luc: heeft hij geen verblijfsvergunning gekregen?

Raphael: Nee niks. Hij was in AZC, maar toen heeft hij negatief gekregen. Het is X, ik bedoel. Maar hij heeft niks nu ja. Hij heeft geen geld. Wij zijn met twee jongens, jongens we pakken tien euro en we geven het aan hem.

Wanneer een jongen achttien is en negatief heeft gekregen kan hij kiezen of hij meewerkt en naar de vrijheidsbeperkende locatie (VBL) gaat, of op straat belandt. Een van de jongens die in de VBL verbleven is Ryan. Hij vertelde dat bijna alle jongens uiteindelijk in de VBL terechtkwamen, terwijl de meisjes volgens hem vaker een verblijfsvergunning kregen.

Ryan: ja bijna iedereen is hier.

[...] bijna alle mensen die ik ken, Geweste mensen. Ook hier Geweste komen, misschien hier is vijf mensen komen uit Geweste.

Luc: Zijn er ook mensen die wel positief hebben gekregen uit de Geweste?

Ryan: Niemand. KWE, ook daar twee, drie mensen, Mongoolse mensen ook. Meisjes wel allemaal positief. Maar de jongens niet.

Luc: beetje raar toch?

Ryan: bijna allemaal meisjes hebt positief gekregen. Maar jongens niet, twee, drie jongens. En alle jongens negatief.

Na het interview gaf hij aan dat hij het opmerkelijk vond, “Nederland, houdt van meisjes?”, vroeg hij zich af. Dat mannen vaker worden afgewezen dan vrouwen lijkt aannemelijk, maar daar is vooralsnog geen ondersteunende (kwantitatieve) data voor. Daarentegen geeft Ticktin (2011) in haar onderzoek aan dat vrouwen eerder dan mannen een verblijfsvergunning krijgen, omdat zij worden gezien als ‘zwakkere exotische anderen’ die als slachtoffers (van seksueel misbruik) beschermd moeten worden van de ongeciviliseerde mannelijke Ander. Hoewel

vrouwelijke ex-BO-bewoners in die zin eerder als slachtoffer gezien kunnen worden met 'sufficient suffering bodies', die een verblijfsvergunning krijgen, lijken de mannelijke ex-BO-bewoners uiteindelijk in mindere mate erkend te worden, waardoor een groot deel van hen niet mogen blijven. Dit is natuurlijk niet logisch, waarom is iemand van zijn vrijheid beroofd en wordt hij beschermd als hij uiteindelijk in alle kwetsbaarheid op straat belandt of het land moet verlaten?

3.3 VBL

Tijdens het onderzoek heb ik zelf drie ex-BO-pupillen in de VBL Ter Apel bezocht die uitgeprocedeerd waren en Nederland moesten verlaten. Tijdens mijn onderzoeksperiode verbleven er volgens de jongens zelf in totaal vijf ex-BO-bewoners in de VBL. Een van die jongens was Yoram, hij zat ondertussen al meer dan acht maanden in de VBL en kan vanwege de niet meewerkende ambassades niet terug. De mensen geloven niet dat hij uit het land komt, waar hij zegt dat hij vandaan te komen.

“For me I tell, this people, for me I don’t know, these people say you have to go, you have to go. For a long time I have waited here, they don’t send me back, they do nothing, no afspraak, I don’t know also. Too much people, they not possible staying, and there the embassy I go, the embassy, don’t believe I come from X, they say I come from XX. But I am talking X? And you tell me I come from XX? That is like stupid people”.

Yoram vindt de VBL maar niks, en heeft het idee dat hij in de VBL niks aan zijn toekomst kan doen.

“Yea I want to make my future, so if I sit long time here, my future is zero, is niks. Serieus. So I don’t want like this, let my future go. I have to do something”,
“Nee, I want to go to school, I want to do werk, for now is no possible. Here only for two hours work, I like to do meer, all time druk, ja, but I want to make my life”.

Yoram, Ryan en Onno werken tijdens hun verblijf in de VBL, omdat ze er nu al een langere tijd zaten. Echter kunnen ze vrij weinig doen. Ze mogen maar tweeënehalf uur werken en daarmee verdienen ze te weinig om iets te gaan doen. Daarnaast moeten zij zich door de week dagelijks melden, anders krijgen ze een boete. Onno had al een aantal keren een boete gekregen, omdat hij zijn vriendin was gaan opzoeken. Hij vertelde dat ze al zoveel toekomstplannen hadden gemaakt, maar dat zou nu hij uitgeprocedeerd is lastiger worden.

“Maar mijn vriendin heeft veel gehuild voor de laatste twee maanden, omdat we hebben veel dingen voor de toekomst gepland. Alles mooi, die kindje, onze huis. Mijn opleiding en haar opleiding, alles praten, elke dag. Alleen een dag komt en DT&V komt en zegt, jij moet terug naar jouw land”.

Tijdens een bezoek aan Ryan op zijn kamer kon ik met mijn eigen ogen zien, hoe het in de VBL was.

Ik loop weer langs de snelweg in Ter Apel, dit keer om de VBL voor de derde keer te bezoeken. Een man die me passeerde riep nog naar me “first time Ter Apel?”, “derde keer”, schreeuwde ik terug. “you got your black card?” schreeuwde hij terug. Ik snapte niet waar hij het over had. Ik heb het later opgezocht. Dit is een kaart voor exclusieve individuen die behoren tot de rijkste 1 % van de wereld. Ik was hier duidelijk de Ander. Ik loop met Ryan naar de balie, altijd weer hetzelfde ritueel, ik moet mijn paspoort geven, mijn naam invullen en mijn organisatie. Van welke organisaties ben ik eigenlijk? Universiteit Utrecht? Nidos? Dit wekt de indruk dat hier buiten mensen van een organisatie geen Nederlander of ander bezoek komt. De week ervoor stond ik in de keuken van Onno te koken en kwam een van zijn medebewoners met mij praten. Ik stelde mij voor “Luc”, “Leuk?”, “that is a nice name it means something positive, ‘leuk’ in Dutch”. Ik moest lachen en ging er maar niet op in. Ryan nam me mee naar zijn kamer, waar ook Yoram zat. Hij had net gerookt en naast zijn bed stond een fles Bacardi, waar hij af en toe aan lurkte. Na mijn interview ging ik naar het (gedeelde) toilet en schrok. Het stonk, er lag veel plas naast het toilet en er waren geen toiletrollen. Daarvoor had Ryan me al gewaarschuwd. Voor de stank en de plas niet. Ik kon er niet eens staan zonder in de plas te stappen. Ik kijk naar buiten en zie de grijze wolken en hekken, die de VBL afscheiden van de andere opvanglocaties in Ter Apel. Hier verblijven dus de mensen die niet welkom zijn. Wachten en wachten, denken en denken en verder weinig kunnen doen. ‘Kijk’, vertelde Ryan even later, “ik heb een brief gekregen”. Hij gaf de brief. Er stond een uitnodiging voor een gesprek met de ambassade. “Wat moet ik doen? Wat kan ik doen? Ik vraag het aan iedereen, maar ik weet het niet. Wat kan ik doen?”, “Wat doe je iedere dag?”, vroeg ik. “Niks. Ik werk af en toe twee uurtjes, anders ga ik maar zitten op mijn kamer nadenken”. “Ik weet het ook niet”, zeg ik teleurgesteld.

De VBL was niet de leukste plek waar ik het afgelopen half jaar geweest ben. Tijdens mijn bezoek voelde ik me er erg ongemakkelijk en bekeken. Ik vond het raar dat al deze mensen, op mij na, allemaal weg zouden moeten. Ik voelde me bevoorrecht, maar vond het lastig hiermee om te gaan. Tegelijkertijd voelde ik me schuldig, maar ik vroeg me net als Ryan af, wat kan ik doen? Tijdens mijn interview met Ryan vroeg ik hem hoe hij in de VBL terecht is gekomen.

Luc: uiteindelijk ga je van Geweste naar KWE, hoe was dat verschil?

Ryan: ja verschil dat is nieuw he, weetje, goed daar, je kan alles doen zelf wat jij wil. Als je achttien bent alles kapot. Ik snap nu alles, vroeger iedereen praat like goed, goed, goed, goed, maar als je negatief bent, iedereen praat slecht.

Luc: hoe bedoel je iedereen?

Ryan: iedereen, is ja iedereen kan wat jij wil, zegt ja ik help jou, help jou, als achttien bent, negatief bent, iedereen zegt ik kan niks voor je doen. Ik bedoel het zo.

Luc: dat mensen niks meer voor je kunnen doen?

Ryan: ja, wie kan helpen? Niemand, IND, iedereen zegt ik kan niks doen voor jou. Iedere mentor, Nidos, advocaat, alle mensen. Vroeger iedereen zegt: ik ga je helpen, zo, zo, zo. Wachten, wachten, oké ik wacht. Nu ik kom hier, vroeger tijd en nu is helemaal veranderd.

Luc: raar, dat het door twee drie maanden, je wordt achttien en..

Ryan: nee niet eens. Ik word achttien 1 januari, en 9 januari ik kom hier. Ik heb niet gehoord ik ben negatief of positief. Ik heb gehoord van mentor, jij gaat morgen naar VBL. Ehhh Ik had nog, ik weet niet. Ik ben negatief? De mentor zegt je bent negatief gekregen. Ik zeg wanneer? Ik weet het ook niet wanneer.

Luc: hebben ze jou dat niet verteld?

Ryan: nee, over mijn advocaat ook. Dan laatst dat ja

Luc: dat zou je toch moeten weten van je Nidos.

Ryan: maybe jij kan praten met Nidos, ik bel en ja die brief komt van jij krijgt negatief. Ik zeg niet ik weet niet, geen brief ik heb gekregen van het IND, zo, zo, zo. Oke is goed, ik ben negatief, wat moet ik doen? Oke ik heb afspraak met DT&V en met Nidos ik was daar. Ze zeiden, ja vrijdag jij moet naar VBL, als je niet gaat, jij moet buiten gaan.

Luc: dus eigenlijk tot je 18^e wist je nergens van.

Ryan: gewoon luisteren naar die mensen anders is er niks te doen.

De laatste zin illustreert wederom de machteloosheid tegenover het (asiel) Panopticon waarin de jongeren zich bevinden. Ryan volgt de regels in de hoop dat het ooit goed komt, nu zit hij in Ter Apel en weet hij niet meer wat hij moet doen. Daarnaast vindt hij het raar dat al die organisaties die er ooit voor hem waren er nu de deuren gesloten houden. "Iedereen zegt ik kan niks doen voor jou". Om niet bij iedereen te horen, stelde ik voor om samen een koffie te gaan drinken in Ter Apel met Yoram en Ryan.

Na koffie te hebben gedronken ging Yoram naar zijn vriendin, Ryan en ik liepen naar de bushalte. Zo raar: je neemt afscheid en je weet niet of je elkaar ooit nog zult zien. Wie heeft dit bepaald? Dit doet pijn, dit voelt zwaar, zulke nette jongens moeten terug, wat moeten ze daar doen? Wat kan hij doen? Wat kan ik doen? Ik voel me verdomd machteloos. Dit is het leven, verstoep en weggestoep in de plekjes ver van de bewoonde wereld, verhuld tussen de nevelen van verschillende organisaties.

De mentoren van Jade (de contractpartner van het COA) zijn er alleen voor de begeleiding in de KWE's en KWG's, het COA regelt de opvang en begeleiding van asielzoekers in AZC's, Nidos is er als voogd en wettelijke vertegenwoordiger van de jongeren die zorgt voor de ondersteuning en begeleiding. De IND maakt uiteindelijk de beslissingen. DT&V regelt het vertrek en als dat niet goed lukt, is er nog de IOM die probeert deze uitvoering een menselijker gezicht te geven door de asielzoekers die (gedwongen) 'vrijwillig' terug willen keren geld mee te geven en te begeleiden. Dit is natuurlijk een goed initiatief, maar eigenlijk een manier voor de overheid om geld te besparen, omdat een vluchteling jaarlijks veel geld kost.

De fragmentatie van al deze organisaties is naar mijn mening een manier om het gehele proces uitvoerbaar te maken. Een enkele organisatie of persoon zou nooit een amv kunnen begeleiden, helpen, coachen en tegelijkertijd over zijn toekomst besluiten en hem uiteindelijk vertellen dat hij 'vrijwillig' of gedwongen terug moet naar het herkomstland. Diezelfde persoon zou het niet over zijn hart verkrijgen om de ex-amv bij de hand te nemen en op het vliegtuig te zetten en hem eruit te schoppen of een zak geld mee te geven en uit te zwaaien. Deze fragmentatie maakt een dehumanisering mogelijk en zorgt ervoor dat alle organisaties gezamenlijk verantwoordelijk kunnen zijn voor een inhumane proces. De (onhandige) fragmentatie lijkt op die manier, bewust of onbewust, een inhumane repressief asielbeleid mogelijk te maken om uiteindelijk de eigen markt zoveel mogelijk te beschermen.

3.4 Stilte na de show

Nadat ik samen met Onno gekookt had gaf hij me thee en rookte we samen een sigaret. Hij vertelde me ontzettend veel en dat de overgangen zo groot waren. De BO vond hij maar niks, de KWE was volgens hem een paradijs en de VBL een hel. We rookten nog een sigaretje bij de bushalte en ik vertelde hem dat ik het moeilijk vond om jongens in moeilijke situaties te zien. Onno gaf aan dat ik niet moe moest worden. Hij gaf aan dat hij dit herkende. "You need to get used to. Dat had ik ook, in het begin moet je wennen. Dat had ik in Geweste, in de KWE en ook in de VBL, dat heeft tijd nodig. Daar komt de bus al. Oke we gaan appen en niet moe worden! Succes morgen op school". "Doei".

Onno geeft aan dat het voor asielzoekers altijd een kwestie van wennen is. Steeds weer moest hij naar nieuwe plekken, waar hij moest wennen aan nieuwe mensen. Later vernam ik van hem via WhatsApp dat hij niet meer in de VBL verblijft, maar ergens bij een organisatie voor illegalen, waar hij weer opnieuw moet wennen. Ik vroeg hem wat was gebeurd. "Dat is een heel verhaal, moeilijk te vertellen", schreef hij. Sindsdien heb ik hem niet meer gesproken. Stilte.

De ex-amv's eindigen mogelijk met een verblijfsvergunning of zonder in de VBL, op straat of gaan terug naar hun eigen land. Zo voelt het voor de jongeren die uiteindelijk uitgeprocedeerd zijn, zoals bij Ryan, raar dat ze eerst begeleid werden en Nederlands leerden. Ze hadden echt het idee hadden dat ze meededen en uiteindelijk worden ze dan toch uitgezet.

De reden van migratie wordt door de IND vaak als 'economisch' bestempeld. Doordat asielzoekers politiek gevlucht moeten zijn om erkend te worden als vluchteling, zijn er veel asielzoekers die worden gediskwalificeerd als economische migrant (cf. Khosravi 2010) en daardoor uiteindelijk geen verblijfsvergunning krijgen. Khosravi (2010) beweert daarentegen dat vluchtelingen altijd politiek zijn. De reden om te migreren is volgens hem niet armoede, maar is vaak een combinatie van ongelijkheid, klassenverschillen en de ongelijke toegang tot hulpbronnen. De staat is volgens Khosravi (2010) altijd betrokken bij de vluchtelingenproblematiek vanwege het schenden of niet kunnen waarborgen van mensenrechten voor hun burgers. Van Houtum (2010) beargumenteert dat westerse staten dit niet erkennen en eerder wijzen op de gevaren die (economische) vluchtelingen met zich meebrengen voor de eigen cultuur en economie van de staat. Het wijzen op de gevaren leidt tot een repressiever beleid van wantrouwen, waarbij de amv's afgezonderd in een *camp* beperkt kunnen bewegen binnen de beperkende structuren van het asielbeleid. Terwijl ze op het einde van de rit buiten het systeem worden geplaatst door een afwijzing van de asielaanvraag.

Sulaiman heeft het idee dat veel amv's worden gewantrouwd en uiteindelijk geen verblijfsvergunning krijgen.

Luc: Do you know where other boys of the BO ended up or are living right now?

Sulaiman: Yes, some people are outside of the country I know, some people are in the AZC, some people I don't know.

Luc: Some out of the country?

Sulaiman: If they hear they are not allowed to stay here, so they move on.

Luc: What do you think about that?

Sulaiman: I think about them and I ask me, why do they have to come here and after they move on. You know, I think if someone comes here with a problem, why not do the same, it's not like, who are there, something has happened, in any way if it is something I trying to understand how it is. If he is lying at the moment, I would know it and come on. But if you just do sent the person, you don't know what the person is going through.

Luc: I think it is kind of heavy when you first get protected and

Sulaiman: And after you go.

Luc: It's strange he?

Sulaiman: It's strange, because then, why did you keep me? So why did you keep me?

Luc: Because you were under age.

Sulaiman: I came here, but you don't know how I came. I have been through, I been through tough times. So I think that no need.

Sulaiman vraagt zich af waarom hij dan eerst wel beschermd werd. Eerst krijgen amv's het idee mee te mogen doen in de samenleving. Ze worden beschermd en uit compassie geholpen door verschillende organisaties. En wat kan iemand doen wanneer hij achttien en uitgeprocedeerd is en waar zijn dan ineens al die organisaties die er voor hem leken te zijn?

Syl was weliswaar positief over de begeleiding van Nidos, maar geeft aan dat Nidos en al die organisaties hem uiteindelijk niets hebben gebracht. De organisaties zijn er tijdelijk om het leven dragelijk te maken en te voldoen aan de internationale verplichtingen, maar eenmaal volwassen en klaar met de procedure, dan is er geen hulp meer en verdwijnen ze.

“als je goed terugkijkt dan heeft iemand als ik er helemaal niks aan. Het heeft me niks geholpen, anders zou mijn leven nu anders zijn. Nee ik zou dit leven niet willen hebben, omdat er niks positiefs in zit. En op het einde van het verhaal, je zit nu op het einde van het verhaal en dan kijk je terug en dan is het niks”.

Syl vond het echt lastig dat hij uiteindelijk werd afgewezen, terwijl hij eerst een verblijfsvergunning had gekregen op grond van de B8-procedure.

“Ik snap er tot nu toe nog niks van. De IND zegt dat mensen die mij hier hebben misbruikt zijn onvindbaar, ze konden de mensen niet vinden. Dus ze zeggen dat ik met meer bewijs moet komen en zo wordt mijn verblijfsvergunning ingetrokken, want ze konden die mensen niet vinden”.

Hij gaf aan wat dit met hem heeft gedaan. “Ja verschrikkelijk, ik was echt depressief geworden. Ik wilde zelfmoord plegen”. Syl vertelde dat veel van de ex-BO-bewoners geen verblijfsvergunning hebben gekregen in Nederland. De ex-bewoners die hij nog kent zijn nu verhuisd naar België, Duitsland of Frankrijk. Hij gaf zelf ook aan dat hij naar het buitenland zou zijn vertrokken als hij hier geen hulp had gekregen.

“Ja in Frankrijk kan je makkelijk werken. Die jongen daar heeft nu een kind, hij heeft een Franse verblijfsvergunning gekregen. Hij heeft nu een paspoort. Als je daar een kind hebt dan krijg je daar een paspoort weetje. Ik heb een jongen in België die heeft verblijfsvergunning. En een jongen in Duitsland, die heeft ook een kind. Hij werkt, blijkbaar heeft hij ook een verblijfsvergunning of een werk verblijfsvergunning, ofzo”.

Er was ook een vriend van hem die een verblijfsvergunning heeft gekregen in Nederland. Nadat Syl hem een paar keer heeft benaderd, gaf hij aan niet mee te willen werken aan het onderzoek, omdat hij niet lekker in zijn vel zat en niet meer aan de slechte periode in de BO wilde terugdenken.

Het was voor een aantal ex-BO-bewoners raar dat ze eerst beschermd werden en vervolgens zonder al te veel begeleiding doorstroomde naar een vervolglocatie. Voor de vrouwelijke ex-bewoners is er een AZC, met begeleiding voor ex-BO-bewoners, maar voor de mannelijke ex-BO-bewoners is die plek er niet. In principe kan op die vervolglocatie van alles gebeuren. Zo vertelde Sulaiman, “yea KWE go, you start you do anything, anything can happen”.

Voor een periode is een amv veilig, en dat kan genoeg zijn. Echter wanneer een handelaar echt een jongere voor de mensenhandel wil, dan zou dat in principe na de periode in de Beschermd Opleiding kunnen. Daarnaast is de vraag wat voor een nut de Beschermd Opleiding heeft als een groot gedeelte van de jongeren wordt uitgezet en in alle kwetsbaarheid op straat belanden of terug moeten naar het land van herkomst? Wanneer een ex-amv het land moet

verlaten, maar daar geen mogelijkheid toe heeft, kan hij wederom in ‘een limbo’ terecht komen. Terugkijkend op de Beschermd Opleiding zegt Syl hier het volgende op:

“Ik persoonlijk denk dat ze echt dom bezig zijn. Het heeft totaal geen zin om iemand te beschermen en de man daarna op straat te zetten [...] Je wordt beschermd omdat je leven onveilig is. Na zes maanden mag je de straat op, de wereld in, je krijgt geen bescherming meer, je krijgt niks meer. Je kan ook geen aangifte doen omdat je er gewoon niet bij hoort, je bent gewoon niet erkend. Je bent uitgeprocedeerd, weet je. Terwijl je een paar maanden terug bescherming hebt gekregen. Ja dat heeft ook echt geen zin”.

Het voelt voor Syl daardoor alsof het allemaal maar voor de show is.

“Dat is eigenlijk een soort spelletje. Spelletje dat wordt uitgevoerd vind ik. Ik ga jou vandaag beschermen, morgen zeg ik jouw bescherming is afgelopen. Je mag de straat op. Dat heeft echt geen zin. Dan kun je ook niet terugkomen. Je mag ook niet terug komen. En daarom zeg ik tegen jou, het is gewoon gek. Het is gewoon voor de show, de bescherming en ik noem maar wat”.

Schuurman, de oprichter van de BO gaf aan dat dit “Het spel is dat je moet spelen, om de handelaren te kunnen pakken”. Hij vindt echter wel dat het slachtoffer centraal moet staan. Schuurman vindt dat het proces gefaseerd afgebouwd moet kunnen worden, het gat tussen bescherming en een AZC vindt hij nu nog erg groot. Het gat na de procedure en het AZC is voor een uitgeprocedeerde nog groter, Syl heeft dan bijvoorbeeld geen bescherming meer en er zijn veel dingen die Syl niet meer kan doen.

Luc: Zijn er dingen die je niet wil doen maar wel graag zou willen kunnen doen?

Syl: Op vakantie gaan, lekker naar Spanje naar de zon. Met de boot naar Griekenland. Wat nog. Studeren, stage lopen zonder vrijstelling te vragen. En een eigen huis hebben, een eigen kamer hebben. Ja, werken, erbij horen, meedoen. Durven de politie weer aan te kijken, ja met een goed gevoel op straat lopen. Over de grenzen heen kunnen, umm ja heel veel dingen kan ik noemen.

Luc: ik denk dat het wel duidelijk is.

Syl: ja, afhankelijk zijn. Je bent afhankelijk van mensen. Maar als je je mogelijkheden hebt ben je ook afhankelijk van andere mensen. Dan leef je je eigen leven hoe je het wil.

Luc: dat lijkt me ontzettend moeilijk.

Syl: afhankelijk zijn is volgens mij tot nu toe een van de moeilijke dingen in het leven. Als je afhankelijk bent nou dan heb je echt geen leven. Omdat alles wordt voor jou bepaald. Je mag eigenlijk niks.

Voor mensen die in Europa zijn geboren zijn de dingen die Syl opnoemt misschien wel de normaalste zaken van de wereld, maar hij kan veel niet doen omdat hij uitgeprocedeerd is. Van Syl weet ik waar hij terecht is gekomen en hoe hij erover denkt, maar ik heb de andere ex-amv's niet kunnen bereiken.

Ik wil dit hoofdstuk eindigen met deze onduidelijkheid en een aantal vragen voortkomende uit een belangrijke stilte die spreekt. Volgens Chase (2009) sprak de *agency* van de ex-amv's juist uit deze stilte. De belangrijkste stilte heb ik niet gevonden in de interviews die ik heb afgenomen, maar in de interviews die ik niet heb afgenomen. Waar zijn al die jongens? Al die ex-amv's? Uit het oog van de organisaties, onder hoede genomen van andere organisaties? Een verblijfsvergunning gekregen? Naar het buitenland? Op straat belandt, mogelijk met psychische problemen? Mogelijk slachtoffer van mensenhandel? Slachtoffer van het migratiebeleid van de overheid?

Het eindigen van de asielprocedure zou een einde van het (asiel) Panopticon betekenen en dat betekent dat de ex-BO-bewoners al dan niet een verblijfsvergunning krijgen en uit de surveillance van de organisaties verdwijnen. Dit betekent een start van een nieuw bestaan, waar nieuwe plekken en mogelijk nieuwe humanitaire organisaties het van de oude instituties overnemen. Ticktin (2011) omschrijft in haar onderzoek dat humanitaire organisaties de gebieden waar de overheid in gebreke is opvullen. Is dit de confrontatie tussen het Zelf en de Ander in een oneerlijk onmenselijk systeem? Een antwoord heb ik niet. Dit lijkt me echter de belangrijkste stilte en vanuit die stilte spreekt de *agency* van de ex-amv's die ik niet gesproken heb. Zij die ooit beschermd werden en opgesloten leken te zitten in het Panopticon van de immigratiereggeving, maar na het eindigen van de procedure uit de surveillance verdwenen en daardoor voor een onderzoeker via een organisatie als Nidos nauwelijks te bereiken zijn. In dit geval zitten uitgeprocedeerde ex-amv's als Syl, Ryan, Onno en Yoram niet meer opgesloten in (letterlijk) een BO of (figuurlijk) een asielprocedure met allerlei regelgevingen, maar zijn ze uitgeprocedeerd en illegaal geworden in een repressief kapitalistisch systeem. Ze mogen er eigenlijk niet eens meer zijn.

In dit wereldsysteem is slechts een beperkte en tijdelijke plek voor humanisme. Om het kapitalistisch systeem draaiende te houden wordt er slechts palliatieve hulp verleend. Het humanisme wordt pas uitgevaardigd onder dreiging van nood, als oplossing voor mondiale

problemen als ongelijkheid, uitbuiting en discriminatie (Ticktin 2011, 88). Het beleid uit compassie lijkt zich te richten op het draaglijk maken van de gevolgen van de kapitalistische wereldproblematiek. Er wordt echter niet naar de oorzaken gekeken en amv's worden, zolang ze in procedure zijn, tijdelijk geholpen en beschermd, maar uiteindelijk worden de mannelijke ex-BO-bewoners in veel gevallen afgewezen, losgelaten en teruggestuurd en eindigen velen op straat. Ticktin (2011) geeft aan dat de hulp niet structureel is, maar tijdelijk en alleen in gevallen van 'emergency' wordt geboden, slechts wanneer de door Ticktin (2011) omschreven 'suffering bodies' genoeg geleden hebben. In die zin lijken de universele mensenrechten en de daaruit voortvloeiende compassie onderdeel te zijn van het kapitalistische wereldsysteem en lijken deze te dienen ter legitimatie van het voortbestaan van de economische hegemonie en een onevenwichtig en oneerlijk kapitalistisch wereldsysteem.

Terwijl we ons misschien machteloos voelen tegenover het grotere systeem, zijn we er tegelijkertijd allemaal onderdeel van. Datzelfde systeem, met beperkende structuren, wordt door ons allen bepaald of bevestigd, om, zoals Bauman (2011) aangeeft, de eigen markt te beschermen. Gezamenlijk bepalen en bevestigen we het (asiel) Panopticon en lijken we het niet zo erg te vinden wat er gebeurt, of staan we machteloos toe te kijken en trekken we onze handen er vanaf, omdat we tegelijkertijd ook gevangen lijken te zitten in hetzelfde systeem.

In principe zouden we met zijn allen onze krachten kunnen bundelen om het systeem humaner te maken. De vraag is echter of dat in een kapitalistisch systeem mogelijk is en of we dit echt willen of kunnen, want uiteindelijk verschillen mensen van elkaar. We willen als mensen allemaal gelukkig zijn, maar denken dit voornamelijk te bereiken met geld en werk. Iedereen heeft zijn idealen, maar ook zijn angsten en zo worden asielzoekers gezien als de 'strangers' en die vreemdelingen zijn 'dangers'. Hierdoor vallen ze als 'collateral damage' (Bauman 2011) buiten het systeem. Uiteindelijk zijn de asielzoekers eigenlijk niet welkom, de oprecht getoonde compassie wordt hierdoor gereduceerd ter legitimatie van de hegemonische positie in een repressief systeem. Aan het einde van de rit lijkt de oprecht getoonde compassie voor een afgewezen ex-BO-bewoners, zoals Syl, slechts 'voor de show'.

3.5 Conclusie

De meeste informanten die ik gesproken heb zaten in een KWG, KWE, pleeggezin, AZC of in de VBL. Van de meeste van deze geïnterviewde ex-BO-bewoners liep de procedure nog, waardoor zij zich in een onzekere positie bevonden: ze wisten niet of ze al dan niet mochten blijven. Er is een grote groep ex-BO-bewoners die klaar zijn met de procedure die ik niet heb gesproken. Uit deze stilte spreekt de *agency* van de ex-amv's. Waar zijn zij terecht gekomen en hoe kijken zij achteraf terug op de BO en de algehele asielprocedure? Wel heb ik een aantal ex-amv's gesproken die uitgeprocedeerd waren en in de VBL verbleven of, zoals in het geval van Syl, opgevangen worden door een pleeggezin.

Voor de afgewezen ex-BO-bewoners als Ryan, Onno, Yoram en Syl zijn de organisaties, die ooit zoveel om hen leken te geven, er niet meer. Voor hen lijkt de BO en de gehele procedure voor de show. De goedbedoelde compassie lijkt in die zin onderdeel te zijn en in dienst te staan van een repressief systeem, waarin plek is voor enkelen, maar een groot deel geweigerd wordt om de eigen markt en hegemonie te beschermen.

There's a high wind in the trees,
A cold sound in the air,
And nobody ever knows when you go,
And where do you start,
Oh, into the dark.

Bright eyes,
burning like fire.

Bright eyes,
how can you close and fail?
How can the light that burned so brightly
Suddenly burn so pale?
Bright eyes¹⁸.

---

¹⁸ Uit de film: Watership Down. 1978.

Hoofdstuk 4 Het water gevangen in stilte

“Europa, je komt en je gaat en spoelt alles weg.
Zoek ik iets wat allang verleden is?
Vrijheid”¹⁹.

In de documentaire ‘Atlantic’ droomt een Marokkaanse visser en surfer ervan om op zijn surfbord de oceaan over te steken en naar Europa te gaan. Terwijl de Europeanen komen en weer weggaan, blijft de visser leven aan de kust. Hij droomt ervan om ooit naar Europa te gaan, maar zal hij de reis overleven? Uiteindelijk eindigt de film met een scène waarin de Marokkaanse visser op zijn surfbord op de oceaan verblijft, tussen twee werelden in. De dorps wereld waar hij is opgegroeid en Europa, de wereld van vrijheid, waarnaar hij verlangt. Het is de vraag of deze ‘vrije’ wereld waarvan hij droomt geen illusie is.

In dit afsluitend hoofdstuk zal er eerst een korte samenvatting van de scriptie gegeven worden en zal ik nogmaals kritisch terugkijken naar mijn onderzoek en aangeven waarom het Zelf en de Ander beperkt worden en gevangen lijken te zitten in het systeem.

4.1 Het water

*Vaak met de stroming mee,
soms ook ondergronds ertegenin,
zonder, heeft het leven geen zin.
Gaat het daar waar het niet gaan kan,
blijft het jaren op dezelfde plek,
verdampen, en is er een stuk minder van.
In deze wereld zuiver en schoon
van essentieel belang,
een sterke stroming
houd men echter niet eenvoudig in bedwang*²⁰.

De amv's die (potentieel) slachtoffer van mensenhandel zijn, bevinden zich in een complexe situatie. Er zijn verschillende instituties en structuren die de amv's beperken en tegelijkertijd hebben de amv's en instituties zelf invloed op die structuren, doordat ze er deel van uitmaken. Daarnaast worden de instituties beïnvloed door de nationale en internationale ‘politiek’ en de ‘publieke opinie’. Dit maakt de situatie van de BO-pupillen complex. Ze lijken gevangen te

---

¹⁹ Uit de Documentaire: Atlantic. 2014.

²⁰ Water, Gedicht van Luc Voncken

zitten in een web van verschillende beperkende instituties, structuren en regelgevingen. Er is bij mensenhandel van amv's geen sprake van een gelokaliseerd probleem, maar van een mondiaal probleem dat lokaal aangepakt wordt. De bewoners van de BO lijken vast te zitten tussen verschillende beperkende structuren in een Panopticon, waaraan de jongeren zich niet zomaar kunnen onttrekken. In de BO worden de amv's gecontroleerd en wordt er gezorgd dat ze niet zomaar verdwijnen.

Tevens hebben de ex-BO-bewoners het idee aangestaard te worden door een *gaze* van de gevestigde orde. Ze voelen zich dus niet alleen bekeken door weinigen, maar ook nog eens door de velen in de samenleving die hen tot de Ander construeren. Het gevoel dat ze bekeken worden lijkt op wat Khosravi (2010) de onzichtbare grenzen noemt. Deze grenzen bestaan in de hoofden van mensen en zorgen er volgens Ghorashi (2005) en Khosravi (2010) voor dat zelfs asielzoekers met een verblijfsvergunning zich niet helemaal onderdeel van de samenleving voelen. Bauman (2011) geeft aan dat de vreemdelingen als gevaar worden gezien: 'strangers are dangers'. Asielzoekers worden op die manier tot de (gevaarlijke) Ander gecategoriseerd.

De minderjarige asielzoekers krijgen een locatie toegewezen: de BO, het AZC, de KWG, KWE etc. De amv's hebben zelf weinig in te brengen bij de beslissing tot plaatsing. Ze worden gezien als onwetende slachtoffers, die niet door hebben dat ze 'mogelijk' slachtoffer zijn en moeten daarom beschermd worden in de BO. Voor de jongeren is het daardoor niet altijd even duidelijk waarom ze in de BO terecht zijn gekomen. Wanneer ze dit wel begrijpen en vinden dat ze er niet thuishoren, voelen ze zich machteloos en eigenlijk slachtoffer van de staat.

Door de beperkende vrijheid lijken sommige amv's weg te willen uit de BO. Wanneer amv's verdwijnen wordt er echter niet zo intensief naar ze gezocht als wanneer een Nederlands kind vermist is. Dit wekt de indruk dat de amv's een 'naakt leven' leiden en eigenlijk een 'verwaarloosbaar leven' lijken te hebben, die de staat economisch gezien liever kwijt dan rijk is. Hoewel de BO is opgericht om het aantal verdwijningen van amv's te verminderen en hen te beschermen tegen mensenhandelaren, kan een ander doel van de BO (het bevorderen van terugkeer) worden opgevat als repressief. Er wordt teveel naar de gevolgen gekeken en naar hoe die aangepakt kunnen worden en niet zozeer naar de oorzaken van het probleem. Volgens een aantal wetenschappers zit het probleem juist in het kapitalistische systeem, dat is gebaseerd op geld, competitie, exploitatie en mondiale uitbuiting. Zolang er niet gekeken wordt naar de perverse prikkels in het systeem, blijft de BO een goedbedoelde compassie om uiteindelijk de hegemonie en een repressief kapitalistisch systeem in stand te houden.

De ervaringen van de ex-BO-bewoners waren niet al te positief. Zo ervaren de (ex-) bewoners de periode dat ze intern zijn als zwaar en te lang. De informanten hadden het idee in

de BO passief en gek te worden. De (ex-)amv's werden van hun vrijheid beroofd en zaten constant met dezelfde mensen op dezelfde plek. Vanwege die beperkte bewegingsvrijheid en het idee gecontroleerd te worden noemden de informanten de BO ook een gevangenis. Daarnaast waren er in Geweste een aantal jongeren die het omschreven als een gekkenhuis. Dit had volgens de (ex-)bewoners te maken dat daar een groot aantal jongeren met problemen bij elkaar in het huis woonde. Mounir gaf aan dat de typering van 'gekkenhuis' ook te maken had met hoe ze door de begeleiding behandeld werden. De begeleiding door de mentoren en voogden werd wisselend positief en negatief ervaren. De positieve mentoren zijn volgens de informanten degene die de jongeren probeerden te begrijpen en vroegen hoe het met hen ging. Daarentegen waren de negatieve mentoren volgens de jongeren slechts plichtmatig bezig met hun werk op kantoor. Het beroep van de mentoren en voogden is op een bepaalde manier dubbelzinnig. Enerzijds moet een minderjarige uit compassie verzorgd worden en anderzijds moet er zorg gedragen worden voor de surveillance van de amv's en moet verdwijning uit de BO worden voorkomen. Er lijkt hier een spanning te bestaan tussen repressie en compassie, waarbij de mentoren en voogden als uiting van compassie in dienst staan van een repressief surveillance systeem om de eigen markt te beschermen.

Daarnaast bevinden de amv's (potentieel) slachtoffer mensenhandel zich in een onzekere positie, zolang ze in procedure zijn. Het is voor de amv's lastig, omdat ze niet eens weten of ze wel mogen blijven. Als een amv uiteindelijk achttien wordt, kan dit betekenen dat de ex-amv uitgeprocedeerd is en het land moet verlaten. De ex-amv's komen dan als ze het toezicht niet ontduiken in de VBL terecht en er wordt dan gekeken of via DT&V of IOM het land (gedwongen) 'vrijwillig' kunnen verlaten. Uiteindelijk kan het zijn dat het niet mogelijk is om een asielzoeker terug te sturen en dat een heropening van de procedure ervoor kan zorgen dat ze toch een verblijfsvergunning krijgen, maar in veel gevallen belanden de ex-amv's op straat (cf. Leerkes, Galloway, Kromhout 2010). De ex-amv's vallen dan in handen van nieuwe humanitaire organisaties die de gebreken van de staat en het systeem oppakken en zorg dragen voor degenen die er anders buiten vallen (Ticktin 2011).

Iedere betrokken organisatie lijkt gedurende de procedure slechts verantwoordelijk te zijn voor een onderdeel van de (asiel)procedure en heeft daardoor grenzen in wat deze voor een amv kan betekenen. Dit is lastig voor de amv's omdat ze al snel in aanraking komen met tientallen verschillende organisaties. De meeste amv's worden dagelijks begeleid door een mentor, bijvoorbeeld iemand van Jade. Nidos is de wettelijke vertegenwoordiger van de amv's, maar een onafhankelijke advocaat helpt voornamelijk bij de procedure. De IND maakt uiteindelijk de beslissingen, die organisaties als DT&V en IOM proberen uit te voeren. Kortom,

een complex systeem aan organisaties, die allen slechts gedeeltelijk verantwoordelijk zijn voor hun taken in de procedure. Er zijn mannelijke amv's waarvan eerst werd gezegd dat ze bescherming nodig hadden, maar waarvan uiteindelijk wordt gezegd dat ze dit niet meer nodig hebben en in alle kwetsbaarheid op straat belanden. Een enkele persoon of organisatie zou geen amv kunnen ontvangen, beschermen, begeleiden, over zijn toekomst beslissen en uiteindelijk het land uit schoppen. Daardoor lijkt de sterke fragmentatie in al die verschillende organisaties het mogelijk te maken om uiteindelijk gezamenlijk verantwoordelijk te zijn voor een inhumane repressief asielbeleid.

De compassie en begeleiding van mentoren en voogden wordt weliswaar als (wisselend) prettig ervaren en ik heb kunnen zien dat de medewerkers werken onder een hoge werkdruk en hun hart en ziel voor de jongeren geven. Dit lijkt uiteindelijk echter weinig meer te betekenen, als de (ex-)amv's afgewezen worden. De Beschermd Opleiding en de gehele begeleiding lijkt voor een afgewezen mannelijke ex-BO-bewoners als Syl 'voor de show', om aan mensenrechten te voldoen en internationaal te laten zien dat Nederland probeert om kinderen die (potentieel) slachtoffer zijn van mensenhandelaren te beschermen. Terwijl deze mannelijke amv's, al dan niet *in the end* los worden gelaten en (mogelijk) slachtoffer worden door het repressieve beleid van de staat. Zo lijken de universele mensenrechten en de goedbedoelde compassie, zoals Ticktin (2011) betoogt, te dienen ter legitimatie van de hegemonie en een onevenwichtig, oneerlijk kapitalistisch wereldsysteem.

De ex-amv's zijn na het beëindigen van de procedure lastig terug te vinden, omdat ze uit het oog zijn van het Panopticon. Deze ex-BO-bewoners heb ik niet kunnen bereiken of spreken. Hierdoor spreekt een belangrijke stilte vanuit al deze mannelijke ex-amv's die ooit als (potentieel) slachtoffer werden bestempeld, maar die ik nooit gesproken heb – simpelweg omdat ze niet mee wilden werken aan het onderzoek of niet te vinden waren. Wat zijn hun ervaringen, waar zijn zij terecht gekomen en hoe kijken zij terug op de Beschermd Opleiding? Hier ligt een leegte, een stilte, een antwoord op de oorspronkelijke vraag van Nidos. Uit het oog van het Panopticon, de zorg voorbij, de procedure voorbij: verblijfsvergunning of uitgeprocedeerd en nog steeds afhankelijk van anderen binnen of buiten het (legitieme) systeem. Op zoek naar een plek, binnen of tussen (nieuwe) structuren, onder toezicht oog van (nieuwe) weinigen en de toekijkende velen. Hierdoor worden er vele onzichtbare grenzen ervaren: grenzen die niet te overkomen zijn en de ex-amv's tussen wal en schip plaatsen in een blijvende situatie van liminaliteit, waar dan ook op de wereld. Net als de Marokkaanse surfer op het water, tussen twee werelden in.

4.2 Gevangen in stilte

“Don't mock me my friend. It's a condition of mental divergence. I find myself on the planet Ogo, part of an intellectual elite, preparing to subjugate the barbarian hordes on Pluto. But even though this is a totally convincing reality for me in every way, nevertheless Ogo is actually a construct of my psyche. I am mentally divergent, in that I am escaping certain unnamed realities that plague my life here. When I stop going there, I will be well. Are you also divergent, friend?²¹”.

Ook ik als onderzoeker voelde me alsof ik op een bepaalde manier tussen twee werelden in zat. Tijdens mijn veldwerkperiode werd ik behandeld als een bewoner en probeerde ik zoveel mogelijk als een van hen te leven. Ik bevond me in wat Csordas (in Mclean en Leibing 2007) ‘the shadows’ zou noemen, tussen *going native* en *being a complete stranger*. Dit vond ik lastig, ik zou nooit een van hen worden. Ik bleef in hun ogen de Ander en zij in die van mij.

Door op een constructionistische wijze de ervaringen van de (ex-)BO-bewoners te analyseren heb ik geprobeerd de wereld van de informanten beter te begrijpen. Om de problematiek waarmee mijn informanten geconfronteerd worden nog beter te begrijpen zijn de ervaringen van mijzelf als onderzoeker ook meegenomen. Volgens Diphooorn (2012) dient de onderzoeker op die manier als onderzoeksinstrument bekeken te worden. Ook kan ik als onderzoeker op diezelfde manier geplaatst worden in de complexe wisselwerking tussen de actoren, structuren, macht en *agency*. Dat heb ik het meest ervaren gedurende mijn periode van participerende observatie. Ik voelde me bijvoorbeeld passief, machteloos en had ook een beetje het idee dat ik gek werd. Door mijn aanwezigheid in de Beschermd Opleidingsinstelling had ik indirect invloed op de interacties tussen de jongeren en het contact van de mentoren met de jongeren. Daarnaast werd ik geconfronteerd met machts- en mobiliteitsverschillen. Ik wist echter dat ik altijd weer weg kon, de amv's in de BO niet. Ik kon de wereld die zich voor me opende, niet meer afsluiten. Voor velen is dit een afgesloten en onzichtbare wereld, die in dit kapitalistische systeem verborgen zit, een wereld die ik leerde begrijpen, maar toch nooit helemaal zou kunnen gaan begrijpen, omdat ik nooit een van hen zou worden.

Ik heb net als antropologen als Nordstorm (2007) en Scheper-Hughes (1992) niet alleen gekeken naar wat zichtbaar is, maar ook naar wat niet zichtbaar is. Een stilte en afwezigheid van informatie, kan juist belangrijke informatie zijn. Dat veel jongens niet te bereiken waren of niet mee wilde doen aan het onderzoek zegt veel. Van die stiltes in mijn interviews en in het

---

²¹ Uit de film: 12 Monkeys. 1995.

veld zou een gehele analyse gemaakt kunnen worden, waarbij er verschillende patronen ontdekt kunnen worden (zie bijvoorbeeld bijlage 3. Stiltes). Ik wilde in deze scriptie echter verder kijken dan deze stiltes. Een belangrijke taak van de antropologie is om het onzichtbare zichtbaar te maken. Dat kan ik als onderzoeker niet doen door mijn gevoelens uit te schakelen en afstand te creëren, maar juist door naar die gevoelens te kijken en daarmee de onderliggende structuren zichtbaar te maken. Door mijn contact met de jongeren werd ik geconfronteerd met een breder economisch en politiek mondiaal probleem, waarvoor ik als onderzoeker geen oplossing heb. Hoewel antropologie een studie van mensen is, miste ik gedurende mijn onderzoek handvatten vanuit de discipline om die mensen ook als mensen te behandelen. Ik heb me tijdens het onderzoek vaker hypocriet gevoeld. Wat deed ik daar? Aardig proberen te doen en ondertussen de mensen observeren en geobserveerd worden. Ik schaamde me in een AZC, als ik over mijn studie moest vertellen. Ik wilde gewoon als mens samenleven, maar dat kon niet. Ik was onderzoeker en moest dat accepteren, maar de impliciete machtsrelatie die daaraan verbonden zat verafschuwde ik.

Er waren echter momenten waar ik mezelf goed bij voelde en waar ik energie van kreeg. De meeste energie kreeg ik op momenten dat ik met de jongens samen iets ging doen, zoals eten, wandelen, x-box spelen of iets drinken in de stad. Op deze momenten voelde het alsof ik niet slechts voor een ding kwam (het interview), terwijl dit uiteindelijk wel het geval was. Toen ik met Ron over het AZC liep en hij me vertelde dat hij toch geen interview wilde doen, vond ik dat lastig. We begrepen elkaar nauwelijks vanwege zijn gebrekkige Nederlands en ik vroeg me af wat ik daar überhaupt nog deed. Hij vertelde me dat er hier in Nederland alleen maar werd geschreven en geschreven. Ik knikte en besepte dat ik net zo was, iemand die alleen maar schreef. Op een bepaalde manier voelde het alsof ik op een geraffineerde manier aardig en relaxt deed om *rapport* op te bouwen en daarna een beter interview uit te kunnen voeren. Hoewel ik het aardig en relaxt doen en elkaar als mens behandelen eigenlijk het belangrijkste vond, leek dit in dienst te staan van het uiteindelijke interview en de onderzoeksdata die ik moest verkrijgen om mijn scriptie te schrijven.

Daarnaast knaagde het aan me, dat ik als antropoloog het idee had zo weinig te kunnen doen. Zo zat ik met Musa op de bank, we luisterden naar zijn lievelingsnummer 'Sexy als ik dans'. Nadat hij voor me had gekookt, vertelde hij dat hij op zijn achttiende het land zou moeten verlaten. Net als bij hem voelde ik me ook bij Yoram, Onno en Ryan machteloos. Ze zouden het land tegen hun wil moeten verlaten en ik kon ze daar niet bij helpen.

Dat vond ik lastig, daarom had ik soms niet door waarvoor ik het allemaal deed, maar dat besef zat wel degelijk ergens. Ik deed het niet voor mijzelf of de jongens daar, maar voor

de toekomstige bewoners van de BO, in de hoop dat mensen door mijn schrijven wakker geschud zouden kunnen worden en zien waar we mee bezig zijn. Ik heb mezelf achteraf afgevraagd of ik niet meer had kunnen doen en als een *engaged anthropologists* (Low en Merry 2010) naar buiten had moeten treden en mensen misschien op een aantrekkelijkere manier bewuster had kunnen maken van deze problematiek? Dit was voor mij echter niet mogelijk, ik bleef stil. Dit onderzoek deed ik in opdracht van Nidos en Jade, die mij vertrouwen en mogelijkheden hebben gegeven om dit onderzoek uit te voeren. Daarom zal ik stil en tegelijkertijd respectvol, open en eerlijk moeten zijn tegenover de organisaties die me in het veld hebben toegelaten en mogelijkheden hebben gegeven, maar tegelijkertijd beperken. Als antropoloog en sociaal bewuste zelf, die uit compassie wil helpen, zat ik vast in een systeem met beperkende onzichtbare structuren. Zo is naar mijn mening de antropologie uiteindelijk ook onderdeel van een groot beperkend repressief systeem, waar de moraliteit en medemenselijkheid uiteindelijk in dienst lijkt te staan van het behouden van de hegemonie en het ongelijke kapitalistische systeem.

Als onderzoeker bleef ik tegen problemen aanlopen, deed ik dingen die hypocriet voelden en besepte ik dat ik geen *tools* had om echt structureel iets te kunnen betekenen. Meerdere malen voelde ik me onzeker, klein en beperkt tegenover het grotere systeem. Pas vrij laat realiseerde ik me dat ik eigenlijk constant tegen dezelfde problemen aanliep. Ik voel me als onderzoeker alleen en machteloos tegenover alle beperkende structuren. Vanuit een (wacht)toren observeerde ik de Ander, het Zelf, de wetenschap en alle betrokken instituties en realiseerde me dat ze allemaal gevangen lijken te zitten in hun eigen onzichtbare gevangenissen, die tegelijkertijd juist allemaal met elkaar verbonden zijn.

Ik heb gekeken naar de Beschermd Opleiding die de jongeren tegen de internationale mensenhandel moest beschermen. Echter kan uit het bovenstaande geconcludeerd worden, dat dit zoals Ticktin (2011) aangeeft een uiting van compassie is in een geval van 'emergency', waarbij de effecten slechts (tijdelijk) bestreden worden. Zolang er vraag is en er perverse prikkels in het systeem zitten, zal het aanbod geregeld worden en lijkt het beschermen van de (potentiële) slachtoffers mensenhandel dweilen met de kraan open.

Er dient op een nieuwe wijze onderzoek te worden gedaan, omdat het enkel observeren van een lokaliteit slechts een gedeelte van de werkelijkheid laat zien. De antropologe Anna Tsing (2000) illustreert dit door het voorbeeld van de olifant en de blinden. De koning had een olifant, waarmee hij ontzag af kon dwingen bij de mensen. De blinden gingen op zoek naar de olifant, terwijl ze geen van allen wisten wat de precieze vorm van de olifant was. Ze verzamelden informatie door een gedeelte van de olifant te betasten en dachten dat dit een

olifant was. Echter wisten ze geen van allen hoe de olifant er precies uitzag. Wanneer alle blinden die de olifant betast hadden met elkaar zouden gaan praten zouden ze een goed beeld kunnen krijgen van hoe de olifant eruit ziet. Ik ben in mijn onderzoek ook gestuit op het probleem dat ik slechts een gedeelte van de olifant heb kunnen betasten. Hoewel ik geprobeerd heb de structuren eromheen te begrijpen, bleef mijn kennis voornamelijk beperkt tot de ervaringen van de mannelijke (ex-)BO-bewoners en die van mezelf. Om de gehele olifant te kunnen waarnemen dient er ontsnapt te worden aan de eigen onzichtbare gevangenissen door als organisaties met elkaar in gesprek te gaan. Daarnaast dient er gekeken te worden naar de gelaagdheid, naar alle instituties op alle verschillende schaalniveau's, naar de politiek en naar de meningen van de bevolking.

Tsing (2000) heeft bijvoorbeeld nagedacht over hoe op verschillende schalen onderzoek kan worden gedaan. Dit is belangrijk omdat de problematiek voortkomende uit onderzoek naar de amv's potentieel slachtoffers van mensenhandel niet simpelweg te reduceren is tot Nederland, omdat meerdere landen geconfronteerd worden met deze (potentiële) slachtoffers van mensenhandel. Dit maakt nieuwe complementaire, interdisciplinaire (en misschien wel internationale) vormen van onderzoek doen (in teams) steeds noodzakelijker. Daarvoor zou een begrippenkader ontworpen kunnen worden, maar dient volgens verschillende antropologen ook de vloeibaarheid en veranderlijkheid van fenomenen in acht te worden genomen. Het probleem van kinderhandel stopt niet in Nederland: wanneer de minderjarigen niet door of naar Nederland reizen, dan gaan ze wel via of naar een ander land. Het probleem van kinderhandel zit vast in de perverse prikkels van het (kapitalistische) systeem, die lokaal ervaren kunnen worden. Die prikkels zouden weggenomen moeten worden.

De (ex-)BO-bewoners, die nog in procedure zaten, hadden het gevoel gevangen te zitten in het (asiel) Panopticon en ik voelde me gevangen binnen het Panopticon van de wetenschap, waar ik als student werd gecontroleerd door begeleiders (die op hun beurt uiteindelijk weer gecontroleerd worden). Ik dompelde me onder in de levens van de (ex-)amv die in de BO hebben verbleven, door middel van interviews, gesprekken, participerende observaties, activiteiten, etc. Net als de mentoren en voogden moest ik rapporteren over mijn ervaringen. Ik moest me daarnaast houden aan afspraken, deadlines, wetenschappelijke literatuur, woorden, aantallen en de opgestelde formats. Regels geven structuur, maar kunnen ook als beperkend ervaren worden. Ik denk daarom dat er net als in de BO, (zie Conceptversie Aanbeveling Nidos) ook in de wetenschap beter gekeken kan worden naar wat de jongeren of studenten willen en niet alleen wat de universiteit of organisatie wil. In de praktijk is dit lastig; amv's of studenten hebben weinig zin in interviews en evaluatieformulieren en als ze al meedoen, hebben ze het

idee machteloos te staan tegenover de beperkende structuren. Toch zijn er dingen die anders kunnen, maar daar zullen studenten of amv's het niet snel over hebben. Ze zullen ook niet weten hoe ze dat zomaar zouden kunnen veranderen, omdat dit moeilijk voor te stellen is. Zo vertelde Syl; "ik zou echt niet weten wat ze kunnen veranderen met de vrijheid. Je moet ook beschermd worden. Dat is een beetje moeilijk om iets over te zeggen, want je moet wel beschermd worden". Raf gaf tijdens zijn interview aan dat hij het allemaal maar niks vond.

Luc: Als jij de baas zou zijn van Nederland wat zou je dan veranderen?

Raf: Dat is een zeer moeilijke vraag, ik heb 7 maanden opgesloten gezeten. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen wie is wat en hoe, dat vind ik niet goed. Maar ik weet niet hoe ik het zou doen.

Door naar de jongeren of studenten te luisteren kan het (gevoelsmatige) onzichtbare zichtbaar gemaakt worden om de beperkende structuren beter te begrijpen en aan te kunnen pakken. Als onderzoeker heb ik ook geprobeerd die structuren beter te begrijpen, door verschillende instituties te bezoeken. Maar door een gebrek aan kennis kan ik slechts een deel van de olifant waarnemen. Ik heb geprobeerd de jongeren beter te begrijpen en hoewel er veel verschillen zijn tussen mijzelf en de (ex-)BO-bewoners, heb ik ook overeenkomsten ervaren. Telkens bleef ik net als de jongeren tegen beperkingen aanlopen en voelde het alsof ik vastzat in een onzichtbare gevangenis met beperkende structuren voortkomende uit alle instituties om me heen. Zo lijken het Zelf en de Ander, beiden gevangen te zitten in een Panopticon, waar ze gecontroleerd worden en waar uiteindelijk wordt besloten of het verhaal al dan niet geloofwaardig (en consistent) genoeg is om te mogen blijven of te verdwijnen in stilte.

Maar al te vaak varen allen,
denk ik, alledag,
Hun eigen koers, volkomen onwetend
over wat de ander denken mag,
En spreken zij allen van een olifant,
die geen van hen ooit zag²².

---

²² Moraal uit: De Blinde Mannen en de Olifant, Gedicht van John Godfrey Saxe

Nawoord

Tijdens mijn onderzoek ging ik terug in de tijd. Ik kwam weer in aanraking met asielzoekers en kwam in asielzoekerscentra. Alleen was het dit keer anders, ik ben niet meer het kind dat anderen onbezorgd als gelijken kon zien en behandelen. Ik ben ondertussen volwassen geworden. Ik was een onderzoeker en droeg niet meer de onbezonnenheid en onschuld van vroeger. Tijdens het onderzoek was ik me ontzettend bewust van alles wat er al dan niet gebeurde en dat heb ik ontzettend lastig gevonden.

Er opende een wereld, waarvan ik me niet meer kan afsluiten. Ik heb daarom besloten in de toekomst iets met de asielproblematiek te willen doen, hoe lastig dat soms ook is. Mijn veldwerkperiode vond ik niet gemakkelijk. Ik leefde in dezelfde wereld tussen twee werelden in. Het ene moment was ik op een AZC en even later stond ik in de kroeg, dat voelde ontzettend hypocriet. Daarnaast leefde ik in de trein, dagelijks zat ik voor één interview al snel zes uur in de trein. In de trein heb ik veel getypt, nagedacht over de wereld en gedichten geschreven. Ik ben mensen tegengekomen en bovenal mezelf. Naast mijn informanten bezocht ik bijna wekelijks mijn taalmaatje Abdul en zijn vriend Sadeq (beiden ex-amv's met een verblijfsvergunning) in het asielzoekerscentrum Utrecht. Ze groeide uit tot vrienden, waarmee ik samen kon voetballen, eten en ontspannen en bovenal goed praten. Ik heb door hen veel geleerd over hoe het is om te leven in een AZC en dat is voor hen niet altijd gemakkelijk.

In deze scriptie zag ik mezelf genoodzaakt om de beperkende structuren te bespreken, omdat deze overal voelbaar om me heen waren. Ik had dat gevoel kunnen negeren en een scriptie kunnen proberen te schrijven, waarin ik afstand had genomen van mijn gevoel en enkel had gekeken naar de ervaringen en de Beschermd Opleiding binnen Nederland. Echter was dit voor mij niet de realiteit, veel jongeren die ik heb gevraagd naar verbeterpunten of wat ze anders zouden doen gaven aan dat zij niet in die positie waren. Ze leken zich machteloos te voelen en zo voelde ik me eigenlijk ook. Ik kan me nog goed herinneren dat ik in de bus zat om vanuit Ter Apel weer naar huis te gaan. Ik vroeg me net als Ryan af: Wat kan ik eigenlijk doen?

Tijdens het onderzoek heb ik mezelf, zoals gezegd machteloos gevoeld. In simpele één-op-één contact werd ik op verschillende manieren geconfronteerd met machtsverschillen en eigenlijk indirect met wereldproblematiek. Ik vroeg me af waarom en wat het was dat ik voelde. Toen had ik daar nog geen duidelijk antwoord op, maar na een tijdje ging ik het zien. En het antwoord bleef terugkomen. Het probleem zat in het systeem, met de beperkende structuren, waarbij de menselijkheid naar mijn mening in meerdere vormen op complexe wijze in dienst lijkt te staan voor een hegemonisch en repressief systeem. Het zat omsloten in de onzichtbare structuren die we gezamenlijk maken en die ons gezamenlijk beperken. Echter omdat het

allemaal zo complex lijkt zijn we er blind voor geworden. Foucault zou aangeven dat juist op deze complexe manier de staat in deze moderne tijd zijn macht uitoefent. Alleen gebeurt dat volgens Foucault niet meer zo als vroeger en hebben wij nauwelijks nog door, omdat het zo geraffineerd gebeurt. Misschien gebeurt de uitoefening van macht niet eens zo geraffineerd en bewust, maar is het een onbedoeld gevolg van de sterke bureaucratie die eigen leven is gaan leiden.

Als ik ervoor had gekozen om met mijn scriptie enkel te voldoen aan de sociale en wetenschappelijke voorwaarden en conventies had ik mezelf, net als tijdens mijn onderzoek, beperkt gevoeld. Ik ben blij dat ik mijn gevoel heb kunnen uiten en ik ben van mening dat het juist een kracht kan zijn om met de antropologie het onzichtbare, maar wel voelbare, zichtbaar te maken en hoe kan dat beter gedaan worden dan het onderzoeksinstrument mee te nemen? Ik vind het fijn dat Yvon me gestimuleerd heeft om een eigen weg te zoeken en ik denk dat ik die uiteindelijk heb gevonden. Ik hoop dat dit uiteindelijk gewaardeerd wordt en door meerdere studenten opgepakt zal worden.

Mijn laatste hoofdstuk heb ik tientallen keren herschreven en telkens eindigde ik weer anders. Er was eigenlijk nog zoveel te zeggen, ik kan er wel een boek over schrijven, maar ergens moest ik stoppen. Uiteindelijk had ik het gevoel dat alles op zijn plek viel. Eindelijk voelde ik iets van een verlossing of vrijheid, maar dit gevoel bewonderde ik niet al te lang, want het gaat als ‘collateral damage’ ten koste van zij die dit niet kunnen voelen, maar er toch net zo goed onderdeel van uitmaken.

*In het donker valt
een zware weggestopte traan.
Die valt op de harde aarde
en reflecteert een
machteloos oneerlijk bestaan²³.*

---

²³ Oneerlijk bestaan, Gedicht van Luc Voncken

Literatuur

- Agamben, G. 1998. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press.
- Agamben, G. 2000. *Means Without End: Notes on Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bauman, Z. 1998. *Globalization: The human consequences*. Columbia University Press
- Bauman, Z. 2004. *Wasted Lives: Modernity and Its Outcasts*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. 2011. *Collateral Damage: Social Inequalities in a Global Age*. United Kingdom: Polity Press.
- Bhabha, J. 2001. Minors or Aliens? Inconsistent State Intervention and Separated Child Asylum-Seekers. *European Journal of Migration and Law*. 3: 283-314.
- Bloch, A. en L. Schutser. 2002. Asylum and Welfare: Contemporary Debates. *Critical Social Policy*. 22: 393-414.
- Chase, E. 2009. Agency and Silence: Young People Seeking Asylum Alone in the UK. *British Journal of Social Work*. 1–19.
- Casas-Cortes, M. met Cobarrubias, S. De Genova, N. Mezzadre, Garelli, G. Grappi, G. Mezzadra, S. Nielson, B. Peano, I. Pezzani, L. Pickles, J. Rahola, F. Riedner, L. Scheel, S. & Tazzioli, M. 2014. New Keywords: Migration and Borders. *Cultural Studies*. 29(1): 55-85.
- Diphoom. 2012. The Emotionality of Participation: Various Modes of Participation in Ethnographic Fieldwork on Private Policing in Durban, South Africa. *Journal of Contemporary Ethnography* 42(2): 201–225.
- Dudley, M., Z. Steel, S. Mares, and L. Newman. 2012. Children and young people in immigration detention. *Curr Opin Pshychiatry*. 25: 285–292.
- Edkins, J. en V. Pin-Fat. 2005. Through the Wire: Relations of Power and Relations of Violence. *Journal of International Studies*. 34(1):1-24.
- Fassin, D. 2005. Compassion and repression: the moral economy of immigration policies in France. *Cultural Anthropology*. 20(3): 362-387.
- Foucault. 1977. *Discipline & Punish: The Birth of the Prison*. New York: Vintage.

- Giddens, A. 1991. *Giddens' theory of structuration : a critical appreciation*. London: Routledge.
- Ghorashi, H. 2005. Agents of change or passive victims: The Impact of Welfare States (the Case of the Netherlands) on Refugees. *Journal of refugee studies*. 18(2): 181-197.
- Grillo, R. 2007. Betwixt and Between: Trajectories and Projects of Transmigration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 33(2): 199-217.
- Grutters, C., R. Fernhout, K. Groenendijk, A. Hekman, M. Kullmann, P. Minderhoud, R. van Oers, T. Strik, K. Zwaan. 2014. *Boom Basics: Migratierecht*. Boom Juridische Uitgevers: Den Haag.
- Gupta, A., J. Ferguson. 1992. Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology*. 7(1): 6-23.
- Khosravi, S. 2010. *Illegal Traveller. An Auto- Ethnography of Borders*. UK: Palgrave Macmillan.
- Kohli, R. K. S. 2006. The Sound Of Silence: Listening to What Unaccompanied Asylum seeking Children Say and Do Not Say. *British Journal of Social Work*. 36: 707-721.
- Low, S. M. en S. E. Merry. 2010. Engaged Anthropology: Diversity and Dilemmas. *Current Anthropology*. 51(2): 203 – 226.
- Luyendijk, J. 2015. *Dit kan niet waar zijn*. Atlas Contact.
- Malkki, L. 1992. National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity Among Scholars and Refugee. *Cultural Anthropology*. 7(1): 24-44.
- McLean, A. en A. Leibing. 2007. *The Shadow Side of Fieldwork: Exploring the Blurred Borders between Ethnography and Life*. Blackwell Publishing.
- Myers, N. 2000. Book review: On the Edge: Living With Global Capitalism. *Nature*. 404 (6774): 124
- O'Connell Davidson, J. 2011. Moving Children? Child trafficking, Child Migration, and Child Rights. *Critical Social Policy*. 31: 454-473.
- Oude Breuil, B. C. 2011. Alles stroomt..? Over 'Cultuur in de Culturele Criminology'. *Tijdschrift Cultuur & Criminaliteit*.. 1: 18-32.

- Oude Breuil, B. C. 2008. 'Precious Children in a Heartless World'? The complexities of Child Trafficking in Marseille. *Children & Society*. 22: 223-234.
- Oude Breuil, B. C. 2005. *De Raad voor de Kinderbescherming in een Multiculturele Samenleving*. Boom Juridische Uitgevers: Den Haag.
- Robjant, K., R. Hassan, en C. Katona. 2009. Mental Health Implications of Detaining Asylum Seekers: Systematic Review. *British Journal of Psychiatry*. 194: 306–312.
- Scheper-Hughes. 1992. *Death without weeping*. University of California Press.
- Siegel, D., B. C. Oude Breuil, P. van Reenen, A. Beijer en L. Roos. 2011. Human trafficking Revisited: Legal Enforcement and Ethnographic Narratives on Seks Trafficking to Western Europe. Utrecht University: Utrecht.
- Ticktin, M. 2011. *Casualties of Care. Immigration and the Politics of Humanitarianism in France*. London: The University of California Press.
- Tsing, A. 2000. The Global Situation In: *The Anthropology of Globalization: A Reader*. Ed. J. X. Inda en R. Rosaldo, 403-432. Blackwell Publishing.
- Van Gennep, A. 1960. *The rites of passage*. Londen: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Van Houtum, H. 2010. Human Blacklisting: The Global Apartheid of the EU's External Border Regime. *Environment and Planning D: Society and Space*. 28(6): 957-976.
- Williams, L. 2006. Social Networks of Refugees in the United Kingdom: Tradition, Tactics and New Community Spaces. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 32(5): 865-879.
- Wikan, U. 2002. *Generous Betrayal: Politics of Culture in the New Europe*. University of Chicago Press.

Rapporten

COA. 2013. Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen. Methodiek Beschermd Opvang.

Galloway, M. M. Smit en M. Kromhout. 2014. Between Control and Support. The Protection of Unaccompanied Minor Asylum Seekers at Risk: The Dutch Case. *International Migration. IOM.*

Kromhout, M.H.C., T. Liefwaard, A.M. Galloway, E.M.Th. Beenackers, B. Kamstra, and R. Aidala. 2010. Tussen beheersing en begeleiding (in Dutch). *WODC*. Den Haag.

Leerkes, A., M. Galloway, and M. Kromhout. 2010. Kiezen tussen twee Kwaden. *WODC*. Den Haag.

Liefwaard, T. 2010. De juridische grondslag van de beschermde opvang, in: M.H.C. Kromhout, T. Liefwaard, A.M. Galloway, E.M. Th. Beenackers, B. Kamstra and R. Aidala, Tussen Beheersing en Begeleiding. *WODC*, Den Haag: 119–152

Bijlages

1. Asielprocedure

De algemene asielprocedure duurt sinds de intreding van de vreemdelingenwet 2000 maximaal acht dagen, dit betekent niet dat dit ook altijd zo snel verloopt. Ongeveer 60% wordt binnen deze acht dagen afgehandeld en de rest komt in de verlengde asielprocedure terecht (Grütters et al. 2014). Voorafgaand aan deze periode waarbij een asielzoeker aangeeft een asielaanvraag te willen doen start een zogenoemde rust en voorbereidingstermijn (RVT) van zes dagen. Op de eerste twee dagen verblijft de asielzoeker in principe één of twee dagen in de centrale opvanglocatie (bv: Ter Apel) waar allerlei onderzoekshandelingen worden verricht. Na deze dagen wordt de asielzoeker overgeplaatst naar een POL (proces opvanglocatie), waar hij de rest van de asielprocedure verblijft, hier krijgt de asielzoeker ook voorlichting door vluchtelingenwerk. De asielprocedure ziet er als volgt uit: Dag 1, de asielaanvraag wordt ingediend en het eerste gehoor (met het IND) vindt plaats, waarbij de identiteit, nationaliteit en reisroute wordt vastgesteld. Op dag 2 wordt dit gehoor nabesproken en bereid de advocaat zich voor op het nader gehoor. Op dag 3 vindt het nader gehoor plaats met een medewerker van de IND over de redenen van de asielaanvraag. Dag 4 wordt het nader gehoor nabesproken door asielzoeker en zijn advocaat. Na de vierde dag beslist het IND of de asielzoeker een verblijfsvergunning krijgt of dat de asielzoeker in de verlengde asielprocedure terecht komt, omdat er bijvoorbeeld meer onderzoek nodig is. De IND moet dan binnen zes maanden een beslissing maken (Grütters et al. 2014). Tijdens de asielprocedure heeft de asielzoeker recht op opvang en andere voorzieningen zoals hierboven genoemd. Dit staat geregeld in het Regeling verstrekkingen asielzoekers (RVA). Als de aanvraag afgewezen wordt, moet de asielzoeker binnen 28 dagen terugkeren naar het land van herkomst en volgt uitzetting (Kromhout 2009). Wanneer de asielzoeker het hier niet mee eens is kan hij nog in beroep of hoger beroep gaan.

Na een afwijzing kwamen asielzoekers vóór 2010 op straat te staan, nu is geregeld dat afgewezen asielzoekers, nog vier weken na de opvang recht hebben op opvang. Tijdens deze vier weken kan de asielzoeker in beroep gaan tegen zijn afwijzing of kan er gewerkt worden aan zijn terugkeer. Het uitzetten van iemand verloopt ook niet altijd even gemakkelijk. Een asielzoeker kan ervoor kiezen om het land vrijwillig te verlaten, hij kan dan financiële steun krijgen en hulp van de internationale organisatie voor migratie (IOM). Asielzoekers die uitgeprocedeerde zijn en niet willen vertrekken kunnen uitgezet worden door de Marechaussee en de vreemdelingenpolitie. Dit blijkt vaak lastig te zijn omdat vluchtelingen

niet altijd identiteitsbewijzen bij zich hebben en landen van herkomst dan niet altijd willen meewerken aan de terugkeer (Kromhout 2009). Asielzoekers die niet kunnen terugkeren komen tussen wal en schip terecht en verdwijnen vaak in de illegaliteit belanden. Ze worden dan uitgesloten van de legale arbeidsmarkt en hebben geen rechten op openbare diensten. Illegalen zouden hun pakkans vergroten wanneer ze deelnemen aan het openbare leven, vandaar dat veel illegalen voorzichtig opereren: zwartwerken, zwartrijden in het openbaar vervoer en opvallen op straat is voor hen vaak taboe (Engbersen et al. 2002; Sprangers en Aarts 2010).

Illegalen worden niet opgespoord en aangepakt (Engbersen et al. 2002), maar wanneer illegalen in contact komen met politie worden ze wel opgepakt en belanden ze in detentie, maar als ze vervolgens niet uitgezet kunnen worden dan belanden ze weer op straat, met de mogelijkheid weer opnieuw opgepakt te worden en weer opnieuw in een detentiecentrum terecht te komen. Illegalen ervoeren het als erg onmenselijk om in een gevangenis terecht te komen terwijl ze geen misdrijf hadden gepleegd, simpel en alleen om het feit dat ze illegaal zijn (Sprangers en Aarts 2010).

Asielprocedure amv

Vanwege de focus op (ex-)ama's in dit onderzoek is het ook belangrijk om te kijken hoe de asielprocedure voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen wordt vormgegeven. Deze komt voor een groot deel overeen met de asielprocedure voor volwassen vreemdelingen, maar verschilt ook in een aantal opzichten. Wanneer een amv het land binnenkomt dient hij/zij zich binnen twee dagen aan te melden bij een aanmeldcentrum om een asiel aan te vragen. Als de minderjarigen 12 jaar of ouder zijn dan kunnen ze zelf de asielvraag indienen en als ze jonger zijn dan worden ze hierbij ondersteund door een medewerker van Nidos of een familielid (Sprangers en Aarts 2010). Als de amv's zich heeft aangemeld dan vindt er eerst een beoordeling van minderjarigheid en zijn/haar identiteit plaats. Wanneer er twijfels bestaan over de leeftijd, dan kan er een leeftijdsonderzoek worden gedaan, als hij/zij weigert hieraan mee te werken wordt aangenomen dat hij/zij meerderjarig is. Vervolgens vindt binnen twee tot vier weken na binnenkomst het eerste gehoor plaats.

Dit eerste gehoor is gericht op het vaststellen van het land van herkomst, het laatste adres, de taal, bevolkingsgroep, gezinssamenstelling en de gezinsgeschiedenis, de gevolgde reisroute en wie de amv heeft geholpen. Wanneer er bepaald wordt dat de asielprocedure binnen vijf dagen kan worden afgehandeld dan vindt het nader gehoor ook plaats op het aanmeldcentrum. Het nader gehoor vindt binnen 48 proces-uren. In dit nader gehoor worden

de beweegredenen om te vertrekken besproken en worden de eerdere bevindingen besproken. Er wordt gekeken in welke mate de amv zelfstandig is en er vindt een beoordeling plaats over in hoeverre er adequate opvang is in het land van herkomst. Vervolgens wordt beslist of de verblijfsvergunning kan worden verleend, afgewezen of uitgesteld omdat nader onderzoek nodig is (Sprangers en Aarts 2010, 17). Wanneer de amv een verblijfsvergunning krijgt voor bepaalde tijd dan wordt Nidos op de hoogte gesteld en is de opvang gericht op integratie in de Nederlandse samenleving. Wanneer zijn asielverzoek wordt afgewezen dan kan de amv reageren door een ‘zienswijze’. Als deze niet afdoende wordt bevonden, kan de amv (of zijn vertegenwoordiger) nog in beroep gaan. Bij een afwijzing wordt besloten of deze alleenstaande minderjarige in aanmerking komt voor een verblijfsvergunning voor een bepaalde tijd onder de beperking ‘verblijf als minderjarige vreemdeling’ (Sprangers en Aarts 2010).

Als de alleenstaande minderjarige asielzoeker voldoet aan de voorwaarden voor ‘verblijf als minderjarige vreemdeling’, dan krijgt hij een verblijfsvergunning totdat hij achttien wordt en staat het verblijf in Nederland in het kader van terugkeer. Het komt in de praktijk ook voor dat jongeren zowel worden afgewezen in hun asielaanvraag en ook geen amv-vergunning krijgen. Het kan dan zijn dat in het kader kinderrechten recht hebben op zorg en onderdak. De jongeren kunnen dan toch in de opvang blijven totdat er passende opvang is gevonden in het land van herkomst of totdat ze achttien jaar zijn en kunnen worden uitgezet (Sprangers en Aarts 2010).

Opvang van ama's

Alleenstaande minderjarige asielzoekers hebben een aparte opvang en andere voorzieningen dan de reguliere asielzoekers. Er zal hier worden ingegaan op de opvang, zoals die nu geregeld word, maar deze zal worden aangepast in 2016(Teeven 2014). Er zijn een aantal opvangmogelijkheden voor de jongeren, zo kunnen ze worden opgevangen in de beschermde opvang, procesopvanglocatie of terecht komen bij een opvanggezin (Inspectie Jeugzorg 2012). De beschermde opvang is voor jongeren waarvan het vermoeden bestaat dat ze slachtoffer zijn van mensenhandel. Een opvanggezin wordt geregeld voor ama's onder de 13 jaar en bij het nieuwe beleid dat in 2016 in werking treedt ligt deze leeftijd onder de 15.

In de proces opvanglocatie (POL) wordt gekeken welke opvang voor de ama geschikt is. Formeel is Nidos bevoegd om te bepalen waar een jongere gehuisvest wordt, maar in de praktijk is dit afhankelijk van de beschikbare plaatsen bij het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA). Na de procesopvanglocatie (POL) wordt de jongere in een van de

volgende locaties geplaatst: de kindergroep (voor 13 tot 15 jaar), de kleine wooneenheid (van 15 tot 18 jaar) en de campus (een afgescheiden deel van een asielzoekerscentrum van ongeveer 100 jongeren tussen de 15 en 18 jaar). De beschermde opvang, kindergroepen en de kleine wooneenheden kunnen worden gezien als de kleinschalige opvang en de procesopvanglocaties en campuslocaties vormen de grootschalige opvang (Inspectie Jeugdzorg 2012). Het nieuwe opvangmodel dat in 2016 in werking treedt wil af van de grote campussen voor ama's en legt de nadruk meer op kleinschalige opvang en opvanggezinnen. Waar er beter voor de ama's gezorgd kan worden. De periode dat ama's in een procesopvanglocatie verblijven wordt ook verkort en ama's van 17,5 jaar worden in een speciale wooneenheid naast een AZC geplaatst zodat ze bij hun 18e verjaardag naar het AZC kunnen doorstromen (Teeven 2014).

2. Plaatsing en onbegrip

Dit heeft te maken met de beslissing die in Ter Apel bij het Aanmeldcentrum door Nidos wordt gemaakt om een ‘potentieel’ slachtoffer in de Beschermd Opleiding te plaatsen. Na gesprekken met de Vreemdelingenpolitie en de IND wordt er een intakegesprek afgenomen bij het Nidos. Tijdens dit gesprek bij Nidos wordt de amv nog meer gevraagd over zijn reis, de reisgenoten, degene die de reis betaald heeft, mogelijke afspraken met de reisagent en over bepaalde gebeurtenissen tijdens en na de reis (Galloway, Kromhout en Smit 2014). Nidos bepaalt uiteindelijk of een amv in de Beschermd Opleiding wordt geplaatst. Deze beslissing wordt gemaakt op eigen inschattingsvermogen en door rekening te houden met advies van andere organisaties, zoals de Vreemdelingenpolitie of Marechaussee. Nidos gebruikt hiervoor een indicatielijst (zie bijlage 4: indicatielijst).

Een medewerker van Nidos in Ter Apel gaf tijdens een gesprek aan dat ze rekening houden met verschillende aspecten bij het maken van deze beslissing. Er wordt gekeken naar het reisverhaal, maar daarnaast wordt er ook gekeken naar de houding, hoe amv’s kijken, het gedrag, wat de minderjarigen zeggen, hoe ze iets vertellen en wat erachter kan zitten. Zo wordt gepoogd een zo adequaat mogelijke beslissing te maken. Dit is volgens Nidos zelf geen harde wetenschap, echter proberen ze de slachtoffers zo goed mogelijk te beschermen en daarvoor wordt het liefst het zekere voor het onzekere genomen. Dit kan erin resulteren dat jongeren in de BO geplaatst worden, maar daar eigenlijk niet horen te zitten. Wanneer blijkt dat de plaatsing onterecht is, zou volgens de medewerkster van Nidos Ter Apel een snelle doorplaatsing mogelijk moeten zijn. Echter is dit niet meer de taak meer hun taak en hebben ze daar weinig over te vertellen. Dit zal in de Beschermd Opleiding door Jade en de nieuwe voogd bekeken moeten worden.

Zoals in het contexthoofdstuk omschreven staat is er sprake van meerdere verschillende groepen te bestaan. Jongeren die reeds seksueel misbruikt zijn en jongeren die potentieel gevaar lopen uitgebuit te worden (Kromhout et al. 2010). Voor de mentoren, voogden en advocaten blijkt het moeilijk te zijn om de jongeren die mogelijk slachtoffer van mensenhandel ervan te overtuigen dat ze gevaar lopen. Zelf weten de voogden en mentoren ook niet zeker of dit überhaupt wel het geval is. De bewoners kunnen aangeven bij hun voogd dat ze vinden dat ze niet in de BO thuishoren, maar vervolgens duurt het nog zes maanden voordat ze deze locatie mogen verlaten. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat de amv’s als onwetende slachtoffers worden gezien, die niet door hebben wat er allemaal speelt en de mogelijkheid dat iedereen dan ineens weg zou willen. Daarnaast kan het ook te maken hebben met de fysieke doorstroommogelijkheden, de communicatie tussen de verschillende

organisaties en het mogelijk onderzoek dat nodig is om te verifiëren of een jongere daadwerkelijk geen slachtoffer is. Daarin kan beter het zekere voor het onzekere worden genomen, echter resulteert dit er wel in dat een jongere mogelijk maandenlang onterecht in de vrijheidsbeperkende Beschermd Opleiding verblijft.

Door de amv's wordt de plaatsing in de BO niet altijd even goed begrepen en gewaardeerd. Zo vertelde Yassim me tijdens ons interview in een KWG dat hij er eigenlijk niet veel van had begrepen. "Nee ik begreep het niet. Ik ben aangekomen, ik moest mijn mobiel inleveren en ik mocht heel veel dingen niet". Wanneer de jongeren niet begrijpen waarom ze er zitten heeft dat ook tot gevolg dat ze de regels niet goed begrijpen. Zo vertelde Musa dat hij eigenlijk vond dat dit beter moest worden uitgelegd.

Musa: Ik denk op die manier denk ik de mentoren moeten het gewoon goed uitleggen, want toen ik daar zitten, ik snap het helemaal niet.

Luc: hadden meerdere jongens dat, dat ze het niet begrepen?

Musa: ik denk gewoon voor mij, ik weet niet van die andere jongens, die jongens zitten op die tijd de regels van het huis. Ik, die manier, dat moeten ze gewoon goed uitleggen.

Voor de amv's is niet altijd even duidelijk waar ze naartoe gestuurd worden. Dit kan te maken hebben met hoe het wordt uitgelegd, maar kan ook te maken hebben met het feit dat niet alles even goed blijft hangen. In principe zou de plaatsing meerdere keren moeten worden uitgelegd. De jongeren hebben een lange reis en traumatische ervaringen achter de rug en krijgen te maken met een *overload* aan informatie op Ter Apel. In de Beschermd Opleiding wordt vervolgens nogmaals aan de jongeren verteld in wat voor een huis ze terecht zijn gekomen en eigenlijk zou dit ook nog eens moeten gebeuren door de nieuwe voogd, maar zelfs daarna is het niet voor alle amv's duidelijk. Wanneer de informanten door hadden dat ze in een beschermingshuis hadden gezeten, wisten ze eigenlijk niet waarvoor ze beschermd moesten worden. Zo vertelde Yoram "Because kijk, for me here I come, I am already safe, I no want for protection, so what the reason for one inside this?". Er heerst grote onduidelijkheid over waarom ze er nou zaten, maar het is was ook moeilijk om dit uit te leggen. Tijdens een interview met Ryan op zijn kamertje in de vertreklocatie in Ter Apel vertelde hij me het volgende.

Luc: had je het idee dat je daar hoorde te zitten. De mensen die je daar naartoe brengen, die denken dat jij slachtoffer, victim bent van mensenhandel, voel je dat zelf ook?

Ryan: ja soms gebeuren, die mensen vechten. Ja beetje altijd, altijd ruzie [...]

Luc: normaal gesproken gaat iemand die in Nederland is gekomen ga je naar een campus of KWG ofzo, maar voor sommige jongens denken ze die hebben extra bescherming nodig. Had jij dat nodig?

Ryan: ummm weet ik niet.

Luc: zie je jezelf als slachtoffer?

Ryan: van wie? ik weet niet.

In dit interview leek Ryan mijn eerst vraag niet te begrijpen en daarna begreep hij niet waarvoor hij beschermd zou moeten worden. Wanneer ik uitlegde dat het ging om slachtoffers en mogelijke slachtoffers begreep hij het nog steeds niet.

3. Stiltes

Er waren een aantal dingen waar jongeren het liever niet meer over lijken te hebben en waaraan ze liever niet meer herinnerd lijken te worden. Een van die stiltes had te maken met de problemen en het spreken over de familie. Alhoewel een aantal informanten gemakkelijk over hun verleden en familie leken te praten was dit voor een groot aantal informanten niet zo gemakkelijk en leken er taboes te bestaan waarover de jongeren al dan niet zouden willen praten. Zo vertelde een jongen in de Beschermd Opvang tijdens een gesprek op de bank dat hij nooit zijn verhaal aan een student zou vertellen. Dit deed hij alleen tegen de mentor en de voogd. Ook tijdens de interviews gaven een Dio en Nasser van tevoren al aan dat ze het niet weer over hun reisverhaal en het verleden wilde hebben. Abeje had het ook liever niet over het verleden.

Luc: Wat was er gebeurd? Wil je daar iets over zeggen?

Abeje: Nee liever niet.

Luc: Heeft het te maken met hoe je in Nederland bent gekomen?

Abeje: Ja dat ja, maar daar wil ik het liever niet over hebben. Maar u weet toch waarom je in de beschermde opvang komt?

Luc: ja, dat zijn heftige verhalen.

Abeje: Ja dat is bijna hetzelfde verhaal. Alleen daar wil ik het liever niet over hebben.

Manu gaf aan dat hij het liever niet had over hetgeen ze hadden meegemaakt in hun thuisland.

Manu: In Guinee was het zo, ik werd er altijd slecht behandeld door mijn vader.

Vandaar vond ik het toen niet echt zo heel leuk in Guinee (praat zacht).

Luc: is dat ook een reden waarom je weg bent gegaan?

Manu: Ja dat is de reden en mijn mijn zus, ja daar wil ik het liever eigenlijk niet over hebben. Dat geeft stress. Daar zou ik het liever niet over hebben.

Het had er wellicht mee te maken dat ik er voor de meeste informanten maar een keer zou zijn en ze dus niet goed genoeg kende en daardoor verkorte versies ‘thin descriptions’ kreeg van het verhaal. De gesprekken met informanten waarmee ik al vaker had afgesproken, zoals bijvoorbeeld met Syl, Raphael en Onno verliepen gemakkelijker en ze vertelden dan ook gemakkelijk over de dingen die ze meegemaakt hadden. Dit leek meer op wat Geertz ‘thick description’ noemt. Ook Kohli (2006) geeft aan dat de begeleiders van de amv’s iets soortgelijks ervoeren naarmate ze een vriendschappelijkere band opbouwde kregen ze meer en uitgebreidere informatie, dan wanneer ze sceptisch en wantrouwend tegenover de jongeren

stonden. Vanwege mijn korte onderzoeksperiode heb ik hierin keuzes moeten maken en heb ik besloten niet bij iedereen een band op te bouwen omdat dit teveel tijd zou kosten. Gezien de onderzoeksvraag vanuit het Nidos heb ik besloten niet met iedereen een band op te bouwen, omdat dit teveel tijd zou kosten. Het vragen naar contact met de familie, de problemen en reisverhalen ging daardoor niet altijd even gemakkelijk. Meerdere malen had de geïnterviewde tegenover mij de tranen in de ogen staan en vielen er ongemakkelijke stiltes. Deze stiltes zijn niet alleen te wijten aan de geïnterviewde maar ook aan de interviewer. Zo wist ik tijdens mijn interview met Yoram die terug moest naar zijn land van herkomst even niet meer wat ik moest zeggen nadat hij met tranende ogen vertelde dat hij niemand meer had.

I: You don't have contact with family over there?

G: No I don't have

I: you lost them?

G: yea... (stil)

4. Indicatielijst

BO-signaleringslijst NIDOS	Ja	Nee	Twijfel	On- bekend
Harde indicatoren				
Reis				
Andere persoon (anders dan familie) heeft de reis en/of het visum <i>geregeld</i> .				
Andere persoon (anders dan familie) heeft de reis en/of het visum <i>betaald</i> .				
De eindbestemming is voor de AMV onbekend.				
De reden waarom AMV naar NL komt is voor AMV onbekend.				
De AMV is (afhankelijk van land van herkomst) rechtstreeks vanuit het land van herkomst gereisd.				
De AMV heeft (afhankelijk van land van herkomst) hoofdzakelijk per vliegtuig gereisd.				
De AMV heeft gereisd met een mensenhandelaar.				
Identiteitspapieren				
De AMV heeft <i>geen paspoort, identiteitspapieren of andere reisdocumenten</i> .				
De AMV heeft valse identiteitspapieren of reisdocumenten.				
De AMV heeft reisdocumenten moeten afgeven aan mensenhandelaar				
De AMV heeft zeer correcte en authentieke reisdocumenten.				
Illegaliteit				
De AMV is ten tijde van het intakegesprek illegaal in NL.				
Taal en land van afkomst*				
De AMV is afkomstig uit een land dat bekend staat als risicoland.				
Gezin(somstandigheden)				
De familieleden in het land van herkomst worden bedreigd en/of gechanteerd.				
Tenminste één van de ouders is niet in beeld of is overleden.				
Familieleden zijn arm en (vaak) afhankelijk van inkomsten van AMV.				
De AMV is opgevoed door anderen (en niet door ouders).				
Mensenhandelaar				
De persoon die de AMV onder zijn hoede heeft, regelt visa in opdracht van anderen of staat borg voor anderen die visumaanvraag doen.				
De persoon die de AMV onder zijn hoede heeft, is voor de AMV een onbekend iemand .				
De AMV heeft relaties of contacten met personen die geassocieerd worden met mensenhandel.				
De AMV neemt de mensenhandelaar in bescherming.				
De AMV heeft een mobiele telefoon of een telefoonnummer van persoon in NL bij zich. Bij aankomst moet hij/zij (deze) persoon in NL bellen.				
Financiële afhankelijkheid				
De AMV heeft een buitengewone schuld (bijv. t.g.v. reiskosten) en moet deze terugbetalen.				
Huisvesting, kleding en vervoer voor de AMV zijn geregeld door de (mogelijke) mensenhandelaar.				
De AMV is (tot aan het moment van de intake) financieel afhankelijk van de mensenhandelaar.				
Verblijf in Nederland				
De AMV kent (bij aankomst) eigen woonadres niet.				
De AMV kent eigen werkadres niet.				
De AMV slaapt op de werkplek.				

* Let op, landen die als risicoland aangemerkt worden kunnen veranderen.

▽ Waar kan je die informatie verkrijgen.

* Indicatoren in grijs lijken sterke indicatoren.

De Ander en het Zelf Gevangen in het Systeem

	Ja	Nee	Twijfel	On- bekend
Geweld en/of mishandeling				
De AMV wordt of werd in NL misbruikt of is met geweld bedreigd.				
De AMV draagt sporen van mishandeling.				
Werkzaamheden in NL				
De AMV is gedwongen tot seksuele contacten.				
De AMV is gedwongen werkzaamheden te verrichten.				
Valse voorwendelen				
De AMV is onder valse voorwendelen (over o.a. verdiensten, aard werk en werkomstandigheden) afgereisd.				
Hoe is AMV gevonden? (Anders dan aankomst op Schiphol)				
De AMV is gevlucht uit zijn of haar verblijfplaats in NL.				
De politie heeft de AMV gevonden of de AMV heeft hulp gevraagd bij politie.				
Overig				
De AMV is van het vrouwelijk geslacht.				
De AMV heeft contacten met mensen met strafblad.				
Zachte indicatoren				
Lichamelijke klachten				
De AMV heeft verschillende gezondheidsklachten, waaronder slaapkklachten, buikkklachten, nek- en hoofdpijn of pijn aan intieme delen.				
Angst				
De AMV is bang voor mensenhandelaar.				
De AMV is bang voor de situatie waar hij/zij zich nu in bevindt.				
De AMV is bang voor de situatie waarin hij/zij terecht zal komen.				
De AMV is bang voor geweld.				
(Lichaams)houding				
De AMV heeft gesloten houding met weinig oogcontact en praat zacht.				
De AMV oogt gespannen en blijft dit gedurende het hele gesprek. (Hij/zij slaagt er niet in gedurende het gesprek meer te ontspannen.)				
De AMV van het vrouwelijk geslacht heeft een afwerende houding tegenover mannelijke voogd.				
AMV vertoont normafwijkend gedrag.				
AMV oogt kwetsbaar .				
AMV oogt naïef .				
AMV oogt onwetend over de situatie waar hij/zij zich in bevindt.				
Verhaal				
Er zijn twijfels over het verhaal van de AMV. Het verhaal is onsamenhangend, lijkt onvolledig, ongeloofwaardig of ingestudeerd.				
Indicatie andere partijen				
Politie				
Koninklijke Marechaussee (Afdeling Jeugd)				
VluchtelingenWerk				
Andere organisatie: .....(organisatie invullen)				

5 Conceptversie aanbeveling Nidos

De definitieve versie van de aanbevelingen zal in oktober verschijnen en de conceptversie wordt wegens privacy en gevoeligheid van informatie niet gedeeld.